

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 31ον

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΑΡΙΘ. 293

“ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΣΤΟ ΣΙΔΗΡΟΥΝ ΠΑΡΑΠΕΤΑΣΜΑ,,

«Οί σελίδες που ακολουθούν σκοπό έχουν να πληροφορήσουν. Θέλουν να βοηθήσουν σ' ένα προσανατολισμό. Μας καλούν να σκεφθούμε ότι τὸ νὰ μπορούμε νὰ παίρνομε ἀποφάσεις ἐλεύθερα, νὰ ζοῦμε σὰν χριστιανοὶ ἐλεύθερα, αὐτὸ εἶναι δῶρο πὸν πρέπει νὰ τὸ προφυλάξουμε. Τὰ μαρτύρια τῶν πιστῶν πίσω ἀπὸ τὸ Σιδηρὸν Παραπέτασμα εἶναι μιὰ προειδοποίησις γιὰ μᾶς. Τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, πὸν αὐτοὶ τὰ ἔχουν στερηθῆ καὶ πὸν ἡμεῖς ἔχουμε ὅλη τὴν ἐλευθερία νὰ τὰ ἀπολαμβάνουμε, πρέπει νὰ τὰ θεωροῦμε πολῦτιμα καὶ νὰ τὰ φυλάμε...».

Τὰ λόγια αὐτὰ ἔχει χαράξει ὁ γνωστός στοὺς εὐρωπαϊκοὺς κύκλους δημοσιογράφος, συγγραφεὺς καὶ πάστορ Kurt Hutten στὸν Πρόλογο τοῦ ὀγκώδους ἔργου τοῦ «Iron Curtain Christians». Στις 500 σελίδες τοῦ βιβλίου του ἔχει συγκεντρώσει πολῦτιμα καὶ ποικίλα στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Πίστεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἀντιστάσεως τῶν χριστιανῶν πίσω ἀπὸ τὸ Παραπέτασμα. Τὸ ἔργο του εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ντοκουμέντα, ὅπου ἔχουν συγκεντρωθῆ πολῦτιμες πληροφορίες γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ στὴ Ρωσία, στὴν Ἐρυθρὰ Κίνα καὶ στὰ δορυφόρα κράτη τῆς Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας, Ἀνατολικῆς Γερμανίας, Γιουγκοσλαβίας, Ἀλβανίας, Οὐγγαρίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας. Ἀκόμα εἶ-

ναι μιὰ σύνοψις τῶν χριστιανῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τοῦ σύγχρονου κόσμου μας: Ordass, Dibelius, Mindszenty καὶ τόσοι ἄλλοι περνοῦν μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του.

Ὅπως εἶναι φανερό, ἡ παρουσίασις μιᾶς εἰκοσαετοῦς ἐρεύνης σὲ λίγες σελίδες τῶν «Ἀκτίνων» οὔτε εὐκόλο πρᾶγμα εἶναι, οὔτε ἴσως θὰ ἱκανοποιήσῃ ὅσους ζητοῦν νὰ θάλουν τὸν δάκτυλό τους «εἰς τὸν τύπον τῶν ἡλῶν» τῶν ἐκκλησιῶν, πὸν δίνουν μάρτυρας στὸν 20ὸν αἰῶνα. Ματιὲς στὸ ὑπέροχο αὐτὸ ἔργο θὰ μᾶς φέρουν πὸν κοντὰ στὰ πολυποικίλα τεχνάσματα, πὸν χρησιμοποίησε καὶ χρησιμοποιεῖ ἡ ἀθεΐα γιὰ νὰ σβύση τῆς Πίστεως τὴν φλόγα καὶ τὴν ἀντίστασι τὴν πνευματικὴ πὸν προβάλλει ἡ θεία Φωτιά, ὅταν καίη στὶς ψυχές. Οἱ ἀναφορές μας θὰ ζητήσουν νὰ καλύψουν πεδία, ὄχι τόσο γνωστὰ στὸ ἑλληνικὸ κοινὸν.

Μιὰ γνώσις γιὰ τὴν κατάστασι στὴν Ἀλβανία μᾶς δίνεται ἀπὸ μιὰ ἀναφορὰ ἑνὸς ἀνταποκριτοῦ, πὸν γράφει: «Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία στὰ Τύραννα χρησιμοποιεῖται σὰν συνδυασμὸς αἰθούσης χοροῦ καὶ ἐστιατορίου. Τὰ Σαββατοκύριακα ἡ μπάντα παίζει μουσικὴ χοροῦ. Κάτω ἀπὸ τὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ καὶ μέσα στὴν ἐκκλησία σερβίρονται ποτὰ. Ὅταν ἐπισκεφθῆκαμε τὸ γραφεῖο ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων

για να ρωτήσουμε, ότι αφορούσε την θέσι των ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐρμηνεία τοῦ συντάγματος ποὺ ἐγγυᾶται θρησκευτικὴ ἐλευθερία, μᾶς ἀπάντησαν ὅτι ἡ διατύπωσίς του εἶναι καθαρή...». Σήμερα ἡ κατάστασις στὴν Ἀλβανία εἶναι ἀκόμα πιὸ θλιβερή. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ὑποστῆ τὸν πιὸ τρομερὸ διωγμὸ. Οἱ Ἐκκλησίες ἐκλείσαν, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἐπίσκοποι ρίχτηκαν στὶς φυλακὲς καὶ ἄλλοι μαρτύρησαν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐκεῖ πιστοὶ, πού κρατοῦν ψηλά τὴ σημαία τῆς Ἀλήθειας. Ὁ C. E. Buehalla, πού ἐπισκέφθηκε πρὸ καιροῦ τὴν Ἀλβανία μᾶς δίδει τὴν ἐξῆς πληροφορία: Μιὰ Κυριακὴ πῆγε στὸ Ναὸ μιᾶς Κωμπολέως. Παρὰ τὴν ἐξονυχιστικὴν ἔρευνα πού ἔκαναν στοὺς εἰσερχομένους οἱ ἀστυνομικοὶ, ἡ ἐκκλησία ἦταν γεμάτη.

Ἀπὸ τὸν σκληρὸ διωγμὸ ἐναντίον τῆς Πίστεως στὴν Ἐρυθρὰ Κίνα ἔχει συγκεντρώσει πολλὰ ντοκουμέντα ὁ Kurt Hutten: Στατιστικὲς, δημοσιογραφικὲς πληροφορίες, προσωπικὲς μαρτυρίες. Ὅταν οἱ κομμουνισταὶ κατέλαβον τὴν ἀρχὴ στὴν Κίνα ὑπῆρχαν περίπου 4.000.000 Καθολικοὶ, 20 Ἀρχιεπισκοπὲς καὶ 85 Ἐπισκοπὲς. Ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους 116 ἦταν ξένοι καὶ 27 Κινέζοι. Ἐπίσης 3.080 ξένοι ἱερεῖς καὶ 2351 ξένοι μοναχοὶ ἔναντι 2557 Κινέζων ἱερέων καὶ 5.112 Κινέζων μοναχῶν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Κίνας διηύθυνε 3 Πανεπιστήμια, 156 σχολεῖα μέσης ἐκπαιδευσεως, 1.546 δημοτικὰ, 2.742 κατηχητικὰ σχολεῖα, 997 νοσοκομεῖα, 254 ὄρφανοτροφεία, 5 λεπροκομεῖα καὶ 29 τυπογραφεῖα. Μὲ σκληρὸ διωγμὸ, συλλήψεις, ἐκτοπισμοὺς καὶ μαρτύρια ἀγωνίζεται ὁ Μάο Τσέ Τούγκ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν Πίστι. Τὸ 1951 ἔδιωξε 1.371 ἱεραποστόλους, τὸ 1952 1.093, τὸ 1953 488. Στὸ τέλος τοῦ 1954 μόνον 61 ἱερεῖς ἦσαν ἀκόμα στὴν ἀχανῆ χώρα του ἀπὸ τοὺς ὁποῖους 21 φυλακισμένοι. Τὸ 1955 εἶχαν ἀπομείνει 2 ξένοι ἐπίσκοποι καὶ 20 ἱερεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ 1 ἐπίσκοπος καὶ 17 ἱερεῖς φυλακισμένοι. Τέλος ἀπὸ τοὺς Κινέζους ἱερεῖς περίπου 500 εἶχαν φυ-

λακισθῆ. Κατὰ τοὺς αἱματηροὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν ὑπῆρξαν πολλὰ παραδείγματα φλογερῆς πίστεως. Ὁ Ἰταλὸς ἱερεὺς Ἀλφιο Ἐμάλντι βασανίσθηκε ἐπὶ ἀρκετὲς ἐβδομάδες καὶ τελικῶς τοῦ ἔκοψαν τὴν γλῶσσα. Ὁ Βέλγος Ἐπίσκοπος Leo de Smedt πέθανε 48 ὥρες ἀφοῦ βγήκε ἀπὸ τὴν φυλακὴ ἐξ αἰτίας τῶν βασανιστηρίων πού ὑπέφερε. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τους στὴν Ἑλβετία μερικὲς μοναχὲς ἔλεγαν ὅτι 3 Κινέζοι ἱερεῖς ἐπαλουκώθησαν. Τοῦτες εἶναι ἐλάχιστες πληροφορίες ἀπὸ τὸ αἶμα καὶ τὸν πόνο τῆς μαρτυρικῆς Κίνας.

***

Μαρτυρικὸς δορυφόρος τῶν Σοβιέτ στὴν Εὐρώπη εἶναι ἡ Οὐγγαρία. Ἀπὸ τὸν πρῶτο καιρὸ πού οἱ κομμουνισταὶ πῆραν τὴν ἐξουσία ἄρχισε σκληρὸς ἀγὼν ἀνάμεσα στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν πολιτεία. Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ὁ Καρδινάλιος Ἰωσήφ Mindszenty, πού μόλις ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ἔστειλε ἐγκύκλιο στὸ ποίμνιό του πού ἔλεγε: «Μὴν φοβῆσθε τὶς ἀπειλές, πού ἐκτοξεύουν ἐναντίον σας οἱ υἱοὶ τῆς φαυλότητος. Εἶναι καλύτερα νὰ ἀγωνισθοῦμε ἐναντίον τους καὶ νὰ ὑποστοῦμε τὶς ἀπειλές, παρὰ νὰ ὑποχωρήσουμε καὶ νὰ ἀκολουθήσουμε τοὺς δρόμους, στοὺς ὁποίους ὀδηγοῦν τὸν οὐγγρικὸ λαὸ ἀνέυθνοι καὶ ἀσυνείδητοι ἄνθρωποι...».

Αὐτὰ ἦταν λόγια σκληρά. Ἡ κομμουνιστικὴ Κυβέρνησις τὸν διέταξε ν' ἀνακαλέσῃ καὶ αὐτὸς ἀρνήθηκε. Διεκήρυξε μάλιστα μπρὸς σὲ ὀγκώδη συγκέντρωσι καθολικῶν γαιοκτημόνων στὴ Βουδαπέστη στὶς ἀρχὲς τοῦ 1946: «Σήμερα δίνουμε ἐπίσημο ὄρκο στὸν Θεὸ νὰ θυσιάσουμε, ἂν χρειασθῆ, καὶ τὴ ζωὴ μας, ὥστε ἡ πατρίδα μας νὰ μείνῃ στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ».

Τὸ 1947 ὁ Καρδινάλιος ἔδωσε στὸν Πρωθυπουργὸ μιὰ ἔγγραφη διαμαρτυρία γιὰ τοὺς διωγμοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς κομμουνιστάς. Ὅταν ἄκουσε ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχε σκοπὸ νὰ καταστήσῃ ἀθεϊστικὰ ὅλα τὰ σχολεῖα, συνέ-

ταξε τρείς έπιστολές πρὸς τοὺς πιστοὺς διαμαρτυρόμενος. Στὸ τελευταῖο γράμμα ἔλεγε: «Ἡ ὥρα μιᾶς μαρτυρίας ἔφθασε». Κι' ὅταν ὁ νόμος ψηφίσθηκε τὸν Ἰούνιο 1948 διέταξε νὰ κτυπήσουν πένθιμα ὅλες οἱ καμπάνες τῆς χώρας εἰς ἔνδειξι διαμαρτυρίας.

Ὁ τύπος καὶ τὸ ραδιόφωνο ἄρχισαν ἐκστρατεία ἐναντίον του. Ἐτοιμάσθηκε μιὰ «ψευδοδική» κατὰ τὰ κομμουνιστικά πρότυπα καὶ στὶς 8 Φεβρουαρίου 1949 μαζί με διαφόρους συνεργάτας του δικάσθηκεν καὶ καταδικάσθηκεν. Ἡ ἀπόφασις ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριῶν σ' ὅλο τὸν κόσμον.

Τὸν ἴδιο χρόνον ἡ μαρξιστικὴ διαφώτισις εἰσήχθη στὰ σχολεῖα σὰν ὑποχρεωτικὸ μάθημα, ἐνῶ τὰ θρησκευτικὰ ἔγιναν προαιρετικά. Ὅμως οἱ περισσότεροι γονεῖς ἔγραφαν τὰ παιδιά τους στὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, παρ' ὅλες τὶς πιέσεις ποὺ ὕφισταντο. Πιέσεις δοκίμαζαν καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῶν θρησκευτικῶν. Τοὺς ἀπηγόρευαν νὰ παίρνουν μέρος σὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη σχολικὴ ἐνέργεια καὶ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ σχολεῖο, μόλις τελείωναν τὸ μάθημά τους. Ἦσαν ἀπομονωμένοι ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο ἐκπαιδευτικὸ προσωπικόν.

Λίγο πρὶν τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1949 διετάχθηκαν οἱ μοναχὲς ποὺ ἐργάζονταν στὰ Νοσοκομεῖα νὰ ἀλλάξουν τὴ μοναχικὴ στολή. Αὐτὲς εἰς ἔνδειξι διαμαρτυρίας παραιτήθηκαν ἀπὸ τὶς θέσεις τους. Οἱ Χριστουγεννιάτικες κάρτες τοῦ ἰδίου ἔτους ἐσφραγίσθησαν ἀπὸ τὶς ταχυδρομικὰς ἀρχὰς μετὰ τὴν ἐπιγραφή: «Τὰ Χριστούγεννα εἶναι δική σας γιορτὴ. Ἡ Πρωτομαγιά εἶναι δική μας. Ὁ Χριστὸς εἶναι δική σας δεσποδαίμονια. Ὁ Σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ Πίστις μας». Τὴ νύκτα 9 πρὸς 10 Ἰουνίου 1950, 300 ἱερεῖς καὶ 700 μοναχὲς εἰδοποιήθηκαν μετὰ τὸ ἔξης γράμμα: «Διέταξα τὴν ἐξορίαν σας. Εἴσθε ἀνεπιθύμητοι διὰ λόγους πολιτικῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας». Τὴ νύκτα ἦρθαν αὐτοκίνητα ἔξω ἀπὸ τὶς Μονὲς τους καὶ τοὺς πήραν γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὸν τόπον τῆς ἐξορίας.

Σὲ λίγα χρόνια, στὰ 1956 ξέσπασε ἡ γνωστὴ οὐγγρικὴ Ἐπανάστασις, ποὺ θάφτηκε στὸ αἷμα. Τὴν ἀκολούθησαν νέοι διωγμοί, νέες δίκες, νέες καταδίκες. Ἐκατοντάδες ἱερεῖς ἐξωρίσθηκαν, χιλιάδες Οὐγγροὶ πιστοὶ ὠδηγήθηκαν στὴ Ρωσία. Σημειῶνω μόνον τὴν περίπτωσιν τοῦ ἱερέως Οἰδῶν Lenard, ποὺ ἀναφέρει διὰ πολλῶν ὁ Kurt Hutten. Πρὶν μερικὰ χρόνια εἶχε καταδικασθῆ σὲ 6 ἔτων φυλάκισιν γιατί εἶχε διαμαρτυρηθῆ γιὰ τὸ κλείσιμον τῶν καθολικῶν ἰδιωτικῶν σχολειῶν. Ὅταν ἀπελευθερώθηκε μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀμνηστία τὸ 1953 τοῦ ἀπαγορεύθηκε νὰ συνεχίσῃ οἰανδήποτε θρησκευτικὴ δρᾶσι καὶ ἰδιαιτέρως τὴν θρησκευτικὴ διαφώτισιν τῶν νέων. Μερικὰ χρόνια ἐργάσθηκε σὰν ἀπλὸς ἐργάτης σ' ἐργοστάσιον. Τὰ θράδουα συνήθιζε νὰ μαζεύῃ νέους καὶ νὰ τοὺς διδάσκῃ τὴν Πίστιν. Γι' αὐτὸ ξανασυνελήφθη στὶς 6 Φεβρουαρίου 1961. Στὴ δίκη ποὺ ἀκολούθησε ὁ δικαστὴς Istvan Bimbo τοῦ εἶπε: «Δέχεσαι λοιπὸν ὅτι ἔχεις ἀναμιχθῆ σὲ παράνομη δρᾶσι; Ἐχεις διδάξῃ τοὺς νέους τὴν θρησκείαν;» καὶ ὁ Lenard ἀπάντησε: «Ἄν ἐπιτρέπεται νὰ δίδω ἰδιαιτέρα μαθήματα μουσικῆς, τότε γιατί ν' ἀπαγορεύεται νὰ δίδω ἰδιαιτέρα μαθήματα θρησκευτικῶν; Στὴν ὕλιστικὴ κοινωνία ποὺ ζοῦμε κάθε ἄτομον θρίσκειται κάτω ἀπὸ σκληρὴν καταπίεσιν. Μερικοὶ εἶναι ἐξαναγκασμένοι νὰ μὴν στέλνουν στὰ φανερά τὰ παιδιά τους στὰ Κατηχητικά. Αὐτὰ τὰ παιδιά δίδαξα ἐγὼ στὰ κρυφά...».

Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τὸν θαρραλέον ἱερέα σὲ ἐπτάμισον χρόνων φυλάκισιν.

Ἡ Πίστις στὴν Οὐγγαρία δοκιμάστηκε σκληρά. Ἐδωσε ὅμως καὶ φωτεινὰ παραδείγματα στὸν αἰῶνα μας. Κι' εἶναι αὐτὸ μιὰ πολὺτιμη προσφορὰ στὴν ὕλιστικὴ ἐποχὴ μας.

***

Γιὰ τὸν διωγμὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὴ Ρωσία ξέρουμε περισσότε-

ρα και συνεχώς νέα στοιχεία(*) μάς έρχονται, που δείχνουν τόσο την σκληρότητα των πολέμων, όσο και την δύναμη της Άλήθειας. Η Έκκλησία και σήμερα «πολεμουμένη νικά».

Τόν καιρό της Έπαναστάσεως ή Όρθόδοξος Έκκλησία είχε 130 Μητροπολίτας, 50.960 ιερείς, 94.629 μοναχούς και μοναχές και 100 εκατομμύρια πιστούς. Έτσι ο άγώνας υπήρξε σκληρός και επίμονος και πολυμέτωπος των «άθέων αγωνιστών» για να ξεριζώσουν την Πίστι από τις ψυχές. Πολυάριθμοι έκδοτικοί οίκοι γέμισαν την άχανη χώρα με θλάσφημα φυλλάδια, όπως «ή μάστιγξ του Θεού», «ο μεθυσμένος Χριστός» κ. ά. Έξεδόθησαν άθειστικά γραμματόσημα, οί φάκελλοι γέμιζαν με άντιπνευματικά συνθήματα. Η έπιστήμη συμπεριελήφθη στην άθειστική προπαγάνδα. Στα Πανεπιστήμια δημιουργήθηκαν έδρες άθεισμού. Ίδρύθηκε Άκαδημία Άθεισμού. Άθειστικά μουσεία στεγάσθηκαν μέσα σε έκκλησίες. Στο άθειστικό μουσείο, στο όποιο μετετράπη ο καθεδρικός Ναός του Άγίου Ίσαάκ του Λένινγκραντ έγελαιοποιείτο ή καταγωγή του ανθρώπου σύμφωνα με την Γένεσι και παρουσιάζετο σύμφωνα προς την θεωρία του μονισμού του Χαϊκκελ. Δυό γυάλινα φέρετρα είχαν τοποθετηθή στο κέντρο του ναού. «Αυτό υποτίθεται ότι είναι ένας άγιος», έλεγε ο ξεναγός δείχνοντας μιá μούμια.

Σύμφωνα με σοβιετικές πηγές, ή Ρωσία πριν την Όκτωβριανή έπανάστασι είχε 54.174 έκκλησίες, 23.593 έξωκκλήσια και 1.025 μοναστήρια. Με-

τά 20 χρόνια (1937) είχαν άπομείνει 1.500 έκκλησίες. Άπό τις 1.624 έκκλησίες που υπήρχαν στη Μόσχα τó 1917, μόνο 20 άπέμειναν τó 1936. Τó 1935, μέσα σ' ένα χρόνο, έκλείσθησαν σ' όλη την Ρωσία 14.000 έκκλησίες, μοναστήρια και έξωκκλήσια. Όλες σχεδόν οί καμπάνες άφηρέθηκαν. Συχνά οί εικόνες έκαιοντο δημοσίως. Τά όστá των άγίων θεβηλώθησαν. Ναοί κατεστράφησαν ή μετετράπησαν σε κλάμπς, μουσεία, παιδικά κέντρα, αίθουσες χορού, κινηματογράφους κλπ.

Σύμφωνα με ύπολογισμούς της Καθολικής Έκκλησίας συνολικώς 42.000 μοναχοί, ιερείς και έπίσκοποι έξετελέφθησαν ή έξωρίσθησαν ή ρίχτηκαν στις φυλακές ως τά 1936. Πολλοί άλλοι ιερείς άλλαξαν έπάγγελμα, χωρίς να παραλείπουν όμως και τά θρησκευτικά τους καθήκοντα. Έτσι τó περιοδικό Beshboshnik έγραφε: «Ένας ιερέας δνόματι Κορολεν πήγε στο έργοστάσιο Σιγαρεττοποιίας του Λένινγκραδ, όπου προσφέρθηκε να δουλέψη σαν ήλεκτρολόγος. Δέν φορούσε ράσα, ούτε είχε μακρυά μαλλιά. Η έξωτερική του εμφάνις δέν τόν έπρόδιδε διόλου και έτσι ή διοίκησις του έργοστασίου τόν προσέλαβε. Σε λίγο καιρό του δόθηκε καρτέλλα συσσιτίου και για ένα χρόνο έθεωρείτο σαν ένας εργάτης. Όταν άντελήφθη ότι δέν τόν είχαν πάρει είδησι άρχισε να διαδίδη την θρησκεία στους πιό συντηρητικούς εργάτας. Κρυφά πήγαινε στην έκκλησία και τελούσε την λειτουργία και τους έσπερινούς. Ρωτάμε, γιατί δέν τόν άντελήφθησαν έγκαίρως οί κομμουνισταί εργαζόμενοι του έργοστασίου;»

Διάφορες φάσεις πέρασε ο διωγμός εναντίον της Ρωσικής Όρθοδοξίας και συνεχίζεται ως τά σήμερα. Άλλά και ως τώρα τó Πνεύμα δέν έπαυσε να σημιώνη την παρουσία Του.

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ — Κ. ΧΑΓΕΡ

(*) Βλ. Σόλωνος Νινίκα, «Η θρησκεία εις την Ρωσίαν».

«Άγιώτατε! τά του Θεού τῶ Θεῶ».

(Άπό την μαρτυρικήν ρωσικήν Έκκλησίαν), Άθήναι 1968. Nicolas Arsenieu, Η «Άγία» Μόσχα, άπόδοσις Μαρίας Σπυροπούλου, Άφιέρωμα περιοδικού «Έκκλησίας», Δεκέμβριος 1967 κ. ά.

ΟΡΘΟΔΟΖΟΣ ΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μέχρι τώρα, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδοξίας στήν Ἀμερικανική θρησκευτική σκηνή δέν ἔχει γίνει σαφῶς ἀντιληπτή οὔτε ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς ὀρθοδόξους, οὔτε ἀπό τὸν εὐρύτερο κύκλο ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ θρησκεία. Οἱ ὀρθόδοξοι πολὺ συχνὰ θεωροῦν ὅτι ἡ κυρία λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας τους στήν Ἀμερική εἶναι νὰ διατηρήσουν τίς παραδόσεις τῶν διαφόρων ἔθνικῶν ὁμάδων, στίς ὁποῖες ἀνῆκαν οἱ πρόγονοί τους, ἀκόμη κι' ἂν αὐτὲς οἱ παραδόσεις ἔχουν ἐκφυλισθῆ σὲ ἐξωτερικοὺς τύπους. Αὐτὴ ἡ στάσις πιστοποιεῖ τὴν πίστι, τὴν τόσο πλατιά διαδεδομένη μεταξὺ τῶν Ἀμερικανῶν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἕνας θεματοφύλακας «τυπικῶν ἱεραρχικῶν», μίᾳ «μουσειακῆ ἐκκλησία», τελείως ἀσχετῆ στήν ἱερατικὴ τῆς ἐπισημότητα.

Αὐτὴ ἡ κατάστασις εἶναι πολὺ ἀτυχῆς ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς σύγχρονης συζητήσεως περὶ θρησκείας στήν Ἀμερική, στήν ὁποία δέν γίνεται ἀξιόλογη ὀρθόδοξη συνεισφορά. Ἐνα ταπεινὸ ἐγγεῖρημα νὰ προσδιορισθοῦν οἱ γενικὲς γραμμὲς οἱ δυνατὲς γιὰ μίᾳ τέτοια συνεισφορά εἶναι τὸ θέμα τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Οἱ ρίζες τῆς σύγχρονου λαϊκοφροσύνης (Secularism).

Ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ δυτικοῦ μετὰ-Αὐγουστινιανοῦ θρησκευτικοῦ προβληματισμοῦ συνίσταται στὴ θεώρησι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κτίσεως ὡς δύο φιλοσοφικῶς διακρίτων «οὐσιῶν» ἢ «φύσεων». Ἡ ἀντίθεσις ἐφαρμόζεται ἐπίσης καὶ στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι στὸν καθένα μας οἰκεία τὰ αἰώνια θρησκευτικὰ θέματα τῆς «φύσεως» καὶ τῆς «χάριτος», τῆς ἀνθρωπίνης «ἐλευθερίας» καὶ τῆς θείας «παντοδυναμίας», τῆς «ἐλευθέρας ἐκλογῆς» σὲ ἀν-

τίθει πρὸς τὸν «προορισμόν». Τὸ ὄλο πρόβλημα τῆς θρησκείας συχνὰ περιορίζεται στήν ὠφελμιστικὴ ἐρώτησι: Πῶς μπορῶ νὰ σωθῶ; Μέσω τῆς θείας Χάριτος ἢ μέσω τῶν καλῶν μου πράξεων; Αὐτὴ ἡ σημαντικὴ μείωσις τῆς θρησκείας στὸ ὠφελμιστικὸ καὶ ἀτομικιστικὸ ζήτημα τῆς «σωτηρίας» προέρχεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ μίᾳ ἐννοίᾳ περὶ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία τὸν θεωρεῖ σάν ἕνα αὐτόνομον ὄν, ἕνα σκοπὸν καθ' ἑαυτόν. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἔχει τίς ρίζες τῆς στὸν πρῶτο δυτικὸ Μεσαιωνικὸ Χριστιανισμὸ καὶ εἶναι ἀρχικὰ ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἀδιάκοπη ἀνάπτυξι τοῦ σύγχρονου δυτικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν ἐκκοσμίκευσι. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀπορρίπτει τὴν ἀνάγκη τῆς «χάριτος». Εἶναι οὐμανιστικὸς μ' ἕνα τρόπο αὐτο-ἐμπιστοσύνης καὶ πιστεῦει, πῶς ἡ τύχη του εἶναι στὰ ἴδια του τὰ χέρια. Ἐν τούτοις, ἡ ἀπόρριψις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ μέρους του εἶναι στήν τελευταία ἀνάλυσι ριζωμένη στήν ἰδέα ὅτι ὁ Θεός, ὡς Δημιουργός, εἶναι οὐσιαστικὰ ἐξωτερικὸς ὡς πρὸς τὸν κόσμον, ἐκτὸς τῆς ἀρχικῆς του πράξεως τῆς δημιουργίας καὶ τῆς συνεχοῦς προνοιακῆς καθοδηγήσεως, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὁ κόσμος διατηρεῖται στήν ὑπαρξι.

Τὰ καταπληκτικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες ἔδειξαν ὅτι ἡ αἰσιόδοξη πίστις στίς ἀπεριόριστες δυνατότητες τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ δράσῃ σάν ἰσχυρὸ ἐρέθισμα τῆς ἀνθρώπινης δημιουργικότητος. Καὶ ἀναμφιβόλως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου παραδόσεως, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιρροὴ στὸν σχηματισμὸ τοῦ σύγχρονου κόσμου δέν ὑπῆρχε πρακτικῶς τοὺς τελευταίους πέντε αἰῶνες, καὶ οἱ ὁποῖοι σήμερὰ ἔχουν πρακτικῶς υἱοθετήσῃ, μαζί με τὸ σύνολο τῆς ἀνθρω-

πότητος, τὶς ἀρχὲς τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ κρίνουν ἀπ' ἔξω τὴν θρησκευτικὴν κρίσιν κοινωνίας μας. Ἡ στάσις τοῦ «σᾶς τὸ εἶπαμε», πού υἰοθετεῖται ὑπὸ μερικῶν ἀλαζονικῶν ὀρθοδόξων, εἶναι ἀπίθανο νὰ ληφθῆ στα σοβαρά, διότι οἱ ὀρθόδοξοι δὲν «εἶπαν» ὡς τώρα τίποτε στὴν δόξιν κατ' εὐθείαν.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει, πὼς ὁ σύγχρονος κόσμος δὲν εἶναι ἔτοιμος ν' ἀκούσῃ τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀντιθέτως, ἡ ἔμμεσος μαρτυρία θρησκευτικῶν διανοητῶν, ὅπως ὁ Ντοστογιέφσκυ ἢ ὁ Μπερντιάγιεφ, ἢ ἔλξις πού ἀσκεῖται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα καὶ τὴν βυζαντινὴ τέχνη, ἢ διάχυτη διαίσθησις μεταξύ πολλῶν δυτικῶν χριστιανῶν, ὅτι ἕνα σημαντικό μῆνυμα εἶναι κρυμμένο στὴν πατρολογικὴ καὶ λειτουργικὴ παράδοσι τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, εἶναι σημεῖα, ὅτι ἕνας καρποφόρος διάλογος εἶναι ἔτοιμος ν' ἀρχίσῃ, ἂν καθορίσουμε τὴν ὀρολογία τῆς καταλλήλως καὶ δὲν ταυτίζουμε τὴν ὀρθόδοξη παράδοσι καθ' ἑαυτὴν μὲ ἔξωτερικὰ καὶ ἔξωτικὰ γνωρίσματα τῆς «ἀνατολῆς».

Ἡ ἀντίληψις περὶ ἀνθρώπου στὸν πρῶτο Χριστιανισμό.

Ὁ εὐκολώτερος τρόπος νὰ καταλάβουμε τὴν στάσιν τῆς πρώτης χριστιανικῆς παραδόσεως ἐπὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἀποψίν τῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Εἰρηναῖος τῆς Λυώνος, ἕνας Ἑλληνας τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς Γαλατίας, θεωρεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπὸ τρία μέρη: τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα (*Adversus haereses* 5, 6, 1). Αὐτὸ πού ὁ Εἰρηναῖος ἔννοεῖ μ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πρότασιν εἶναι ὅτι ἡ «εἰκόνα καὶ ὁμοίότης τοῦ Θεοῦ», ἢ ὁποῖα τοῦ ἐδόθη ὅταν πῆρε ὑπαρξιν, δὲν εἶναι μιὰ ἀπλή ἀνανάκλασι ἐνὸς θεικοῦ ὄντος, ἄλλως ἐξωτερικὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, μιὰ «ἀναλογία» μεταξύ τῶν δύο τάξεων τῶν ξεχωριστῶν ὄντων, ἀλλὰ μιὰ ἀληθινὴ «παροῦσία». Μ' ἄλλα λόγια, εἶ-

ναι ἡ ἴδια ἢ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλει μιὰ συμφυθία ὑπαρξιν αὐτόν. Χωρὶς τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι ἀληθινὰ ἄνθρωπος. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὁ ἀληθινὸς του «τόπος». Ἄν ἀπομακρυνθῆ ἀπ' αὐτό, ἀμέσως στερεῖται ἐκείνου, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστοῦσε πλήρως ἑαυτὸν καὶ διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ λοιπὰ δημιουργήματα: δηλαδὴ τοῦ ἐδιδε ἀθανασίας, κυριαρχίας ἐπὶ τῆς δημιουργίας, ἐλευθερίας. Χωρὶς τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πεθαίνει καὶ ἀποσυντίθεται, ὅπως τὸ ψάρι τὸ ὁποῖο τὸ θγάζουμ ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ ὁποῖο, στὴ σύντομη ἐπιβίωσίν του, δὲν εἶναι πλέον ἰκανὸ νὰ ἀσκήσῃ τὶς ἐνέργειες τῆς φυσικῆς του ὑπάρξεως.

Ἐὰν ἡ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ — καὶ ὄχι ἀπλῶς ἢ ἀναλογία πρὸς αὐτόν, καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς ἄνθρωπον, τὸ ὅλο περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς ζωῆς παύει νὰ εἶναι ἀπλῶς μιὰ ὑπόθεσις «συμπεριφορᾶς» ἢ σύστημα «ἐντολῶν» στὶς ὁποῖες κανεὶς πρέπει νὰ ὑπακούῃ γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν ἢ νὰ κερδίσῃ «ἀξίαν». Ἡ ὅλη ἰδέα τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας ἀντιμετωπίζεται ἐπίσης μέσα σ' ἕνα διαφορετικὸ φῶς. Γιὰ τοὺς Ἑλληνας Πατέρας, ὅπως ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Νύσσης (4ος αἰὼν) καὶ ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς (7ος αἰὼν), ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀληθινὰ ἐλεύθερος, ὅταν ζῇ «ἐν τῷ Θεῷ», ἐνῶ ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν κάνει σκλάβον τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν παθῶν του. Ἡ ἐσωτερικὴ λογικὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς ἐδῶ ἀντιστρέφεται ἐν σχέσει μὲ τὸ συνηθισμένον σχῆμα: τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι κατὰ πόσον ὁ ἄνθρωπος, θεωρούμενος ἐλεύθερος ἐκ φύσεως, εἶναι ἰκανὸς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν ἐξ ἰδίων, ἢ κατὰ πόσον τελικὰ εἶναι προωρισμένος εἴτε πρὸς σωτηρίαν εἴτε πρὸς καταδίκην.

Ἡ ἐρώτησις δὲν εἶναι τί ὁ ἄνθρωπος δέχεται, ἀλλὰ τί εἶναι: εἶναι ὄντως ὁ ἑαυτὸς του, δηλ. σὲ κοινωνία μετὰ τοῦ Θεοῦ κι' ἐπομένως ἀσκεῖ πλήρως τὴν ἐλευθερίαν του ἢ εἶναι ἕνα ὄν

πού αποξενώθηκε από τον αρχικό του προορισμό και «υποδουλώθηκε στην αμαρτία», όπως λέει ο άπ. Παύλος;

Ο Ἄνατολικὸς Χριστιανισμὸς συχνὰ πιστώνεται μὲ τὸν «μυστικισμό» του. Ἡ λέξις δυστυχῶς εἶναι πολὺ παραπλανητικὴ: Μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ ἐδῶ μόνον μὲ τὴν ἀρχικὴ ἑλληνικὴ ἔννοια, ὅπως ἀναφέρεται στὴν Παῦλειο ἔννοια τοῦ «μυστηρίου» τοῦ Θεοῦ (Κορ. Α' 4). Ὁ «μυστικισμὸς» τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο κάθε συναισθηματικῆς, ὑποκειμενικῆς καὶ ἀτομικιστικῆς ἐρμηνείας τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἀπλῶς θεβαιώνει, πῶς ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεὸ εἶναι ὁ μοναδικὸς σκοπὸς τῆς θρησκείας, ἡ ὁποία ἐπικοινωνία νοεῖται ὡς ἐφικτὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀπαραίτητη γιὰ τὴν τελικὴ του αὐτοκατανόησι, ἐπιβίωσι καὶ σωτηρία.

Προσωπικὴ συνάντησις μὲ τὸν Θεό.

Τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον προκύπτει ἀπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι κατὰ πόσον δὲν συνεπάγεται πανθεῖσμό. Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι, πράγματι, ἓνα ἀπαραίτητο μέρος τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως, εἶναι πράγματι Θεός; Θέτοντας αὐτὸ τὸ ἐρώτημα προκαλεῖ κανεὶς τὸν ἴδιο τὸν τίτλο αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου. Ὑπάρχει πράγματι μία «θεώρησις τοῦ Θεοῦ»; Καὶ τελικὰ ὕ π α ρ χ ε ι ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἴδια ἔννοια πού γνωρίζει κανεὶς ὅτι ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος;

Ἡ ἀπάντησις τῶν ὀρθοδόξων Πατέρων εἶναι ἐκπληκτικὰ παράδοξη: Ὁ Θεὸς δ ἐ ν ὑπάρχει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού λέγεται ὅτι ὑπάρχουν τὰ δημιουργήματα. Δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθῆ πρὸς ἓνα ὅ ν, διότι εἶναι πλήρως ὑπερβατικὸς πρὸς κάθε δυνατὴ ἀνθρώπινη ἔννοια τοῦ ὄντος. Ὁ Ἄγ. Γρηγόριος ὁ Νύσσης μπορεῖ νὰ γράφῃ π. χ. «Καθὼς ἡ ψυχὴ προοδεύει, καὶ μὲ μεγαλύτερη καὶ τελειότερη αὐτοσυγκέντρωσι φθάνει νὰ ἐκτιμᾷ τί εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἀλήθειας, πλησιάζει περισσότερο αὐτὴ τὴν ἀποψι, καὶ ὅσο περισσότερο τὸ κάνει, βλέπει ὅτι ἡ θεία φύσις εἶναι ἀόρα-

τη. Ἔτσι ἐγκαταλείπει ὅλες τὶς ἐπιφανειακὰς ὄψεις, ὅχι μόνον ὅσες μποροῦν νὰ ψηλαφηθοῦν μὲ τὶς αἰσθήσεις, ἀλλὰ κι' ὅσες ὁ ἴδιος ὁ νοῦς μοιάζει νὰ βλέπῃ, καὶ προχωρεῖ βαθύτερα ἔξω ὅτου ἡ λειτουργία τοῦ Πνεύματος διαπερνᾷ τὸ ἀόρατο καὶ ἀκατανόητο καὶ ἐκεῖ βλέπει τὸν Θεό.

Ἡ ἀληθὴς θεὰ καὶ ἡ πραγματικὴ γνῶσις αὐτοῦ πού ζητοῦμε συνίσταται κυρίως εἰς τὸ ὅτι εἶναι ἀόρατος, σὲ μία ἐνημέρωσι, τὰ ὅρια τῆς ὁποίας ὑπερβαίνουν κάθε γνῶσι καὶ ἡ ὁποία καλύπτεται παντοῦ ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ ἀκαταλήπτου. Ἔτσι ὁ θαθὺς εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης μᾶς λέει ὅτι «Θεὸν οὐδεὶς πώποτε ἑώρακε» (Ἰωάννης α' 18) διδάσκοντάς μας μὲ αὐτὴ τὴν ἀρνησι. ὅτι πράγματι κανένας ἄνθρωπος, κανένα λογικὸ δημιούργημα δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τί εἶναι Θεός. (Περὶ τοῦ θίου Μωυσέως).

Διάφοροι συγγραφεῖς, τῆς ἰδίας περιόδου, ἐπιμένουν ὅτι μόνον ἀρνητικὰ ὀνόματα ἀρμολοῦν διὰ τὸν Θεόν, καὶ ἡ θυζαντινὴ λειτουργία ἀποδίδει εἰς Αὐτὸν ἀρνητικὰ ἐπίθετα: «Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος...». Ἡ ἔννοια τῆς ἀπολύτου ὑπεροχῆς τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους Πατέρας, εἶναι πράγματι μία ἄλλη ἔκφρασις τῆς ἔννοιας τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὅτι τὸ πραγματικὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δὲν προφέρεται. «Δὲν δύνασαι νὰ ἴδῃς τὸ πρόσωπόν μου» λέει Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωυσῆν, «διότι ἄνθρωπος δὲν θέλει μὲ ἰδεῖ καὶ ζήσει» (Ἐξοδος κεφ. λγ' στ. 20).

Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεοκεντρικὴ ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχουμε ἀνακαλύψει εἰς τὴν Πατερικὴ Παράδοσι, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀπολύτου ὑπεροχῆς τοῦ Θεοῦ;

Μόνον μὲ μιὰ προσωπικὴ συνάντησι, πού οἱ Ἕλληνες Πατέρες ὀνομάζουν «ἐνέργεια» ἢ «ἔργα» τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Γρηγόριος Νύσσης γράφει: «Γνωρίζομε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα καὶ κάθε λόγο· λέμε ὅτι κάθε θεῖο ὄνομα, εἴτε ἔχει ἐπινοηθῆ ἀπὸ τὸν

άνθρωπο και διαδοθή δια τής Γραφής είτε όχι, εξηγεί μόνο έννοιες σχετικές με τή θεία φύσι, ένω ή ούσία αυτής τής φύσεως υπερβαίνει τὰ όρια του νοητού. Με τις δυνατότητες που έχουμε, αντιλαμβανόμεθα τις διάφορες ιδιότητες τής Υπερφυσικής Δυνάμεως και τους δίδουμε διάφορα όνόματα (Πρός Άβλάθιον, Έλληνική Πατρολογία, 45, 121).

Τί είναι θεία «ένέργεια»; Τίποτε άλλο, δια τους Έλληνας Πατέρας, από τον ίδιο τον Θεό, ό όποιος θέλει ελεύθερα να μάς αποκαλύψη τον έαυτόν του, τον Θεό που δέν άφομοιώνεται με καμμία φιλοσοφική ιδέα, τον ζωντανό, τον όντα, τον άόρατο Θεό. Δια τον Γρηγόριο τον Παλαμά, τον μεγάλο θυζαντινό θεολόγο του δεκάτου τεάρτου αιώνας, «ή καλωσύνη δέν είναι ένα μέρος του Θεού, ή σοφία ένα άλλο και τό μεγαλειον ή ή θεία Πρόνοια ένα άλλο. Ό Θεός είναι όλος σοφία, όλος θεία Πρόνοια, όλος μεγαλειό· διότι είναι ένιαίος χωρίς καμμία διαίρεσι· άλλα έχοντας ό ίδιος όλες αυτές τις ιδιότητες, αποκαλύπτει όλόκληρο τον έαυτόν Του εις τον κάθε ένα, όταν κάνη αίσθητή την παρουσία Του και την ένέργειά Του με έναν όμοιόμορφο άπλό και άδιαίρετο τρόπο» (Διάλογος Όρθοδόξου και Βαρλααμίτου).

Η ιδέα τής άπολύτου υπερβατικότητας του Θεού και τής αποκαλύψεώς του «έν ένεργεία» άποκλείει κάθε άπορροφητικό τύπο μυστικισμού: τό να συναντήση κανείς τον Θεό και στην Γραφή και στην όρθόδοξη Παράδοσι είναι μία σχέση μεταξύ του «Έγώ - Σύ». Καθώς ό άνθρωπολόγος και ό κοινωνιολόγος άνακαλύπτουν ότι ό πραγματικός άνθρωπισμός πραγματοποιείται με τή σχέση του «Έγώ - Σύ», δηλαδή με ένα είδος κοινωνικής ζωής, όπου τό άτομο άνακαλύπτει τον έαυτόν του εις τους άλλους χωρίς να άπορροφηθή από αυτούς ή και να εξαφανισθή έντός του συνόλου, τοιουτοτρόπως ό χριστιανός άναγνωρίζει, ότι ό άνθρωπος, δια να είναι πραγματικός άνθρωπος, χρειάζεται έ-

πίσης μία προσωπική και άμεση έμπειρία του Θεού.

Πότε και πώς είναι δυνατή αυτή ή έμπειρία; «Έάν μετέχησ του Θεού», τότο είναι μία προϋπόθεσις πραγματικού άνθρωπισμού. Πού είναι αυτός ό άνθρωπισμός; Δέν είναι αυτό μία μυθολογική προβολή μιās συγκινησιακής άναζητήσεως δια τελειοποίηση; Ό Χριστιανισμός άπαντα εις αυτές τις έρωτήσεις με τό Εύαγγέλιο περι Όησού Χριστού. Εις Αυτόν ή θεότης και ή άνθρωπότης συναντώνται σε μία τελεία και άρμονική ένότητα. Τό κείμενο τής Καινης Διαθήκης μαρτυρεί δι' αυτό τό ιστορικό πρόσωπο και είναι ή θάσις τής χριστιανικής Πίστεως. Έπι πλέον ή αντίληψις τής Καινης Διαθήκης δια την Μεσαιωνική Βασιλεία θεβαιώνει, ότι ό Όησους Χριστός μετά την άνάστασί Του είναι κάτι περισσότερο από ένα ιστορικά πρόσωπο: Είναι ό Νέος άνθρωπος. Τό σώμα του συνεχίζεται με την κοινωνία εκείνων που πιστεύουν εις Αυτόν και οι όποιοι δια μέσου Αυτό του ζητούν την ένωσι με τό Θεό. Δι' αυτό ό πραγματικός άνθρωπισμός δέν είναι μόνο κάτι που οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν διαβάζοντας δια τον Όησούν, είναι μία πραγματικότητα, εις την όποιαν μπορούν να συμμετέχουν δεχόμενοι ελεύθερα τά δώρα του Αγίου Πνεύματος, εις την Έκκλησιαν, τό Σώμα του Όησού. Ό Παλαμάς μάς άφησε αυτό τό έξαίρετο κομμάτι, εις τό όποιον φανερώνεται ή πραγματική θεμελίωσις τής χριστιανικής ζωής σύμφωνα με την όρθόδοξο αντίληψι: «Εις την άσύγκριτη αγάπη Του προς τους ανθρώπους, ό Υιός του Θεού δέν ένωσε μόνο τό θείο Του πρόσωπο με την ανθρώπινη φύσι, ένδυόμενος ζωντανό σώμα και ψυχή για να έμφανισθή στη γή και να ζήση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά — ω άσύγκριτο και έξαίρετο θαύμα!—ένώνεται ό ίδιος με τους ανθρώπους, ένούμενος με κάθε πιστόν δια τής κοινωνίας του Αγίου Σώματός Του. Διότι γίνεται ένα σώμα με ήμάς, κάνοντάς μας ναό του Θεού, διότι εις αυτό τό Σώμα του

Ἰησοῦ Χριστοῦ «κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ. β' 9). Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἐφώτιζε ἐκείνους πού ἐπαξίως μετέχουν στὴν θείαν ἀκτινοβολίαν τοῦ Σώματός του, ἐντὸς ἡμῶν, λάμποντας εἰς τὶς ψυχὰς τους, ὅπως κάποτε ἔλαμψε εἰς τὰ μάτια τῶν Ἀποστόλων εἰς τὸ ὄρος Θαβῶρ;

Διότι, ἐφ' ὅσον αὐτὸ τὸ Σῶμα, ἡ πηγὴ τοῦ φωτός τῆς χάριτος, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲν εἶχε ἀκόμη ἐνωθῆ μετ' τὸ σῶμα μας, ἔλαμψε ἐξωτερικῶς εἰς ἐκείνους πού ἀξίως ἦλθαν πλησίον Του, μεταδίδοντας φῶς στὰς ψυχὰς τους μετ' τὰ μάτια τῶν αἰσθήσεων. Ἀλλὰ σήμερα, ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού ἐνώθη μετὰς μας καὶ κατοικεῖ μέσα μας φωτίζει ἐσωτερικῶς τὴν ψυχὴ μας. (Ὑπὲρ τῶν Ἱερῶν Ἡσυχαστῶν 1, 3, 28. "Εκδοσις Meyendorff).

Αὐτὸ τὸ κείμενο πού εἶναι πολὺ ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ μυστηριακοῦ περιεχομένου τῆς ὀρθοδόξου πνευματικῆς ζωῆς, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἀντίληψις τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ προϋποθέτει μία θρησκεία «ἐσωτερικῶν συγκινήσεων». Πάντως μᾶς δίνει τὴν θεβαιότητα ὅτι ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τὸν Θεὸν περιλαμβάνει ὀλόκληρο τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι μόνον τὴ διάνοιά του: Αὐτὴ ἡ ἔνωσις, ἡ ὁποία προϋπετίθετο ἤδη ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅσον ἀφορᾷ τὴ συνεννόησι μετὰξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἔγινε μία πραγματικότης ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ προσφέρεται σὲ κάθε Χριστιανὸ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Πραγματικὴ ἀδελφοσύνη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

"Ἐτσι ἡ Θεοκεντρικὴ ἀνθρωπολογία τῆς Βίβλου καὶ τῶν Πατέρων ὀδηγεῖ σὲ μία ἀντίληψι περὶ Ἐκκλησίας, ὡς τόπου ὅπου εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματικὴ θεώρησις τοῦ Θεοῦ, κάτι τὸ τόσο διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ γνώσι περὶ Θεοῦ, τὶς «ἀποδείξεις» τῆς ὑπάρξεώς του, τὶς φιλοσοφικὰς πιθανότητες μετὰ τὶς ὁποῖες ἡ χριστιανικὴ πίστις τόσο συχνὰ ταυτίζεται. Αὐτὴ ἡ ὄψις τοῦ Θεοῦ εἶναι μία πείρα καὶ μία κοινωνία. Δὲν ἀποκλείει τὴν λογικὴ κρίσι τῶν πηγῶν καὶ δὲν ἀντι-

τίθεται εἰς τὴν νόησι, μᾶλλον τελειοποιεῖ τὴν λογικὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι αὐτὴ ἡ ζωὴ, χωρὶς τὴν ὁποία ἡ λογικὴ γνώσις δὲν ἔχει νόημα.

Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῶς «ὠργανωμένη θρησκεία», κατὰ τῆς ὁποίας τόσοι διανοούμενοι ἐπιτίθενται. Εἰς τὴν οὐσία δὲν εἶναι «ἐξουσία», καθὼς τὴν θεωροῦσαν οἱ Δυτικοὶ τοῦ Μεσαίωνα: δηλ. μία ἀντιπροσωπευτικὴ Δύναμις, δοσμένη ἀπὸ ἕνα Οὐράνιον Θεόν, εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀντιπροσώπους Του, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν διαιώνισιν τοῦ ὑγιοῦς δόγματος, τὸ ὁποῖον ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς εἶναι ἀπρόσιτο εἰς τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις δὲν παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπο εὐκόλα «μέσα σωτηρίας». Οὔτε εἶναι αὐτὸ πού οἱ Μαρξισταὶ θέλουν νὰ τὴν κάνουν: μία δόσις ὁπίου πού κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ξεχνοῦν τὰ προβλήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦν. Καὶ τελειωτικὰ, δὲν παρέχει δογματικὴ «ἀσφάλεια», διότι εἰς τὴν σημερινὴ περιωρισμένη καὶ «κατάπεσμένη» ἀνθρωπίνῃ ὑπαρξει, τὸ λαθασμένο ἀναμιγνύεται διαρκῶς μετὰ τὸ ἀληθινὸ καὶ ὁ κάθε ἄνθρωπος μόνος του πρέπει νὰ διαλέξη πῶς εἶναι τὸ σωστό.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις τοῦ προσφέρει μία Παρουσία καὶ μία ἐκλογή, πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῆ ἐκείνος πού δὲν θέλει νὰ δεῖ καὶ νὰ ἐκλέξη. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅταν μίλησε γιὰ τὴν Παρουσία του ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν θέτει ὡς ἐρώτησι: «Δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμεν δοῦναι ἐν τῇ γῆ; οὐχί, λέγω ἡμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν» (Λουκάς ιβ' 51).

Ἡ ἐκλογή δὲν εἶναι μόνον μετὰξὺ δύο διανοητικῶν πεποιθήσεων, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα στὴν πείρα μῆς ἀληθινῆς ἀδελφοσύνης πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῆς μίας πλευρᾶς καὶ τῆς ἀγωνιώσεως «αὐτονομίας» ἐνὸς κοσμικοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἄλλη.

J. MEYENDORFF

Καθηγητῆς τοῦ St. Vladimir's Seminary
(N. Ἰόρκη).

(Μετ. Ἐλσας Καραουλάνη).

Η ΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΧΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Σήμερα γίνεται πολύς λόγος για τὸ ἄγχος τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἡ διανόησις, τὸ θέατρο, οἱ καλὲς τέχνες καὶ ἰδιαίτερα ἡ λογοτεχνία ἀναφέρονται πολὺ συχνὰ σ' αὐτὴν τὴν ψυχικὴ κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου. Φυσικὰ δὲν εἶναι ἓνα πολὺ καινούργιο φαινόμενο. Ἀπ' τὴς ἀρχῆς τοῦ αἵωνα μας, κυρίως μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον, τὸν α' μεσοπόλεμον, ὕστερα τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὸν 6' μεσοπόλεμον ποὺ ζοῦμε, ἀναμένοντας τὸν Γ' πόλεμον ποὺ, θάρθει δὲν θάρθει, δὲν ξέρουμε κι' ὅμως ἀγωνιοῦμε. Ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ *mal de siècle* — κακὸν τοῦ αἵωνος—ὅπως ὠνομάστηκε ἀπὸ τὸ γενικὸ συναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου. Στὶς γραμμὰς ποὺ ἀκολουθοῦν προσπαθοῦμε νὰ δοῦμε τὸ ἄγχος στὴν οὐσία του κυρίως, καὶ ὄχι στὶς γενεσιουργὰς του αἰτίες.

Καὶ πρῶτα πρέπει νὰ κάνωμε διάκρισι ἀνάμεσα στὸ ἄγχος καὶ στὸ φόβον. Ὁ φόβος ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένο ἀντικείμενον, ἐνῶ τὸ ἄγχος εἶναι ἀκαθόριστον, γενικόν, μὴ συγκεκριμένον φοβικόν συναίσθημα. Ἡ ἀγωνία τείνει νὰ συνταυτίσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄγχους.

Τὸ ἄγχος παρουσιάζεται πάντοτε ὅταν πλησιάζῃ κάποιος κίνδυνος, χωρὶς συγκεκριμένον ἀπειλητικόν ἀντικείμενον. Τὸ συναίσθημα αὐτὸ ἦταν στὴν ἀρχὴ φόβος, ὕστερα ξεχώστηκε, ἀπώθηθηκε καὶ ἐνεργεῖ τώρα ὡς ἄγχος. Αὐτὸ τὸ ἀπειλητικόν ἀντικείμενον ποῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν συνειδητοποιεῖ τὴν ὑπαρξί του ὁ ἀνθρώπος, εἶναι ὁ θάνατος. Στὶς μέρες μας ὁ θάνατος ἔγινε πιὸ βέβαιος, πιὸ ἀπτόξ καὶ κυκλοφορεῖ ἴσοις δρόμους. Καὶ παληότερα ὁ ἀνθρώπος σκεφτόταν τὸ θάνατον, κυρίως ὅμως ὡς τὸ τέρμα τῆς ζωῆς καὶ ὡς συνέπεια τῶν γερατειῶν. Τώρα ὅμως ὁ φόβος

τοῦ πολέμου, τῆς κάθε ἀρρώστειας, τοῦ καρκίνου, τοῦ δυστυχήματος ποῦ συμβαίνει στὸ δρόμον, τῆς ἀτομικῆς καὶ πυρηνικῆς βόμβας μετέβαλαν τὰ πράγματα. Παντοῦ ὁ θάνατος. Ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος πιστεύει στὴν πανταχοῦ παρουσία τοῦ θανάτου. Κι' αὐτὸς ποὺ κινδυνεύει περισσότερο δὲν εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ πολέμου ἢ οἱ στρατιῶτες ἀλλὰ ὁ καθένας μας, γι' αὐτὸ ὁ θάνατος ἔγινε κοινός.

Σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτραβηχθῇ κανεὶς, νὰ «ἐφησυχάσῃ», νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ στωικὸ «λάθε βιώσας», ἐνῶ κάλλιστα μπορεῖ νὰ τοῦ συμβῇ τὸ ἄλλο «λάθε ἀποβιώσας». Καὶ ὁ πιὸ ἀπλὸς ἀνθρωπάκος κινδυνεύει ἐξ ἴσου μὲ τὸν «ἀνθρώπον τῆς καταστάσεως». Σήμερα ὁ πόλεμος ἔγινε καὶ ἐπιστήμη καὶ ἡ πρωτοποριακὴ ἐπιστήμη καταντᾷ νὰ εἶναι κατὰ κύριον λόγον πολεμικὴ. Γι' αὐτὸ ὁ θάνατος γίνεται πιὸ χειροπιαστός, πιὸ κοντινός. Αὐτὴ τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου κατῶρθωνεν ὁ κοινὸς ἀνθρώπος παληότερα νὰ τὴν ὑπερνικᾷ μὲ τὴν πίστι, τὴν μεταφυσικὴν πίστι, τὴν ὅποιαδήποτε πίστι. Τώρα σκοτώνεται αὐτὴ ἡ πίστις στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μένει ὁ ἀνθρώπος χωρὶς ἓνα κάποιο στήριγμα. Κατῶρθωνεν ἐπίσης νὰ τὴν ὑπερνικήσῃ μὲ τὴν πίστι σὲ κάποια ἰδανικά, θρησκευτικά, ἠθικά, κοινωνικά. Ὅμως τώρα αὐτὰ σκοτώθηκαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Αὐτὴ ἡ μονόπλευρη τεχνικὴ - ἐπιστημονικὴ πρόοδος ποὺ καταντᾷ πολεμικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πίστι ἔδωξε καὶ τὴν ψυχικὴ γαλήνη τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ πήγαζεν ἀπ' τὴν μεταφυσικὴ βεβαιότητα. Ἐφυγεν ἄλλη μιὰ βεβαιότητα καὶ ἦλθεν ἡ ἀβεβαιότητα γιὰ ὅλα. Ὁ θάνατος ἀποκρίνεται στὶς παλιὰς βεβαιότητες τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὶς τωρινὰς λαχτάρας του νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὴ φθορὰ καὶ τὴν ἐκμηδένισι ποῦ

παραμονεύει στο κάθε του βήμα. Σε αντικατάστασι της μεταφυσικής πίστεως για άποφυγή της φθοράς και για την άθανασία του ο σύγχρονος άνθρωπος απόχτησε την μονόπλευρη πίστη του στο μέλλον της έπιστήμης και την δυνατότητά της για μιá επίγεια πραγμάτωσι. Μά ή έπιστήμη δέν ύποσχέθηκε ποτέ την εúτυχία παρά την εκζήτησι και μόνο της αλήθειας. Αúτη ή πίστις του τόν ώδήγησε στην «παρααχρήμα» ήδονή, την βιαστική αισθησιακή απόλαυσι από φόβο για τó τί θά φέρη ή αύριον και τελικά στην κούρσι και την απογοήτευσι. Δέν είναι έκτός πραγματικότητος ή κραυγή:

«Έπέσαμε θύματα έξιλαστήρια
του περιβάλλοντος, της έποχής».

Κ. Καρωτάκης

Γι' αυτό στο σύγχρονο άγχος ύπάρχει πάντοτε μιá άβεβαιότητα, μιá πιθανότητα κινδύνου, μιá ένστικτώδης άμφιθυμία. Αυτό τó άγχος του θανάτου προβάλλεται ιδιαίτερα στο θέατρο, με κυριώτερο έκπρόσωπο τόν Εύγένιο Ίονέσκο, πού είναι στο σημείο αυτό περισσότερο δξής από τόν Σάρτρ, χωρίς δυστυχώς νά δίνεται διέξοδο ή καλύτερα δέν πιστεύει ότι ύπάρχει διέξοδο. Ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος νά ναι μόνος. Τó κυριώτερο είναι ότι ο σύγχρονος άνθρωπος δέν άγχεται για τó παρόν μόνον, αλλά προσβλέπει με δέος και άναμονή στο μέλλον και ó επικείμενος μελλοντικός κίνδυνος είναι άναπόσπαστος από τó άγχος του. Έκτός από αυτό μεγενθύνει ó σύγχρονος άνθρωπος τις άπαισιόδοξες προβλέψεις του μέχρι παραλογισμού, έπίσης τις έπιφορτίζει με καταστροφικές εικόνες και με άνύπαρκτες περιπέτειες. Ίδιαίτερα ή πεζογραφία είναι γεμάτη από τέτοιες άγχώδεις καταστάσεις. Έπίσης ή απογοήτευσις του ανθρώπου από καταστάσεις, θεσμούς και άθθεντικές έπισωρεύει άγχος στην ψυχή του. Η βεβαιότητα πού τούδινεν ή μεταφυσική πίστις ξετοπίστηκε άπ' την

βεβαιότητα του θανάτου πού σεργιανίζει στην κοινωνία μας. Τώρα καταλαβαίνουμε τις έφηβικές μας άπορίες: γιατί τó Εύαγγέλιο ιδιαίτερα τονίζει τη νίκη πάνω στο θάνατο.

Σήμερα ή εγωϊστική, αισθησιακή απόλαυσις δέν είναι μόνο συνέπεια της αύξήσεως τών ύλικών άγαθών αλλά και τών φόβων του θανάτου πού παραμονεύει. «Άς άπολαύσω τη ζωούλα μου όσον καιρό έχω άκόμα» σκέφτεται ó σύγχρονος άνθρωπος. Και κάτι άλλο, κυριώτερο: Κατέχεται ó άνθρωπος σήμερα από τó αίσθημα της άπόλυτης άδυναμίας του νά άντισταθή, νά αλλάξη τά πράγματα, νά μεταβάλη την κατάστασί του. Άποδιοργανώνεται ή προσωπικότητά του και είναι θέβαιος για την καταστροφή του. Είναι θέβαιος για τó μάταιο κάθε προσπαθείας του και δέν περιμένει τίποτε άλλο παρά τούς βαρβάρους πού θάρθουν... μά ίσως και νά μñ έρθουν ποτέ, όμως αυτός θά άγχεται συνεχώς και θά νομίζει πώς και «οί άνθρωποι αυτοί (οί θάρθαροι) ήταν μιá κάποια λύσις» (Κ. Π. Καβάφης).

Τó άγχος σχετίζεται με τó άγνωστο και έμφανίζεται άκόμη άπ' την παιδική ήλικία και κυριώς στην προσπάθεια του άτομου νά κοινωνικοποιηθή. Στην έπαφή του με τόν άλλο, στις διαπροσωπικές του σχέσεις και στην προσπάθειά του για νά ένταχθή όμαλά στο κοινωνικό σύνολον πού προβάλλει με τις διάφορες φόρμουλες του και τις έπιταγές του, άναφέρεται μιá σημαντική πλευρά της συνειδήσεως πού άγχεται, και είναι ή ύπαρξις σ' αυτή συγκρουόμενων άντιθέτων τάσεων, πού την κατασπαράσσουν. Όλες αυτές οι καταστάσεις, πού δέν υπερνικώνται, στοιβάζονται σάν μόνιμο θάρος στην ψυχή και δημιουργούν τó άγχος. Γι' αυτό ή σύγχρονη ποίησι είναι ταυτισμένη με την άπελπισία και με μιá μορφή πεισιθανατισμού.

«Κι' ή χαρά μου κι' ή καρδιά μου
μοιάζουν όλοι σκελετοί...»

...τυραννώντας με ὀλημέρα,
πού δὲν πέθανα μαζί..

Ν. Λαπαθιώτης

ἽΟ ἴδιος ἀπελπισμὸς χωρὶς φῶς καὶ
διέξοδο κυριαρχεῖ κι' ἄλλου:

«Μήνυμα δὲν μοῦ ἔρχεται κανένα,
ἀνοιξη πιά καμιά δὲν προσμένω:
Στὸ δρόμο τὸ γυμνὸ πού περπατάω
ὡς ὅτου νὰ πεθάνω, θὰ πεθαίνω...

Κ. Οὐράνης.

ἽΗ ποιητικὴ γενιὰ τοῦ πρώτου μεσο-
πολέμου συγγενεῦει στενὰ μὲ τὴν τω-
ρινὴ ποιητικὴ γενιὰ τοῦ δευτέρου μεσο-
πολέμου, τὸ ἴδιο περιεχόμενο, ἡ ἀπελ-
πισία, μόνο πού ἄλλαξαν τὰ ἐκφραστι-
κὰ μέσα ἀνάλογα.

Σὲ τέτοιο κλίμα κινοῦνται οἱ σύγ-
χρονοι ποιητὲς στὴν πλειονότητά τους.
ἽΑς μὴ τοὺς ἀνθολογήσουμε μιᾶς καὶ

δὲν ἔχουν πάρει ἀκόμη τὴ θέσι τους
στὸν νεοελληνικὸ Παρνασσό. Πολλοὶ
λένε πὼς οἱ σύγχρονοι ποιητὲς ἐπιση-
μαίνουν ἀπλῶς τὸ ἄγχος. ἽΗ ἐπισήμαν-
σις ὅμως δὲν σημαίνει καὶ ὑπερνίκησι.

Βέβαια ἡ ποίησις τῆς ἐποχῆς μας εἶ-
ναι ἀρκετὰ σύγχρονη, ἀφοῦ κατορθώ-
νει καὶ συλλαμβάνει τὰ μηνύματα τοῦ
καιροῦ μας, τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν.

ἽΕξετάσαμε πιὸ πάνω τὰ χαρακτηρι-
στικὰ τοῦ συγχρόνου ἄγχους καὶ ἐπι-
σημάνσαμε τὴν οὐσία του: τὴν καταλυ-
τικὴ, χωρὶς ὑπερνίκησι θεβαιότητα τοῦ
θανάτου. Δὲν συγκρατήσαμεν ὅμως τὴ
δύναμι νὰ ρωτήσουμε: «Τίς ἡμᾶς ρύ-
σεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τού-
του;», ἂν ὁ τέλειος ἀπελπισμὸς καὶ ἡ
θεβαιότητά μας στὸ ἀναπότρεπτο ἀδι-
έξοδο δὲν κατακερμάτισε τὴν προσωπι-
κότητά μας; ἽΗ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει.

ΔΗΜ. ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ

ΤΟ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Παραλλήλως πρὸς τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φτώχειας(*) ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸ Γραφεῖον Οἰκονομικῆς Ἀρωγῆς (Ο.Ε.Ο.) καὶ διάφορα ἄλλα προγράμματα κοινῆς ὠφελείας, αἱ ἐκκλησίαι ἤρχισαν ἐπίσης ἀγῶνα καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς. Ὁ σπουδαιότερος εἶναι ὁ οἰκιστικός.

Αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ μακροῦ ἐνδιαφέροντο διὰ τὸ οἰκιστικὸν πρόβλημα, ἀλλὰ, μέχρι πρὸ ὀλίγου, αὐτὸ περιωρίζετο εἰς εἰδικὰς καὶ πολὺ μικρὰς ομάδας ἀνθρώπων. Μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Α΄ παγκοσμίου πολέμου, περίπου 400 σπίτια δι' ὄρφανά εἶχαν ἰδρυθῆ ἀπὸ ομάδας τῆς Προτεσταντικῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 20ου, ἐκκλησιαστικαὶ ομάδες διαφόρων δογμάτων καὶ τοπικῶν ἐνοριῶν εἶχαν ἰδρύσει ἀρκετὰ σπίτια δι' ἡλικιωμένους. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶχαν δημιουργηθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ φροντίζουν τοὺς ἡλικιωμένους τοῦ δόγματός των. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τοὺς ἐνοίκους ἦσαν συνταξιούχοι κληρικοὶ καὶ ἱεραπόστολοι, αἱ σύζυγοι καὶ αἱ χῆραι των καὶ ἡλικιωμένα μέλη τῆς ἐκκλησίας. Ἐν μέρει ἐπιχορηγούμενα ἀπὸ τὰ διάφορα δόγματα καὶ ἐξαρτώμενα ἀπὸ δωρεὰς καὶ κληροδοτήματα, αὐτὰ τὰ σπίτια εἶχαν συνήθως ἓνα μακρὸν κατάλογον εἰσακτέων νὰ περιμένη καὶ ἀπετέλουν ἐν τῷ συνόλῳ των μικρὸν μόνον ποσοτὸν τῆς οἰκιστικῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους. Μέχρι τὸ 1959 ὅλα μαζί τὰ σπίτια τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐξυπηρετήσουν περισσότερα ἀπὸ 50.000 πρόσωπα.

(*) Βλ. «Ἀκτίνες» Φεβρ. 1968 σ. 53.

Γύρω ἀπὸ τὸ 1960 ἐξεδηλώθη τρομακτικὴ αὔξησις τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ «ἐκκλησιαστικὰ» σπίτια. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου τριῶν τροποποιήσεων τοῦ Νόμου περὶ Οἰκισμοῦ τοῦ 1949.

Τὸ ἄρθρον 231 τοῦ Νόμου περὶ Οἰκισμοῦ ἔγινε δεκτὸν τὸ 1959 μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ προτρέψῃ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν νὰ ἐξασφαλίζῃ κατοικίαν εἰς ἡλικιωμένους, ἢ ὅποια νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὰ γνωστὰ ἰδρύματα. Συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, ἦτο δυνατόν εἰς μὴ κερδοσκοπικοὺς ὀργανισμούς, ὅπως αἱ ἐκκλησίαι, νὰ λαμβάνουν δάνειον 100% ἐπὶ τῆς ἐκτιμηθείσης ἀξίας τοῦ οἰκοπέδου καὶ τοῦ κτιρίου μὲ προθεσίαν ἐξοφλήσεως 40 ἐτῶν. Αὐτὸς ὁ εὐκόλος τρόπος χρηματοδοτήσεως ἤγειρε τὸ ἐνδιαφέρον πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων, καὶ 170 ἀπὸ τὰ πρῶτα 282 σπίτια τὰ ὅποια ἐκτίσθησαν θάσει αὐτοῦ τοῦ νόμου εἶχαν ἀναληφθῆ ἀπὸ θρησκευτικὰς ὀργανώσεις. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀντεμετώπισαν σοβαρὰς οἰκονομικὰς δυσκολίας καὶ ἐπεστράφησαν εἰς τὴν Ὁμοσπονδιακὴν Ὑπηρεσίαν Οἰκισμοῦ, ὅταν ἡ ἐκκλησία δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ τὰς δόσεις. Τὰ περισσότερα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ σπίτια συνέχισαν ὡς ἐκκλησιαστικὰ σπίτια καὶ, κατὰ τὰ πρῶτα 7 ἔτη, θάσει τοῦ ἄρθρου 231 αἱ ἐκκλησίαι προσέθεσαν περίπου 20.000 οἰκιστικὰς μονάδας εἰς τὴν οἰκιστικὴν δύναμιν δι' ἡλικιωμένων.

Τὸ ἄρθρον 202 τοῦ Νόμου περὶ Οἰκισμοῦ ἔγινε δεκτὸν ἐπίσης τὸ 1959 καὶ διηρύνθη διὰ μεταγενεστέρων τροποποιήσεων. Καὶ αὐτὸ ἀπεδείχθη πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὀργανώσεις, αἱ ὅποια ἐνδιαφέροντο διὰ τὸν οἰκισμὸν. Ἐπέτρεπεν εἰς ἓνα μὴ κερδοσκοπικὸν ἀνάδοχον νὰ δανεῖζεται

κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδιακὴν κυβέρνησιν ὀλόκληρον τὸ ποσόν (διὰ τὸ οἰκόπεδον, τὴν κατασκευὴν, ἐγκατάστασιν, ἀμοιβὰς κλπ.) μὲ ἐπιτόκιον μικρότερον τοῦ κανονικοῦ καὶ προθεσμίαν ἐξοφλήσεως 50 ἐτῶν. Περίπου τὸ ἡμισυ τῶν ἀναδόχων, οἱ ὅποιοι ἔκαναν χρῆσιν τοῦ ἄρθρου 202 κατὰ τὴν περίοδον 1959 - 1966, ἦσαν θρησκευτικαὶ ὀργανώσεις μὲ τὸς Λουθηρανούς, τοὺς Μεθοδιστὰς καὶ τοὺς Ἑβραίους ἐπὶ κεφαλῆς ἀκολουθουμένους ἀπὸ τοὺς Ἐπισκοπικούς, τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς, τὴν Ἠνωμένην Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς Πρεσβυτεριανούς.

Τρίτη εὐκαιρία διὰ τὰς ἐκκλησίας, διὰ ν' αὐξήσουν τὴν δραστηριότητά των εἰς τὸν τομέα τοῦ Οἰκισμοῦ ἦλθε μὲ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἄρθρου 221 παρ. 3 τὸ ὅποιον ἐπίσης ἐτροποποιήθη πολλακίς. Καὶ αὐτὸ τὸ πρόγραμμα προσέφερε μακροπρόθεσμα δάνεια 100% μὲ ἐπιτόκια μικρότερα τοῦ κανονικοῦ.

Σχεδὸν τὸ τέταρτον τῶν πρώτων 400 οἰκιστικῶν μονάδων, αἱ ὅποια ἐχρηματοδοτήθησαν θάσει τοῦ ἄρθρου 221 παρ. 3 εἶχαν ἀναληφθῆ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἑπταετῆ περίοδον 1960-1966 αἱ προτεσαντικαὶ ἐκκλησῖαι ἐδιπλασίασαν τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς αὐτὰ τὰ σπίτια. Αὐτὴ ἡ ἐπέκτασις, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀλλ' ὄχι πλήρως, ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὰ προγράμματα χρηματοδοτήσεως θάσει τῶν τριῶν ἄρθρων τοῦ Νόμου περὶ Οἰκισμοῦ. Ὀλίγα σχετικῶς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ σπίτια ἐκτίσθησαν ἢ ἐπεξετάθησαν χωρὶς κανενὸς εἶδους κρατικὴν ἐπιχορήγησιν.

Ἐάν καὶ ἡ στέγη ἢ ὅποια παρείχεται θάσει τῶν ἄρθρων 202 καὶ 221 παρ. 3 ἦτο διὰ πρόσωπα κατωτέρου καὶ μέσου εἰσοδήματος, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὅτι πρόκειται διὰ προσπάθειαν ἐξασφαλίσεως στέγης εἰς πτωχὰς οἰκογενείας. Πρῶτον, 2% τῶν ἐκκλησιαστικῶν σπιτιῶν ἐκτίσθησαν θάσει τοῦ ἄρθρου 231 μὲ ἐνοίκια τὰ ὅποια συνήθως ἔφθαναν

ἀπὸ \$ 85-250 μηνιαίως. Ἐκτὸς αὐτοῦ, διὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ σπίτια ἀπηρτίτο δικαίωμα κτήσεως τὸ ὅποιον ἔφθανεν ἀπὸ \$ 5.000-20.000. Μολονότι κάποτε ἐγίνοντο δεκτοὶ ὡς ἔνοικοι πρόσωπα πολὺ μετρίως οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἦσαν καὶ εἶναι κατοικίαι διὰ πρόσωπα μεσαίας καὶ ἀνωτέρας οἰκονομικῆς καταστάσεως.

Τὰ σπίτια τὰ ὅποια ἐκτίσθησαν θάσει τῶν ἄρθρων 202 καὶ 221 παρ. 3 ἀφοροῦν πρόσωπα μὲ χαμηλὰ εἰσοδήματα — εἰς τὰ σπίτια τοῦ ἄρθρου 202 τὰ ὅρια εἰσοδήματος εἶναι \$ 4.000 δι' ἕνα μόνον ἄτομον καὶ \$ 4.800 δι' ἔγγαμον ζευγος. Ἐνῶ τὰ σπίτια τοῦ ἄρθρου 221 παρ. 3 προορίζονται δι' οἰκογενείας μὲ εἰσόδημα \$ 4.000-10.000. Τὰ ἐνοίκια εἰς αὐτὰ τὰ σπίτια εἶναι συνήθως κατώτερα παρὰ εἰς τὰ σπίτια τοῦ ἄρθρου 231 λόγῳ τοῦ μικροτέρου ἐπιτοκίου καὶ τῆς μεγαλύτερας προθεσμίας ἐξοφλήσεως. Ἐν τούτοις ἡ διαφορὰ σπανίως εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ \$ 20-45 μηνιαίως κατὰ διαμέρισμα. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ τὸ πρόγραμμα στεγασεως κατάλληλον δι' οἰκογενείας ἢ ἄτομα μὲ ἐτήσια εἰσοδήματα ἀπὸ \$ 1.500-3.500.

Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν πειραματισμῶν.

Ἡ ἀνθισις εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ σπίτια δὲν προσέφερε πολλὰ εἰς τὴν βοήθειαν πτωχῶν προσώπων, εἶχεν ὅμως ὀρισμένα σημαντικὰ ἔμμεσα ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν συμβολὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς πτώχειας.

Πρῶτον, ἀφύπνισεν ἐκ νέου τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων δι' ἐνεργητικὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ οἰκιστικὸν πρόγραμμα. Αὐτὴ ἡ ἔξαρσις τῆς δραστηριότητος ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐκκλησίας οἱ ὅποιοι ἀντελαμβάνοντο τί ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν συνέχισιν ἑνὸς οἰκιστικοῦ προγράμματος. Παρεκίνη-

σεν επίσης πολύ περισσότερους να ενδιαφερθούν διά τόν οικισμόν.

Δεύτερον, τὸ ἐρώτημα, ἂν αἱ ἐκκλησιαί ἔπρεπε νὰ ἀναμιγνύονται εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς προσπαθείας, συνηθῆται εἰς σχετικῶς καθαρὰν ἀτμόσφαιραν. Δὲν προήλθε συμφωνία ἀπὸ αὐτὴν τὴν συζήτησιν, ἀλλ' ἡ πλειονότης ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐφάνη ὅτι ἀπεφάσισαν ὅτι ἀρμόζει εἰς τὰς ἐκκλησίας α) νὰ ἐπεκτείνουσι τὴν δραστηριότητά των εἰς τὸ οἰκιστικὸν πρόγραμμα καὶ β) νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν κρατικὴν βοήθειαν διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῆς συμμετοχῆς των.

Τρίτον, αἱ πρόσφατοι ἐμπειρίαι πολλῶν θρησκευτικῶν ὀργανώσεων προσέφεραν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς παράγοντας νὰ πάρουν ὠρισμένα σημαντικὰ μαθήματα. "Ἄν καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνονται γενικῶς δεκτὰ τὰ συμπεράσματα τὰ ὅποια ἐξάγονται ἀπὸ τὴν πείραν, ὠρισμένα σημεῖα εἶναι δυνατόν νὰ τονισθοῦν.

1. "Ἐνα δάνειον 100% δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία ὡς ἀνάδοχος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ συμβάλῃ οἰκονομικῶς. Πολλὰ ἀπὸ τὰ οἰκήματα, ποὺ ἐκτίσθησαν προσφάτως μετ' ἐγγυητὴν τὴν ἐκκλησίαν, εἶχαν παθητικόν.

2. "Ἰσως τὸ πλέον ἐνδιαφέρον δίδαγμα εἶναι ἡ ἀξία τῆς καλῆς ὀργανώσεως. Πολὺ συχνὰ αἱ ἐκκλησιαί εἶχον ἐκλέξει ἕνα ἄτομον μετ' καλὴν διάθεσιν ἀλλὰ ἄπειρον διὰ νὰ διευθύνῃ τὸ πρόγραμμα. Συνήθως αὐτὸ τὸ σφάλμα ἐστοίχιζε πολὺ. Ὅποιοδήποτε ἔργον ἀναλαμβάνει ἡ ἐκκλησία τονίζει τὴν ἀνάγκην τῆς καλῆς διαχειρίσεως. Ἀκόμη καὶ ἕνα ἔργον τὸ ὅποιον οἰκονομικῶς φαίνεται ἐφαρμοσίμον μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ καταστρεπτικὸν λόγῳ κακῆς διαχειρίσεως. Πολλοὶ ἄνθρωποι μετ' ἀγαθὰς προθέσεις, ἀλλ' ἀκατάλληλοι, κατέδειξαν τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς τῆς διαπιστώσεως.

3. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγας περιπτώσεις, ἡ πείρα συμβουλεύει ἔντονα, ὅτι ἡ τοπικὴ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἡ κατάλλη-

λος θρησκευτικὴ ὀργάνωσις διὰ τὴν ἀνάληψιν ἑνὸς οἰκιστικοῦ προγράμματος. Πρωτίστως, ἕνα τέτοιο ἐγχείρημα, συνήθως ἀπομακρύνει τὴν ἐνορίαν ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ τῆς ἔργα, τὴν φορτῶναι μετ' περισσότερα θάρη ἀπὸ ὅσα εἶναι εἰς θέσιν νὰ φέρῃ καὶ πολλάκις ἀπαιτεῖ χρόνον, χρήμα, ἐνεργητικότητα καὶ ἡγετικὰς ἱκανότητας, πρᾶγμα ποὺ προκαλεῖ ἔντασιν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Δεύτερον, ἐλάχιστοι ἐνορία διαθέτουν μέλη μετ' διοικητικὰς ἱκανότητας καὶ τοὺς ἀναγκαίους οἰκονομικοὺς πόρους διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν ἑνὸς τῆτοιου προγράμματος. Τρίτον, πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ὅποια ἔχουν ἀναλάβει αἱ ἐκκλησιαί αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶναι δεσμευμένα μετ' ὑποθήκας σαράντα ἐτῶν. Πόσαι ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνορίας θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐργάζονται εἰς τὴν ἰδίαν περιφέρειαν ἐπὶ σαράντα ἔτη; Πόσαι ἀπὸ αὐτὰς ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναμίσξουν τὰς δύο προσεχεῖς γενεὰς εἰς αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα;

Ἡ πείρα δείχνει καθαρὰ ὅτι μία εὐρυτέρα ἐκκλησιαστικὴ μονάς, καὶ ὄχι ἡ τοπικὴ ἐκκλησία, εἶναι ἡ κατάλληλος ὀργάνωσις διὰ τὴν ἀνάληψιν ἑνὸς οἰκιστικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προγράμματος.

4. Ἐνῶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ οἰκιστικὰ ἔργα δικαιολογοῦνται ὅτι γίνονται διὰ τοὺς ἀπόρους, εἰς τὴν πραγματικότητα μόνον ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς πτωχοτέρους ἐτακτοποιήθησαν. Τὰ δικαιώματα κτήσεως καὶ τὸ ἐνοίκιον εἰς τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ οἰκήματα ἀπέκλεισαν τοὺς ἀπόρους καὶ τοὺς ἀστέγους. Πολὺ ὀλίγοι πτωχοὶ ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἐλάχιστοι νέγροι ἔγιναν δεκτοί.

Κατὰ τὸ παρελθόν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ οἰκήματα ἦσαν διὰ λευκοὺς μετ' ἐπίσημα εἰσοδήματα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ καταβληθοῦν νέαι προσπάθειαι, ἂν αἱ ἐκκλησιαί ἐπιθυμοῦν νὰ συμβάλουν περισσότερον εἰς αὐτὸν τὸν τομέα τοῦ ἀγῶνος.

5. Ἐνῶ αἱ ἐκκλησιαί συνεκέντρωσαν κυρίως τὸ ἐνδιαφέρον των εἰς τὴν κατασκευὴν σπιτιῶν, ἀπέκτησαν ἀρκετὴν

έμπειρίαν με τούς συνεταιρισμούς' αὐτοὶ ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τούς περισσότερον ἑλκυστικούς δρόμους, οἱ ὁποῖοι ἀνοίγονται εἰς τὰς ἐκκλησίας πού ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ οἰκιστικὸν πρόβλημα. Ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον διάφοροι δυνατότητες, ἀλλὰ ἡ πλέον ἐπιθυμητὴ εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσις ἀρχίζει τὸ πρόγραμμα καὶ κατοπιν, δύο χρόνια μετὰ τὴν ἔναρξιν, τὸ μετατρέπει εἰς συνεταιρισμὸν, με τούς ἐνοίκους ὡς συνεταιρίζουσιν. Αὕτῃ ἡ διαδικασία παρέχει εἰς τὴν ἐκκλησίαν-ἀνάδοχον, τὴν δυνατότητα νὰ κτίσῃ τὰ σπίτια ὅπου ἐπιθυμεῖ καὶ νὰ ἀποσύρῃ τὰ κεφάλαια ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰ χρησιμοποιοῖ δι' ἄλλο πρόγραμμα.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν συνεταιρισμῶν εἶναι πολλὰ καὶ τὰ περισσότερα προέρχονται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἔνοικοι εἶναι ἰδιοκτῆται καὶ ὄχι ἐνοικιασταί. Αὐτὸ περιορίζει τὴν καταστροφὴν τῶν οἰκιῶν ἀπὸ τὴν χρῆσιν, ἡ ὁποία συχνὰ συνοδεύει τὰ ἄλλα προγράμματα, ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι θετικὸν χαρακτηριστικόν, τὰ ἔξοδα συντηρήσεως μειώνονται, τὰ ἐνοίκια εἶναι συνήθως κατὰ 10% φθινότερα καὶ ἡ μηνιαία ἐπιβάρυνσις ἡμπορεῖ συχνὰ νὰ περιορισθῇ εἰς σημεῖον ὥστε πτωχαὶ οἰκογένεια νὰ εἶναι δυνατόν νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ.

6. Ἀπὸ τὴν ἀπ' εὐθείας ἐμπειρίαν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἕμμεσον ἐμπειρίαν ἄλλων ἰδιωτικῶν καὶ δημοσιῶν ὀργανισμῶν προέκυψε περισσότερον ρεαλιστικὴ κατανόησις τοῦ περιπλόκου οἰκιστικοῦ προβλήματος. Μερικοὶ ἀπὸ τούς ἀρχικούς σκοποὺς εὐρέθησαν νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστοι. Π.χ. σπανίως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασφαλίζεσθαι κατοικία διὰ μικρο-εισοδηματίας νέγρους εἰς τὴν ἰδίαν περιφέρειαν εἰς τὴν ὁποίαν κατῶκουν πρὶν μετακινηθῶν καὶ ἰσχυρόνως νὰ ἀποφεύγεται ὁ φυλετικὸς διαχωρισμός. Ἐὰν ὁ οἰκισμὸς ἔχη σχεδιασθῇ διὰ νὰ προσελκῆ Κανασιούς, θὰ εἶναι ἀκριβὸς διὰ τούς Νέγρους. Ἐὰν ἔχη κατασκευασθῇ διὰ τὴν οἰκονομικὴν δυνατότητα τῶν Νέγρων, σπα-

νίως εἶναι ἀρκετὰ ἑλκυστικὸς διὰ νὰ προσελκῆ καὶ λευκοὺς ἐνοίκους. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον αἱ ἐκκλησίαι κατέληξαν ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ κτίζουσιν χωρὶς κάποιον εἶδος δημοσίας ἐπιχορηγήσεως καὶ ἰσχυρόνως νὰ ἐξασφαλίζουσιν κατοικίαν εἰς οἰκογενείας με μικρὰ εἰσοδήματα. Διότι ἀπλούστατα ἡ ἀξία τοῦ οἰκοπέδου, τῆς κατασκευῆς καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα εἶναι πολὺ ὑψηλά. Ἀρχίζει ἐπίσης νὰ καταφαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ πεισθοῦν αἱ θρησκευτικαὶ ὀργανώσεις νὰ ἐπενδύουσιν τὰ κεφάλαιά των εἰς κατοικίας διὰ πτωχὰς οἰκογενείας. Οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἐπένδυσιν αὐτῶν τῶν κεφαλαίων παρατηροῦν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε νομικῶς οὔτε ἠθικῶς ἐλεύθεροι νὰ τὰ διακινδυνεύουσιν. Σημαντικὴν ἐξαίρεσιν εἰς τὸν γενικὸν κανὸνα ἀποτελεῖ τὸ πρόγραμμα συμπληρώσεως τῶν ἐνοικίων. Ἐὰν καὶ εἶναι μᾶλλον πολὺ ἐνωρίς νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν πείραν, φαίνεται ὅτι οἰκιστικὰ σχέδια θάσει τοῦ προγράμματος συμπληρώσεως ἐνοικίων ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς αἱ ἐπενδύσεις με τούς μικροτέρους κινδύνους διὰ τὰ ταμεία τῶν θρησκευτικῶν ὀργανισμῶν.

Τέταρτον ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸν οἰκιστικὸν τομέα δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Οὐάσιγκτον. Ἡ δραστηρία ἀνταπόκρισις τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸ ἐθνικὸν αἴτημα τῆς ἐξασφαλίσεως στέγης διὰ τούς ἠλικιωμένους ἔπεισε πολλοὺς ἀπὸ τούς ἐπισήμους εἰς τὴν κυβέρνησιν ὅτι αἱ ἐκκλησίαι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβάλουσιν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ἀξιοπρεποῦς, ἀσφαλοῦς καὶ ὑγιεινῆς κατοικίας διὰ τούς ἀπόρους.

Ἐτσι, ὅταν ἔγινε δεκτὴ τροπολογία περὶ «συμπληρώσεως ἐνοικίων» εἰς τὸν Νόμον περὶ Οἰκισμοῦ καὶ Πολεοδομικῆς Ἀναπτύξεως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1965, μερικοὶ κυβερνητικοὶ ἐπίσημοι διεκήρυσαν καθαρὰ ὅτι ἀνέμενον ὅπως αἱ ἐκκλησίαι κινηθῶν δραστηρίως καὶ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὰ τὰ κεφάλαια διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καλῆς στέγης εἰς πτωχὰς οἰκογενείας. Αἱ προσδοκίαι των

ἐνηρμονίσθησαν μὲ τὰς κινήσεις μερικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ ἀρχίσουν νέας προσπάθειάς εἰς τὸν τομέα τοῦ οἰκισμοῦ.

Νέαι προσπάθειαι.

“Ἐξ δυνατότητες προβάλλουν εἰς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον αἱ ἐκκλησίαι δύνανται νὰ συμβάλουν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ οἰκιστικοῦ προβλήματος εἰς τὸ μέλλον.

Ἡ πρώτη, ἡ πλέον καταφανής, εἶναι ἡ περαιτέρω διεύρυνσις τοῦ οἰκιστικοῦ προγράμματος δι’ ἡλικιωμένους. Αὐτὸ δὲν ἐξασφαλίζει, καὶ προφανῶς δὲν θὰ ἐξασφαλίσῃ, στέγην εἰς ἀπόρους, ἀλλὰ αἱ ἐκκλησίαι εὐρίσκουν εἰς αὐτὸ ἔλκυστικὴν διέξοδον τῆς προνοιακῆς των δραστηριότητος, ἄλλωστε μερικὰ ἐκκλησιαστικὰ σπίτια ἐξασφαλίζουν στέγην εἰς ὀλίγους πτωχοὺς. Εἶναι δυνατόν αὐτὴ ἡ φάσις τοῦ προγράμματος νὰ διευρυνθῇ κάπως.

Ἡ μόνη ἀξιόλογος συμβολὴ αὐτοῦ τοῦ προγράμματος εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῶν ἀπόρων ν’ ἀποκτήσουν στέγην, εἶναι ὅτι αὐξάνει τὸν συνολικὸν ἀριθμὸν διαθεσίμων κατοικιῶν. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου ἔχει τὸ ἔμμεσον ἀποτέλεσμα τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοικιῶν διὰ τοὺς πτωχοὺς.

Ἡ δευτέρα δυνατότης εἶναι ὅτι αἱ ἐκκλησίαι ἴσως παρακινηθῶν ἀπὸ τὴν Medicare ν’ αὐξήσουν τὰ οἰκοτροφεῖα των. Μεγάλῃ ἀνάγκῃ ὑπάρχει δι’ οἰκοτροφεῖα τὰ ὁποῖα προσφέρουν φροντίδα εἰς πτωχοὺς ἡλικιωμένους. Αὐτὸ τὸ ἔργον ἀρμόζει εἰς τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας καὶ ἡ Medicare ἠμπορεῖ νὰ τὰς ἐνθαρρύνῃ νὰ διαθέσουν πόρους εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχουν πολλὰ πιθανότητες ὅτι αὐτὸ θὰ γίνῃ σύντομα.

Ἡ τρίτη δυνατότης διὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς παράγοντας εἶναι νὰ ἀναγνωρίζουν μὲ ρεαλισμὸν ὅτι ἀκόμη δὲν εἶναι προσιτὰ τὰ ἀναγκαῖα ὄπλα διὰ τὸν ἀγῶνα εἰς τὸ στεγαστικὸν πρόβλημα. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ συγκεντρῶνουν τὰς

προσπαθείας των εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἢ τὴν ἐπισκευὴν οἰκημάτων αἱ ἐκκλησίαι θὰ πρέπει νὰ βοηθήσουν εἰς τὸν προσδιορισμὸν βασικῶν λύσεων τοῦ προβλήματος. Ἐνα μέρος ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τὰ ὁποῖα διαθέτουν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαναδιοχετευθῇ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς προφητικῆς φωνῆς τῆς ἐκκλησίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν, νομοθετικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀντιμετώπισιν. Εἰς αὐτὸν τὸν τομέα πραγματικὰ αἱ ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν σχετικῶς ἀδρανεῖς.

Ἴσως κατάλληλος ἀρχικὴ θέσις εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία εἰς τὴν Ἀμερικὴν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀσφαλῆ, ὑγιεινὴν καὶ ἀξιοπρεπῆ κατοικίαν διὰ τὸ ἕν τέταρτον περίπου τοῦ πληθυσμοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ στεγαστικὸν πρόγραμμα πρέπει νὰ τύχῃ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως.

Ἡ ἰδέα τῆς ἐπιχορηγήσεως διὰ τὴν στέγασιν ἀτόμων καὶ οἰκογενειῶν δὲν εἶναι νέα καὶ ἤδη ἐφαρμόζεται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, ἰδιαίτερος εἰς τὴν μεσαίαν καὶ εἰς τὴν ἀνωτέρου οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου τάξιν. Π. χ. ἑκατοντάδες χιλιάδων σπουδασταὶ κολλεγίων καὶ πανεπιστημίων διαμένουν εἰς οἰκοτροφεῖα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀφορολόγητα, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως. Σχετικῶς ἐλάχιστοι ἀπὸ αὐτοὺς προέρχονται ἀπὸ πτωχὰς οἰκογενεῖας. Τὰ παιδιὰ τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν συνήθως μένουν εἰς τὰ σπίτια των, ἐνῶ τὰ ἐπιχορηγούμενα οἰκοτροφεῖα εἶναι γεμάτα ἀπὸ νέους τῆς μεσαίας καὶ τῆς ἀνωτέρας τάξεως.

Ἡ μοναδικὴ ἀξιόλογος κρατικὴ παροχὴ εἰς τὸν στεγαστικὸν τομέα εἶναι ὁ ὄρος εἰς τοὺς νόμους διὰ τὴν φορολογίαν εἰσοδήματος ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας νὰ ἀφαιροῦν τὸν φόρον ἰδιοκτησίας καὶ τοὺς τόκους ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ εἰσοδήματός των. Συμφῶνως πρὸς ἐπίσημον ἐκτίμησιν, κατὰ τὸ 1962 αὐτὴ ἡ εἰσφορὰ πρὸς τὸ πλουσιώτερον ἕν πέμπτον τοῦ ἀμερικανικοῦ πληθυσμοῦ ἀνήλθεν εἰς \$ 1.

700.000.000. Κατά τὸ ἴδιον ἔτος ἡ κρατική ἐπιχορήγησις διὰ τὴν λαϊκὴν στέγην ἦταν ἐλαφρῶς κατωτέρα ἀπὸ τὸ ἡμισυ τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ κρατικὴ εἰσφορὰ διὰ τὸ 20% τοῦ ἀμερικανικοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὸ ὑψηλότερον εἰσόδημα ἦταν διπλασία ἀπὸ τὴν εἰσφορὰν διὰ τὸ 20% τοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὸ χαμηλότερον εἰσόδημα.

Ἄν ἡ μορφή τῆς εἰσφορᾶς θὰ εἶναι συμπλήρωμα ἐνοικίου, μείωσις φόρου, ἐκπτώσεις τοῦ φόρου εἰσοδήματος, δάνεια μὲ ἐπιτόκια κατώτερα τοῦ κανονικοῦ ἢ ἐκπτώσεις ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ οἰκοπέδου ὀλίγον ἐνδιαφέρει. Μεγαλύτεραν σημασίαν ἔχει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι κάποιος τρόπος εἰσφορᾶς πρέπει νὰ παρέχεται καὶ ὅτι αἱ κρατικαὶ πηγαὶ ὀφείλουσι νὰ τὴν ἐξασφαλίζουσι ὀλόκληρον ἢ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ περιμένῃ κανεὶς ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας εἶναι ἴσως νὰ χρηματοδοτοῦν ὀλίγας σχετικῶς πειραματικὰς προσπάθειας, νὰ ἀναλαμβάνουσι προγράμματα ἐπιχορηγούμενα ἀπὸ τὸ δημόσιον καὶ νὰ συντελοῦν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς κοινῆς γνώμης ὥστε νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ παραδοχὴ τῆς ἰδέας τῆς κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως διὰ τὴν λύσιν τοῦ στεγαστικοῦ προβλήματος.

Συγχρόνως αἱ ἐκκλησίαι θὰ προσπαθοῦν νὰ διορθώσουσι τὰ ἔθιμα, τὰς παραδόσεις, τὰς προκαταλήψεις καὶ τοὺς νόμους οἱ ὅποιοι καθιστοῦν δυσκολώτερον τὸ πρόβλημα μὲ τὴν διαιώνισιν τῶν φυλετικῶν καὶ οἰκονομικῶν διακρίσεων τοῦ πληθυσμοῦ. Π. χ. ὁ ὅρος τοῦ νόμου περὶ συμπληρώσεως ἐνοικίων, ὁ ὅποιος ἐπιτρέπει εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς νὰ σταματοῦν αὐτὸν τὸν τύπον στεγαστικῆς βοήθειας εἰς τὴν κοινότητά των, πρέπει νὰ καταργηθῇ, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸν τὸ νέον αὐτὸ ὄπλον εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν στέγην.

Ἄν καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες ἔδειξαν μεγάλην δραστηριότητα κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια εἰς τὴν προσπάθειαν κατὰ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων εἰς τὸ στεγαστικόν, ἐν τούτοις πολὺ ἀκόμη ὑπολείπονται νὰ γίνουσι.

Σύμφωνα πρὸς τελευταίαν μελέτην ἡ πλειονότης τῶν Νέγρων εἰς 207 μεγάλας ἀμερικανικὰς πόλεις πρέπει νὰ μετοικήσῃ, ἐὰν θέλωμεν ἡ γεωγραφικὴ κατανομή των νὰ ὁμοιάσῃ μὲ τὴν κατανομὴν τῶν λευκῶν. Εἰς τὸ Σικάγον π. χ. 92,6% τοῦ ἐγχρώμου πληθυσμοῦ πρέπει νὰ μετοικήσῃ ὥστε κάθε τετράγωνον νὰ περιλαμβάνῃ ποσοστὸν ἐγχρώμων κατοίκων ἴσον μὲ τὸ ποσοστὸν τῶν ἐγχρώμων κατοίκων ὀλοκλήρου τῆς πόλεως, (σύμφωνα μὲ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1960). Τὸ ποσοστὸν τῶν κατοίκων ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ μετοικήσουσι, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται ὡς «δείκτης οἰκιστικῆς διακρίσεως», θὰ ἦτο μηδέν εἰς μίαν πόλιν ὅπου δὲν ὑπάρχουσι διακρίσεις ἢ εἰς μίαν κοινότητα ὅπου ἡ ἀναλογία τῶν Νέγρων εἰς κάθε τετράγωνον εἶναι ἀκριβῶς ἴση πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν Νέγρων εἰς τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐν τούτοις αἱ περισσότεραι πόλεις παρουσιάζουσι ὑψηλὸν βαθμὸν «οἰκιστικῆς διακρίσεως», σύμφωνα μὲ τὸν ἀνωτέρω δείκτην. Εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν 87,1% τοῦ ἐγχρώμου πληθυσμοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ μετοικήσῃ διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν τελείως τὰ ἴχνη φυλετικῆς διακρίσεως. Εἰς τὸ Κλήβελαντ αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς ἦταν 91,3%, εἰς τὴν Ἀτλάντα 93,6%, εἰς τὴν Καρλόττα 94,3%, εἰς τὸ Μαϊάμι 97,9%, εἰς τὸ Τάκσον 81,1%, εἰς τὸ Νητρώιτ 84,5% καὶ εἰς τὸ Μίλγουόκι 88,1%. Εἰς πολλὰς πόλεις, ἰδίως εἰς τὸν Νότον, αὐτὸς ὁ δείκτης «οἰκιστικῆς διακρίσεως» ἠυξήθη κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετίαι.

Κατὰ τὸ παρελθὸν πολλαὶ ἐκκλησίαι ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὸ φυλετικὸν πρόβλημα. Συνετέλεσαν εἰς τὴν δημιουργίαν ἀγορᾶς «ἐλευθέρας κατοικίας» εἰς τὴν ὁποίαν τὸ χρῶμα δὲν θὰ ἀπέτελει περιοριστικὸν παράγοντα. Πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐβοήθησαν εἰς τὸ νὰ δημιουργηθοῦν συμβούλια καὶ παρόμοιαι ὀργανώσεις. Ἐρευνα τοῦ 1951 ἀναφέρει τὴν ὑπαρξιν εἰκοσάδος περίπου ὀργανώσεων αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Δεκαπέντε ἔτη ἀργότερον ὑπῆρχαν ἄνω τῶν χιλίων. Αἱ ἐκκλησίαι ἐβοήθησαν ἐπίσης

οικογενείας Νέγρων να εύρουν και να αγοράσουν κατοικίας εις περιοχάς όπου προηγουμένως ξημενον άποκλειστικώς λευκοί.

Ως άποτέλεσμα αυτών των προσπαθειών της εκκλησίας και άλλων οργανισμών, μεγάλος αριθμός οικογενειών Νέγρων είναι εις θέσιν τώρα να μεταικήσουν εις συνοικίας όπου δεν ύφίσταται φυλετική διάκρισις. Ένω αυτό δεν έβοήθησεν άπ' εύθείας τους πτωχούς Νέγρους, ειχεν ως ξμμεσον άποτέλεσμα τών περιορισμόν της στενότητος της στέγης εις τά γκέττο.

Άλλ' άκόμη τά γκέττο αυξανουν. Παρά την έγκατάστασιν εις άλλας συνοικίας όλίγων οικογενειών Νέγρων μεσαίας και άνωτέρας οικονομικής τάξεως τά σύνορα των γκέττο επεκτείνονται. Εις τās περισσοτέρας πόλεις ό αριθμός των οικογενειών Νέγρων αί όποιαι μετώκησαν είναι πολύ μικρότερος άπό τόν αριθμόν των Νέγρων οί όποιοι εισέρχονται εις τó γκέττο. Εις τó Κλήβελαντ π. χ. ένω άπό τó 1959 ήρχισε μεγάλη μετακίνησις των Νέγρων πρós τά άνατολικά προάστεια των λευκών, τά δύο τρίτα της αυξήσεως του πληθυσμού των Νέγρων άπό 1960-1966 έγκατεστάθησαν εις τόν κεντρικόν τομέα της πόλεως.

Καθίσταται διαρκώς εμφανέστερον ότι μόνη ή ύποβοήθησις των Νέγρων μεσαίας και άνωτέρας οικονομικής τάξεως να έγκατασταθούν εις τās συνοικίας των λευκών δεν είναι άρκετή δια την αντιμετώπισιν του προβλήματος. Έάν θέλωμεν να εξαλείψωμεν τά καταστρεπτικά άποτελέσματα των γκέττο, εκείνο τó όποιον ήρχισεν ως άγών κατά των φυλετικών διακρίσεων εις την στέγασιν πρέπει να μεταβληθ ή εις διμέτωπον άγώνα, κατά των φυλετικών διακρίσεων και κατά της φτώχειας.

Ως συνέπεια της διαρκώς μεγαλυτέρας άναγνωρίσεως της στενής σχέσεως μεταξύ των δύο αυτών κακών, φαίνεται πιθανόν ότι αί εκκλησίαι ήμπορεί να μεταφέρουν τόν άγώνα των

εις την καταπολέμησιν των συνθηκών κατοικίας εις τά γκέττο.

Αυτό τó θέμα των οικονομικών διακρίσεων μεταξύ του πληθυσμού προβάλλει έτσι ως τέταρτος τομεύς, εις τόν όποιον αί εκκλησίαι ήμπορούν να έχουν θετικήν συμβολήν. Έκτός άπό την ύποβοήθησιν των Νέγρων να μεταικήσουν εις τās συνοικίας των λευκών, αί εκκλησίαι θά ήτο δυνατόν να βοηθούν πτωχάς οικογενείας, λευκών και έγχρώμων, να έξέλθουν άπό τά οικονομικά γκέττο εις τά όποια έχουν περιορισθ ή άπό την ύπάρχουσαν οικονομικήν κατάστασιν.

Τά κοινωνικά όφέλη άπό την διάλυσιν των οικονομικών γκέττο είναι καταφανή. Μεταξύ άλλων πλεονεκτημάτων αυτό θά παρείχε καλύτερας μορφωτικές εύκαιρίας δια χιλιάδας παιδιών, τά όποια τώρα δεν έχουν την δυνατότητα να αναπτύξουν πλήρως τās ικανότητάς των, θά περιώριζε τά κοινωνικά προβλήματα τά όποια πολλαπλασιάζονται όταν μεγάλος αριθμός πτωχών οικογενειών έχη συγκεντρωθ ή εις μίαν περιοχήν, θά προσέφερε νέας εύκαιρίας εργασίας δια πολλούς ένηλικους και θά έβοήθει έκατομμύρια άμερικανών μέσης και άνωτέρας οικονομικής τάξεως να γνωρίσουν άπό κοντά τά μειονεκτήματα της φτώχειας.

Ό νόμος περί συμπληρώσεως των ένοικίων είναι ένα μέσον πρós αυτόν τόν σκοπόν, άν και δεν θά είναι άποτελεσματικόν, εάν δεν διατεθούν πρόσθετα και μεγαλύτερα κεφάλαια και εάν δεν παύση να ισχύη τó τοπικόν βέτο. Ό διασκοπισμός μάλλον των λαϊκών ευθηνών κατοικιών μέσα εις την κοινότητα παρά ή συγκέντρωσις των ώστε να σχηματίζουν νησίδα εις τόν κεντρικόν τομέα της πόλεως είναι μία άλλη δυνατότης. Η κατασκευή οικιών θάσει του Νόμου 231 παρ. 3 έξω άπό τά σλάμς είναι επίσης ένα μέσον καταπολεμήσεως του οικονομικού καταμερισμού του πληθυσμού.

Πέμπτος τομεύς εις τόν όποιον αί εκκλησίαι ήρχισαν να εργάζωνται είναι ή

χρησιμοποίησις μερικῶν ἀπὸ τὰ ὄπλα τοῦ προγράμματος κατὰ τῆς φτώχειας ὡς μέσων διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐκτάσεως τοῦ στεγαστικοῦ προβλήματος τῶν ἀπόρων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1966 τὸ Γραφεῖον Οἰκονομικῆς Ἀρωγῆς ἤρχισε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοπικὰς ομάδας αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἀποδουθῆ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φτώχειας, ὅπως ἀναλάβουν μεγάλης κλίμακος προσπάθειαν εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐργασίας, ἡ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις, ἡ ἀγωγή τοῦ κατανάλωτοῦ, ἡ κοινοτικὴ ὀργάνωσις, οἱ ἐργάται τῆς Vista, ἡ ὑγειονομικὴ ἀγωγή, ἡ ἀνακαίνισις τῶν οἰκιῶν καὶ ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἐμπύχου ὑλικοῦ θὰ συνενδύζοντο εἰς ἕνα πρόγραμμα.

Εἰς ἕνα τέτοιο πρόγραμμα οἱ ἄποροι ἐνθαρρύνονται εἰς τὸ νὰ συγχρονίζον τὰ σπίτια των ἐνῶ συγχρόνως αὐξάνουν τὰς ἐπαγγελματικὰς των ἰκανότητας καὶ ἐπίσης μανθάνουν πῶς νὰ ζοῦν εἰς ἀστικὸν περιβάλλον.

Ἐκκλησιαστικαὶ ομάδες εἰς τὸ Σικάγον καὶ εἰς τὸ Κλήβελαντ ἦσαν μεταξὺ τῶν πρώτων πού ἐδοκίμασαν. Αἱ οἰκονομικαὶ δυνατότητες αἱ ὁποῖαι ἀνοίγονται μὲ τὸ πρόγραμμα συμπληρώσεως ἐνοικίων καὶ μὲ τὸ ἄρθρον 221 παρ. 3 καθιστοῦν αὐτὴν τὴν προσπάθειαν τὴν πλέον ἐλκυστικὴν διὰ τὴν δρᾶσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Προσπάθειαι ὅπως αὐτὴ εἶναι περισσότερον ἀποτελεσματικαὶ ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἐξασφάλισιν στέγης· βοηθοῦν τὰ ἄτομα νὰ ἀποκτήσουν νέας ἰκανότητας ἐργασίας, νὰ ἔχουν αὐτοῖκανοποίησιν καὶ νὰ ἀσκοῦν ἕνα νέον βαθμὸν ἐλέγχου εἰς τὴν ζωὴν των καὶ εἰς τὸ φυσικὸν των περιβάλλον.

Ὁ ἕκτος τομεὺς δραστηριότητος τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸν οἰκιστικὸν τομέα εἶναι διαφορετικοῦ τύπου. Ἄντὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐκτελοῦν τὴν ἐργασίαν ἀπ' εὐθείας, ἔχουν δημιουργήσει ἐκκλησιαστικὸς ὀργανισμοὺς οἱ ὁποῖοι βοηθοῦν ἄλλους εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ

θελτιώσουν τὸ στεγαστικὸν πρόβλημα τῆς ἀπόρου οἰκογενείας.

Ἐπὶ τοῦ τοπικοῦ καὶ περιφερειακοῦ πεδίου ἐσχηματίσθησαν ἐπιτροπαὶ διὰ νὰ κινητοποιήσουν τὰς κοινοτικὰς πηγὰς δι' αὐτὴν τὴν φάσιν τοῦ ἀγῶνος. Τοιοῦτου εἴδους προσπάθειαι ἡμπορεῖ νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὴν ἐπιστράτευσιν ἐθελοντῶν, ἀρχιτεκτόνων, καὶ ἐργολάθων, οἱ ὁποῖοι νὰ διδοῦν συμβουλὰς εἰς τοὺς ἀπόρους διὰ τὰ προγράμματα αὐτοστεγάσεως. Αὐταὶ αἱ τοπικαὶ οἰκιστικαὶ ἐπιτροπαὶ εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντρῶνουν κεφάλαια διὰ τὴν χρηματοδότησιν προγραμμάτων ἀνοικοδομήσεως. Αἱ προσπάθειαι τῶν εἶναι δυνατόν νὰ κατευθύνωνται εἰς τὴν δημιουργίαν μικρῶν ομάδων ἐξ ἐιδικῶν, οἱ ὁποῖοι νὰ χρησιμεύουν ὡς σύμβουλοι εἰς τὰς ομάδας τῆς περιοχῆς πού ἀπεφάσισαν νὰ ἀναλάβουν ἕνα πρόγραμμα ἀνοικοδομήσεως. Εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦν ὀλόκληρον τὴν δραστηριότητά των εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν ὀργανισμῶν οἱ ὁποῖοι ἤδη ὑφίστανται διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν προσπαθειῶν των πρὸς ἐξασφάλισιν στέγης εἰς τοὺς ἀπόρους.

Ἐνῶ ἀναπτύσσεται ἀξιόλογος δραστηριότης ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸν στεγαστικὸν τομέα, καὶ ἐνῶ ὑπάρχει ὑπόσχεσις διὰ μεγαλυτέρας προσπάθειας, εἶναι ἀκόμη πολὺ ἐνωρίς διὰ νὰ εἴπῃ κανεὶς εἰς ποῖον τομέα θὰ δοθῇ μεγαλυτέρα ἔμφασις· εἰς τὴν ἄμεσον ἀνάμειξιν εἰς ὀλίγους τομεῖς, ὅπως σπίτια δι' ἠλικιωμένους καὶ οἰκοτροφεία, ἢ εἰς τὴν ἀνάληψιν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ εὐρείας κλίμακος δραστηριοτήτων εἰς διαφορετικὸς τομεῖς τοῦ στεγαστικοῦ προγράμματος; Ἡ ἀπάντησις θὰ καθορισθῇ ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῆς δραστηριότητος τῶν ἐκκλησιῶν εἰς ἄλλους τομεῖς τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς φτώχειας.

LYLE E. SCHALLER

Ἀπόδοσις Κ. Δ. Σπηλιωτακοπούλου

ΔΙΠΛΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ

Κάθε πνευματική προσπάθεια που σκοπὸν ἔχει νὰ σταθῆ διπλά στὴν γυναίκα - μητέρα γιὰ νὰ τὴν βοηθήσῃ στὸ δύσκολο ἔργο της, στὴν μεγάλη της ἀποστολή, εἶναι μιὰ μεγάλη δημιουργικὴ προσπάθεια. Εἶναι μιὰ θετικὴ προσφορά — ἢ θετικώτερη ἴσως — στὸν πυρῆνα, στὸ κύτταρο τῆς κοινωνίας, τὴν οἰκογένεια. Εἶναι συγχρόνως μιὰ προσφορά στὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν εὐτυχία τοῦ συνόλου, ἐφ' ὅσον τὸ ἔργον τῆς οἰκογενείας μὲ πρωτεργάτη τὴν γυναίκα - μητέρα δημιουργεῖ τοὺς ἀνθρώπους που ἀποτελοῦν τὶς κοινωνίες, τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὠλοκληρωμένους, τοὺς ἄρτιους, τοὺς πολιτισμένους. Διότι καὶ κατὰ τὴν μαρτυριαν τοῦ Πασκάλ «μόνον μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει αὐτὸ που δὲν διδάσκεται πιουθενά ἄλλου, ἐνῶ διδάσκεται ὅλα τ' ἄλλα» νὰ εἶναι δηλαδὴ ἄνθρωπος». Κι' «ἂν ὁ ἀνθρωπισμὸς χάνεται μέσα στὰ ἐργαστήρια θὰ τὸν εὑρετε πάντοτε στὴν καρδιὰ τῆς οἰκογενείας» (Paul Charueot). Μὰ ἡ καρδιὰ τῆς οἰκογενείας εἶναι κυρίως ἡ γυναίκα, σύζυγος-μητέρα. Αὐτὴ εἶναι ἡ φυσικὴ της θέσις. Δὲν εἶναι λοιπὸν μιὰ ἀπλὴ φιλοφρόνησις αὐτὸ που λέγεται γιὰ τὴν μάννα: «Στὰ χέρια της κρατᾶ τὴν εὐτυχία τοῦ κόσμου». Εἶναι μιὰ μεγάλη ἀλήθεια δοκιμασμένη ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητά, ἡ ὁποία μᾶς βεβαιώνει πῶς: «ἡ μητέρα μὲ τὴν αἰώνια γυναικεία πνοή, μορφώνει καὶ ἀναμορφώνει κοινωνίες». Μέσα στὰ μητρικὰ της χέρια πλάθονται οἱ ἄνθρωποι, δημιουργοῦνται οἱ πολιτισμοί.

Κατὰ συνέπειαν, κάθε προσπάθεια που ἀποσκοπεῖ νὰ κἀνὴ πραγματικότητά καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸν τύπον τῆς ὠλοκληρωμένης, ἄρτιας μητέρας, μὲ τὸ ἄρτιο ἔργο της, εἶναι μιὰ θεμελιακὴ πνευματικὴ προσπάθεια.

Στὴν πατρίδα μας, δὲν εἶναι καὶ σή-

μερα λίγες αὐτὲς οἱ μεγάλες προσπάθειες που πλαισιώνουν τὴν γυναίκα - μητέρα καὶ τὴν ἀποστολή της. Ἀπὸ ὀργανώσεις καὶ ἀδελφότητες χριστιανικῆς, ἀπὸ πνευματικοὺς ἡγέτας καὶ καθοδηγητὰς που δίνουν κατεύθυνσι καὶ γραμμὴ στὸν πολιτισμὸ καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, ἀπὸ ἐκκλησιαστικοὺς παράγοντας καὶ ὑπευθύνους, ἀπὸ ἐκπαιδευτικοὺς καὶ ἐπιστήμονας.

Μὲ τὸ θαυμάσιο παιδαγωγικὸ ἔντυπο — βιβλίο καὶ περιοδικό — τὴν ὀμιλία, τὴν διάλεξι, τὴν ἰδιαίτερη προσωπικὴ ἐπαφή μὲ τὴν μητέρα καὶ τὴν καθοδήγησι, τὴν προγραμματισμένη ἔμπρακτὴ συμπαράστασι στὶς δυσκολίες καὶ τὰ προβλήματά της καὶ μὲ τὸσους ἄλλους τρόπους.

Ὅλες οἱ πνευματικὲς προσπάθειες τοῦ τόπου μας γιὰ τὴν σύγχρονη Ἑλληνίδα μητέρα εἶναι ἕνα ἔργο σωτήριου, ἕνα ἔργο πρωταρχικῆς ἀνάγκης οὐσιαστικὸ θεμελιώδες, ὅσο θεμελιώδης εἶναι ἡ ἀξία οἰκογένεια πάντοτε γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ της.

Ἰδιαίτερα σήμερα, που γενικὰ ἡ γυναίκα κινδυνεύει ἀπὸ τὰ διάφορα σύγχρονα εἰδῶλα καὶ τὰ δελεαστικὰ συνθήματα ἑνὸς ἀρνητικοῦ, ὕλιστικοῦ φεμινισμοῦ, νὰ ξεπέσῃ ἀπὸ τὴν βασιλικὴ θέσι που τῆς ἔδωσε ὁ Χριστιανισμὸς καὶ νὰ βρεθῆ στὴν θλιβερὴ κατάντια τοῦ «res» τοῦ προχριστιανικοῦ κόσμου, καθίσταται ὀλοφάνερο τί προσφέρουν αὐτὲς οἱ προσπάθειες στὴν προσωπικότητα τῆς μητέρας καὶ στὴν μεγάλη ὑπόθεσι τῆς οἰκογενείας. Καὶ ἡ πῶ μικρὴ ἀπ' αὐτὲς εἶναι πολὺ μεγαλύτερη καὶ ἀναγκαιότερη ἀπὸ πολλὰς ἄλλες τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ που μοχθοῦν νὰ μᾶς χάρισουν ἐξωγητῆνους δι-αστημικοὺς χώρους καὶ ἀμφίβολες εὐημερίες.

★ ★ ★

Μιά τέτοια μικρή προσπάθεια που μπορεί ν' άκουσθῆ σαν μιὰ φωνὴ χαρούμενη, ἔλπιδοφόρα, αἰσιόδοξη, μιὰ φωνὴ ἀηδονιοῦ που κάνει τὴν καρδιά νά πάρῃ μιὰ θαθεῖα ἀνάσα ἀνακουφίσεως καὶ νά σκιρτήσῃ ἀπὸ ἀγαλλίασι, εἶναι καὶ τὸ «Φροντιστήριον Μητέρων» που ὠργάνωσε ἐφέτος στὴν πόλι μας ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Γονέων» τοῦ «Φάρου» Θεσσαλονίκης. Εἶναι μιὰ πρόσφατη ἐργασία τοῦ τομέως αὐτοῦ τῆς χριστιανικῆς κινήσεως, που ξεκίνησε μὲ πολλὴν πίστιν, πολλὰς ἐλπίδες καὶ μὲ εὐλι-κρινεῖς ἐνθαρρύνσεις.

Ἄφορμῇ ἔδωσε τὸ ἐξῆς περιστατικό. Στὴν γιορτῆ τῆς μητέρας τοῦ παρελθόντος ἔτους 1967 δόθηκε στὸν «Φάρο» μιὰ ὁμιλία στὶς μητέρες μὲ θέμα: «Σκέψεις γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τῆς μητέρας». Σκοπὸς τῆς ὁμιλίας αὐτῆς δὲν ἦταν νά πλέξῃ ἕναν ἐγκωμιαστικὸ ὕμνον στὴν μεγάλη καὶ ἱερὴ μορφή τῆς μάννας, ὅπως ἄλλωστε τῆς ἀξίζει. Ἄλλὰ κυρίως νά ὑπενθυμί-σῃ στὸν κόσμον τῶν μητέρων καὶ νά ὑπογραμμίσῃ τὴν ὑπερφυσικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἔργου τῆς μητέρας, μ' ὄλο του θέ-θαια τὸ δημιουργικὸ μεγαλεῖο ἀλλὰ καὶ μ' ὄλες τὶς θαρειῆς εὐθύνες καὶ τὴν συναίσθησι ἔναντι αὐτοῦ. Παράλληλα ἡ ὁμιλία παρουσίαζε σὲ γενικὲς γραμ-μὲς τὸν τύπον τῆς προσωπικότητος τῆς μητέρας μ' ὄλα τὰ ἐφόδια - προσόντα σωματικά, μορφωτικά, πνευματικά, που πρέπει νά συγκεντρώνη, προκειμένου νά ἀσκῆσῃ τὴν «ἐπιστήμη τῶν ἐπιστη-μῶν καὶ τὴν τέχνη τῶν τεχνῶν», ὅπως ἀποκαλεῖ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν ὁ Μ. Βασίλειος. Ἐκλείσε ἡ ὁμιλία μ' αὐτὸ τὸ ἀφυπνιστικὸ ἐρώτημα - σύνθημα:

«Ἡ σύγχρονη μητέρα μὲ τὶς τόσες δυνατότητες που τῆς προσφέρει ὁ τε-χνικός καὶ πνευματικός πολιτισμός, ἀλλὰ καὶ μέσα στὶς τόσες δυσκολίες καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἐποχῆς μας, νά βρί-σκεται ὀρθὰ στὶς ἐπάξεις τοῦ χρέους της; Νά πορεύεται ὀρθὰ τὸν δρόμον της; Νά ἔχη ἐπίγνωσιν τῆς ἀποστολῆς της; Κι' ἀκόμα ἡ σύγχρονη μητέρα νά δια-θέτῃ ἐκτός ἀπὸ τὸ παντοδύναμον καὶ ἀ-

κατανίκητον μητρικὸ τῆς φίλτρο καὶ ὄ-λα τὰ ἄλλα ἐφόδια - προσόντα που ἀρ-τιώνουν τὴν προσωπικότητά της καὶ ὑ-πηρετοῦν τὸ ἔργο της»;

Φαίνεται πὼς τὸ περιεχόμενον τῆς ὁ-μιλίας ἀγγίξε τὶς καρδιὰς πέρα ἀπὸ τὸν συναισθηματισμό. Φαίνεται πὼς ἐδμη-ούργησε μιὰ θαυτέρη ἀνησυχία, μιὰ σωτήρια αὐτοκριτικὴ. Ἀπὸ πολλὰ στό-ματα ἀκούσθηκε ἡ ἐπιθυμία νά τυπω-θῆ καὶ νά διανεμηθῆ. Ἄδραξε τὴν εὐ-καιρία ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Γονέ-ων». Τὴν συνεζήτησε, τὴν ἐμελέτησε καὶ ἀπεφάσισε. Ἀντὶ νά τυπώσῃ μιὰ συνηθισμένη ὁμιλιοῦλα, ἔκρινε πιὸ κα-λὸ νά κάνῃ κάτι τὸ συνεχὲς καὶ θετικό. Νά ὀργανώσῃ ὁμιλίαι πρὸς τὶς μητέρες τῆς πόλεώς μας κατὰ συνοικισμοὺς καὶ περιοχάς.

Ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ γεννιέται μιὰ πραγματικὸς τῆς πολὺ ὁμορφῆ καὶ δημι-ουργικῆ γιὰ τὴν πόλι μας: Τὸ «Φροντι-στήριον Μητέρων». Ἀπὸ ἕνα ἀπλὸ ἐρέ-θισμα. Ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀφορμῇ. Ἐτσι συμβαίνει συνήθως. Ἐνα μικρὸ ἐρέθι-σμα ἀρκεῖ νά μᾶς ὀδηγήσῃ σὲ κάτι τὸ ἀξιόλογο που δὲν τῶχαμε σκεφθῆ.

Τὸ «μεγάλο» τῆς ζωῆς μας ἴσως ὑ-πάρχει δίπλα μας. Μπροστά μας. Μᾶς περιμένει. Μὰ δὲν τὸ ὑποψιαζόμαστε κἂν. Δὲν τὸ θλέπομε. Κι' ἔρχεται κάτι τὸ ἀσήμαντο, κάποια μικρὴ ἀφορμῇ, νά μᾶς ἀνοίξῃ τὰ μάτια καὶ τότε ν' ἀνα-φωνήσωμε. «Μὰ πὼς τόσον καιρὸ δὲν τῶδαμε, δὲν τῶχαμε σκεφθῆ;» Ἴσως, γιὰ τὸ δὲν εἶχε ἔλθει τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου» γιὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ δικοῦ μας «μεγάλου». Ἴσως γιὰ τὸ δὲν εἶχα-με ὠριμάσει ἀκόμα γι' αὐτὸ.

Στὴν συνέχεια, ἡ Χριστιανικὴ Ἐνω-σις Γονέων τοῦ Φάρου, μὲ πίστι ἀτράν-ταχτη στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ δικοῦ της «μεγάλου» που τῆς φανερώθηκε τό-σο ὁμορφα, μὲ σύνεσι καὶ θερμὴ προσ-ευχὴ ἔκαμε ἔργο τὶς ἀποφάσεις της.

***

Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1967 λει-τουργεῖ συστηματικὰ στὴν Θεσσαλονίκη

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΟΥΛ.—ΑΥΓ.—ΣΕΠΤ. 1968

τὸ «Φροντιστήριο Μητέρων» ἀνά δεκαπενθήμερον, μὲ τὴν μορφήν διαφωτιστικῶν ὁμιλιῶν γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν καὶ τῆς μητέρας. Στὸ χρονικὸ διάστημα τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1967 ποὺ προηγήθη τῆς ἐνάρξεως ἔγινε ὅλη ἡ προεργασία τοῦ Φροντιστηρίου Μητέρων.

Δουλεύτηκαν καὶ ἐτοιμάσθηκαν τὰ θέματα ἀπὸ τὰ κατάλληλα πρόσωπα μὲ τὴν βοήθεια τῶν σχετικῶν καλῶν βιβλίων καὶ ἐντύπων καὶ ἰδιαίτερα τῆς σειρᾶς τῶν βιβλίων γιὰ τὸ παιδί τοῦ Ἰνστιτούτου Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πρῶτος κύκλος τῶν θεμάτων ἀναφέρεται στὶς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ. Πῶς θ' ἀνταποκριθῆ σ' αὐτὲς ἡ μητέρα, τί θέσι θὰ πάρη, πῶς θὰ τὶς καλλιεργήσῃ καὶ θὰ τὶς ἱκανοποιήσῃ ἐποικοδομητικὰ κλπ.

Ὁ δεύτερος κύκλος τοῦ φροντιστηρίου ἀναφέρεται στὶς ἐλλείψεις, ἀδυναμίες, ἐλαττώματα, κακὲς ἔξεις τοῦ παιδιοῦ. Πῶς θὰ ἐργασθῆ κι' ἐπάνω σ' αὐτὰ ἡ μητέρα, πῶς θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὶς ἀδυναμίες τοῦ παιδιοῦ, πῶς θὰ τὸ ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτὲς.

Ὁ τρίτος κύκλος, ἀναφέρεται στὰ παιδαγωγικὰ μέσα ποὺ θὰ χρησιμοποιήσῃ, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὸν πρῶτο λόγο ἔχει τὸ παράδειγμα τῆς μητέρας. Κι' ἕνας ἄλλος κύκλος, συμπεριλαμβανει διάφορα ἄλλα θέματα αὐτοαγωγῆς τῆς μητέρας, συνεργασίας τῆς μὲ τὸ σχολεῖον, εὐκαιριακὰ γιὰ τὰ παιδιά κλπ.

Παράλληλα μὲ τὴν ἐτοιμασίαν τῶν θεμάτων, στὸ διάστημα τῆς προεργασίας, συγκροτήθηκε ἡ πρώτη ομάδα ὁμιλητριῶν. Δέκα μητέρες, ἐκπαιδευτικοί, καθηγήτριες καὶ διδασκάλισσες μέλη τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν», παρὰ τὸν φόρτον τῶν οἰκογενειακῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν καθηκόντων τῶν μὲ συγκινητικὴν προθυμίαν καὶ κατανόησιν ἔδωσαν τὸ «παρὼν» στὴν πρόσκλησι ποὺ ἀπηύθυνε ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Γονέων» γιὰ τὸ ἔργο αὐτό. Ὁ Θεὸς ἅς εὐλογήσῃ τὴν

προσφορὰ τοὺς αὐτῆ. Προσφορὰ συνεπειᾶς στὸ χριστιανικὸ τοὺς «πιστεῦω». Προσφορὰ ἀγάπης στὴν μεγάλη ὑπόθεσι τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Τὸ παράδειγμά τοὺς ἅς ξεσηκώσῃ καὶ ἄλλες καρδιὲς πρὸς μίμησιν.

★ ★ ★

Δὲν ἔμεινε, παρὰ τὸ τεχνικὸν μέρος αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Ὁ τόπος, χρόνος καὶ τρόπος συγκεντρώσεως τῶν μητέρων. Τὴν λύσιν εἰς τὸ τεχνικὸν μέρος ἔδωσε ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως Θεσσαλονίκης.

Μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον ἄκουσε ἀπὸ τὸν πρόεδρον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Γονέων τὰ τοῦ Φροντιστηρίου Μητέρων. Ἀμέσως ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς προσπάθειας αὐτῆς. Ἐγινε ὁ πρῶτος καὶ κύριος συνεργάτης. Ἀπέστειλε πρὸς τὰ σχολεῖα τοῦ διὰ τῶν Ἐπιθεωρητῶν γραπτὴν θερμὴν σύστασιν ὅπως δι' ὅλων τῶν μέσων βοηθήσῃ τὸ σχολεῖον τὸ Φροντιστήριον Μητέρων.

Ἔτσι, τὸ σχολεῖον παραχωρεῖ αἴθουσαν διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν μητέρων, σὲ ὄρεα βέβαια ἐλεύθερες μαθημάτων.

Οἱ δὲ μητέρες εἰδοποιοῦνται διὰ τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου. Ὅπου ἀποδεικνύεται ἄλλη μιὰ φορά, ὅτι ἡ ἀλληλοκατανόησις καὶ ἡ συνεργασία κάνει θαύματα. Ὁ πρῶτος χρόνος τοῦ φροντιστηρίου Μητέρων ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1967 μέχρι τέλος Μαΐου 1968 μᾶς δίδει σὲ ἀριθμοὺς αὐτὸν τὸν ἀπολογισμὸν: Ἐλειτούργησαν 10 φροντιστήρια ἀνά δεκαπενθήμερον εἰς 10 περιοχὰς τῆς Θεσσαλονίκης. Κατὰ μέσον ὄρον τὸ κάθε φροντιστήριον παρακολουθοῦσαν 65-70 μητέρες. Ἦτοι 650-700 μητέρες συνολικὰ παρακολουθοῦσαν τὰ 15ῆμερα φροντιστήρια.

Ἐγιναν 12 ὁμιλίαι μὲ τὰ ἐξῆς θέματα:

«Σύγχρονη μητέρα, γνωρίζεις τὴν ἀποστολή σου;»

«Ἐφόδια καὶ προσόντα διὰ τὸ ἔργον τῆς μητέρας.»

«Πορτραίτα μητέρων» εις 2 ὀμιλίες,
«Παιδί καὶ μητρική στοργή» εις 3 ὀμιλίες.

«Παιδί καὶ ψυχαγωγία» εις 2 ὀμιλίες.
«Τὸ παιδί Ἰησοῦς καὶ τὸ παιδί». Ἐπικάριο Χριστουγεννιάτικο.

«Ἡ μητέρα σύγχρονος μυροφόρος στὴν οἰκογενεὶά της καὶ τὴν κοινωνία». Ἐπικάριο Πασχαλινόν.

«Καλοκαίρι καὶ παιδί».

★ ★ ★

Τὰ θέματα τοῦ πρώτου Κύκλου δὲν ἐξηγλήθησαν. Θὰ συνεχισθοῦν τὸν ἐρχόμενον χρόνον ἂν θέλῃ ὁ Θεός. Ἡ πρώτη δοκιμὴ καὶ ἡ πρώτη πείρα αὐτῆς τῆς προσπάθειάς λέγει πολλά. Βεβαιώνει τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

Οἱ δυσκολίες ὑπῆρξαν καὶ θὰ ὑπάρχουν. Λάθη ἔγιναν καὶ θὰ γίνωνται. Οἱ πρώτες μὲ τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ θὰ ξεπερνῶνται καὶ τὰ λάθη μὲ τὴν καλύτερη προσπάθεια θὰ ἐξουδετερώωνται.

Ποῖο ἔργο δημιουργίας δὲν ἔχει τίς δυσκολίες καὶ τὰ λάθη του; Ἄλλωστε στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, βιοτικὸ καὶ πνευματικόν, ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρέος νὰ καταθέτῃ μαζί μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ζωαντὴν διάθεσί του, ὅλες τίς δυνατότητες τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος.

Πέραν τούτου, τὸν λόγον ἔχει ὁ Παντοδύναμος Θεός. Ἡ καρποφορία ἀνήκει εἰς Ἐκεῖνον. Ὁ ἄνθρωπος ἐξαντλῶντας τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα μπορεῖ νὰ χῆ ἥσυχην, ἀναπαυμένη τὴν συνείδησί του γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος του.

Ἔτσι καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι. Ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Γονέων» μαζί μὲ τὸν ἐνθουσιασμό της, τὴν πίστι της καὶ τὰ ἰδανικά της, καλεῖται νὰ καταθέσῃ ὅλες τίς δυνατότητες τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος. Τὸ ἀποτέλεσμα ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν. Ὅμως, ὅποιο κι' ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, ἡ προσπάθεια ἔχει κάτι νὰ μᾶς πῆ:

Ἄς μὴν ἀπογοητευώμεθα, ἄς μὴν ἀποκάμωμε ἀπὸ τὰ θλιβερά καὶ ἄσχημα τῆς ἐποχῆς μας. Ὑπάρχει τὸ καλόν,

τὸ ὄμορφο, τὸ ὑγιές σ' ὅλους τοὺς τομείς τῆς ζωῆς. Δὲν χάλασε ὁ κόσμος. Δὲν στέρεψε ἡ καρδιά. Δὲν τῆς ἔλειψε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ πίστις σ' Αὐτό! Τοῦλάχιστον σ τ ἦ ν δ ι κ ῆ μ α ς π α τ ρ ῖ δ α τὸ καλόν σ' ὅλες του τίς μορφές εἶναι ὁ κανόνας. Καὶ οἱ καρδιές τὸ διψοῦν. Τὸ ζητοῦν.

Καὶ ἡ καρδιά τῆς Ἑλληνίδας μητέρας ποῦ δὲν τὴν παρέσυρε τὸ ρεῦμα τῶν ὕλιστικῶν συνθημάτων, ποῦ κλείνει μέσα της σὰν πολύτιμους θησαυροὺς τὸν Θεόν καὶ τὴν πατρίδα, τὴν πίστι τὴν χριστιανικὴ καὶ τίς θαυμάσιες παραδόσεις τῆς Φυλῆς μας, ζητᾷ στοὺς δύσκολους αὐτοὺς καιροὺς τὸ καλόν, τὸ ὀρθόν, τὸ ἀληθινόν γιὰ τὸ δικόν της ἔργο.

Ζητᾷ τὴν καθοδήγησι στὴν λίγη ἢ πολλὴ ἀγνοία της. Τὴν φροντίδα, τὴν στοργή, τὴν συμπαράστασι, στίς δυσκολίες της, στὰ προβλήματα τῆς. Τὴν συμπόρευσι στὴν ἀνηφορία τῆς. Τὴν κατανόησι στὰ λάθη τῆς. Ζητᾷ νὰ τῆς ἀνοιξοῦν τὸν δρόμον τοῦ δικοῦ της χρέους, τῆς δικῆς της πορείας. Τὸν λόγον ἔχουν ὅσοι μποροῦν νὰ τῆς δώσουν αὐτὰ ποῦ ζητᾷ καὶ διψᾷ.

«Δίπλα σ τὴν σύγχρονη Ἑλληνίδα μητέρα» εἶναι ἓνα θαυμάσιον σύνθημα ἀληθινῆς προσφορᾶς καὶ δημιουργίας. Εἶναι ἓνα αἶτημα φλογερὸ καὶ πάντοτε σύγχρονον. Ἰδιαιτέρα θὰ ὑπογραμμίζαμε, τῶν καιρῶν μας αἶτημα.

Γιὰ νὰ συνεχίξῃ ὀρθία, ἀλώβητη, ἠρωϊκὴ ἢ Ἑλληνίδα μητέρα τὴν ἀνηφορικὴ πορεία τῆς φυσικῆς καὶ ὑπερφυσικῆς τῆς ἀποστολῆς, κλείνοντας μέσα της τὰ ἰδανικά τῶν αἰώνιων ἀξιῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Γιὰ νὰ κρατηθῇ γερό, ἀκέραιο, ζωτανόν, τὸ θεμέλιον τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ κύτταρον τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἡ οἰκογένεια. Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ οἰκογένεια.

Αὐτὸ εἶναι τὸ σύνθημα καὶ ὁ στόχος καὶ τοῦ Φροντιστηρίου Μητέρων τῆς Θεσσαλονίκης.

ΜΑΡΙΑ Κ. ΜΠΑΚΑΤΣΕΛΟΥ

«Ο ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ»

Ἀσφαλῶς δὲν ὑπάρχει θεολόγος ὀλιγώτερον δογματικὸς ἀπὸ τὸν Kierkegaard. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ κυριώτερον δογματικόν του ἔργον, τὰ «Φιλοσοφικά Ἐρεθίσματα», οὐδόλως δογματίζει, ἀλλὰ ἐπιδιώκει περισσότερον νὰ παρουσιάσῃ τὸν Χριστιανισμόν ὡς ὑπαρξιακὴν ἀνάγκην ἐλευθέρως ἐκλογῆς. Ὁ Kierkegaard εἶχε διίδη τὴν ἀδυναμίαν τῆς λογικῆς πρὸς φιλοσοφικὴν θεμελίωσιν τῆς ἐλευθερίας, διότι κάθε αἰτιολόγησις προϋποθέτει λογικὴν ἀναγκαιότητα, πού ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀκριβῶς δὲ αὐτὴν τὴν ἀσυνέπειαν ἐπέρριπτεν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγγέλου, πού ἐκινεῖτο εἰς κοσμοϊστορικὰ πλαίσια παραβλέπουσα τὴν ἄξίαν τοῦ ἀτόμου. Κατ' ἀκολουθίαν ὁ Kierkegaard δὲν καταχωρεῖ τὴν ἐλευθερίαν εἰς Λογικὴν παρὰ εἰς τὴν Ψυχολογίαν, ἣ ὁποία δὲν δύναται μὲν νὰ τὴν περιγράψῃ ὡς κατάστασιν, ὀπωσδήποτε ὅμως τὰς προϋποθέσεις πού τὴν καταστοῦν δυνατὴν. Κυριωτέρα τούτων εἶναι ὁ φόβος πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀγνότητα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὴν πίστιν. Ὁ φόβος εἶναι λοιπόν, κατὰ τὸν Kierkegaard, προϋποθέσις καὶ ὄχι ἐπακόλουθον τῆς ἁμαρτίας, ὅπως φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως.

Ὁ Ἐγγελος εἶχεν ὀλίγον πρὶν διατυπώσῃ τὸ ἐντυπωσιακώτερον φιλοσοφικὸν σύστημα πού δύναται ποτὲ νὰ συλλάβῃ ἀνθρώπινος νοῦς. Ὁλόκληρος ἡ ὑπαρξίς εἶχε καταχωρηθῆ εἰς παραγράφους καὶ ὄλες οἱ ἀντιθέσεις διαλεκτικῶς ἐξουδετερωθῆ. Ἡ κοσμοϊστορικὴ ἐξέλιξις ἐταυτίσθη μὲ τὰ στάδια ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος, ἕνα τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Χριστιανισμός, καὶ εὑρεν εἰς τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον ἀκριβῆ ἐπεξήγησιν.

Ὁ Kierkegaard ἀποδεικνύει ὅτι ὅλοι

αὐτοὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Ἐγγέλου εἶναι ἀστήρικτοι καὶ ἀπαράδεκτοι. Τὴν Λογικὴν καὶ Διαλεκτικὴν του χαρακτηρίζει ὡς παιχνίδι τῶν λέξεων καὶ τὴν ταῦτισιν σκέψεως καὶ ὑπάρξεως ὡς αὐταπάτην. Ἡ δημιουργία ἑνὸς συστήματος τοῦ «εἶναι», εἶναι δι' αὐτὸν ἀδύνατος, διότι τοῦτο εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐξελίξεως. Εἰς τὴν θέσιν τῶν γνωστῶν κοσμοϊστορικῶν ἐξελικτικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἐγγέλου θέτει ὁ Kierkegaard τὸ ἄτομον, εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐρεῦνης τὸ ἐρευνῶν ὑποκείμενον πού μεταβάλλεται ἔτσι καὶ εἰς ἐρευνώμενον ἀντικείμενον. Ἄμεσον, λοιπόν, πρόβλημα τοῦ ἀτόμου δὲν εἶναι ἡ κοσμοϊστορικὴ ἐξέλιξις, ἀλλὰ ἡ ἴδια του ἡ ὑπαρξίς. Τί εἶναι ὅμως ὑπαρξίς κατὰ τὸν Kierkegaard; «Ἡ πραγματοποίησις τοῦ αἰωνίου μέσᾳ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἐφήμερου». Διότι ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπὸ τὴν σύνθεσιν ἐφήμερου καὶ αἰωνίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τῆς ὑποκειμενικῆς του παραδοχῆς πού μεταβάλλεται εἰς ἐφήμερον δι' ἑνὸς δημιουργικοῦ συμβάντος. Τὸ αἰώνιον λοιπόν εἶναι προϊόν τοῦ «ὑπάρχοντος» καὶ ἐπειδὴ καθορίζεται ἀπὸ τὸ μέλλον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀντικειμενικῶς βέβαιον. Διὰ τὸν «ὑπάρχοντα» ἄνθρωπον δὲν ὑφίσταται κατὰ ταῦτα ἀντικειμενικὴ, παρὰ μόνον ὑποκειμενικὴ ἀλήθεια προερχομένη ἀπὸ τὴν τάσιν του πρὸς ἰδιοποίησιν τῆς ἐσωτερικότητος.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Kierkegaard ἐθαύμαζε τὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Ἐγγέλου, εἶχεν ὅμως τὴν γνώμην ὅτι τὸ σύστημα του δὲν προσέφερε τίποτε εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς ὑπάρξεως, διότι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον μὲ τὰ διανοητικὰ μέσα πού οὗτος ἐχρησιμοποίησεν. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψις τοῦ Kier-

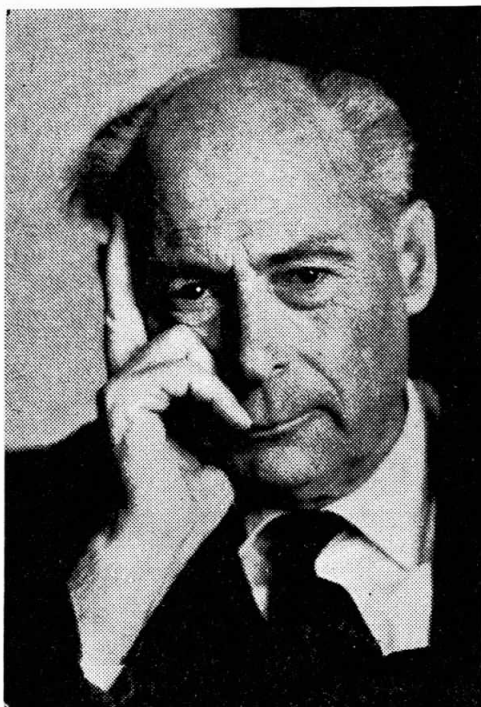
kegaard περί της περιορισμένης εκτάσεως τῶν πνευματικῶν δυνατοτήτων καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν πνευματικῶν δυνάμεων πρὸς ἐπίλυσιν τῶν μεγάλων προβλημάτων εἶχεν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συγχρόνου Φιλοσοφίας. Αὕτη διακρίνεται εἰς καθαρὰ ἐπιστημονικὴν, μὲ περιορισμένον πεδῖον ἐρεύνης, καὶ ὑπαρξιακὴν ποῦ ἐξετάζει τὰ σπουδαιότερα προβλήματα τῆς ὑπάρξεως χωρὶς ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Πρόδρομος καὶ πατήρ τῆς τελευταίας εἶναι ὁ Kierkegaard, ποῦ πρῶτος ὑπεστήριξε ὅτι ἡ διερεύνησις τῶν προβλημάτων τῆς ὑπάρξεως δὲν δύναται νὰ γίνῃ μὲ ἀντικειμενικὰ κριτήρια παρὰ μόνον μὲ τὴν παρεμβολὴν ὀλοκλήρου τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐρευνητοῦ.

Οἱ δυσκολίες πρὸς κατανόησιν τῶν ἰδεῶν τοῦ Kierkegaard δὲν πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς πνευματικὴν ἀδυναμίαν, παρὰ εἰς τὰς προϋποθέσεις τῆς θεωρίας του. Κάθε θεωρία ἀρχίζει μὲ προϋποθέσεις, ποῦ εἶναι αὐτονοήτως παραδεκτὰ ἀξιώματα. Κατὰ τὸν Kierkegaard «ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὴν σύνθεσιν ἀπείρου καὶ πεπερασμένου, ἐφημέρου καὶ αἰωνίου, ἐλευθερίας καὶ ἐξαναγκασμοῦ». Πρόκειται δηλαδὴ διὰ τὴν σύνθεσιν ἀντιθέσεων, ἐνῶ ἡ σύγχρονος Ψυχολογία, ποῦ δὲν δύναται νὰ ἐργασθῇ μὲ τὶς ἔννοιαι «ἄπειρον», «αἰώνιον» καὶ «ἐλευθερία», θέλει τὸν ἄνθρωπον ὡς προῖόν τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἐφημέρου καὶ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Θέτει δηλαδὴ προϋποθέσεις ποῦ προκαθορίζουν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν μέ-

θοδὸν τῆς τὰ πορίσματά της. Ἄλλὰ καὶ γενικῶς μίᾳ πραγματικῇ Ψυχολογίᾳ δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἐξελεχθῇ εἰς ἀντικειμενικὴν ἐπιστήμην, διότι τὸ κεντρικὸν ἀντικείμενον ἐρεύνης της, ἡ ψυχὴ, εἶναι ἔννοια ἀσύλληπτος. Τὸ μέσον ἐρεύνης της δὲν δύναται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος, ἀλλὰ ἡ ἀνθρωπίνῃ πείρα. Καὶ εἶναι γεγονὸς ὅτι ναὶ μὲν ἡ ψυχὴ εἶναι διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐπιστήμην ἀπλησίαστος, ἀποτελεῖ ὅμως διὰ τὴν πείραν ἀναμφισβήτητον πραγματικότητα, εἰς σημεῖον ποῦ καλύτερος ψυχολόγος νὰ θεωρῆται ὁ διαθέτων μεγαλυτέραν περὶ ψυχῆς πείραν. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὁ Kierkegaard. Ἐκτὸ αὐτὸν ἔχει πολλὰ νὰ διδαχθῇ ἡ σύγχρονος Ψυχολογία, ἡ ὁποία εἶναι μὲν «ἐπιστημονικὴ» ἀλλὰ ὄχι Ψυχολογία. Παραμένει μόνον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων ὑποπίπτουσα ἔτσι εἰς τὰς Φυσικομαθητικὰς ἐπιστήμας, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μὲ τὴν ἀποποίηση τῆς ἐλευθερίας ἐξουδετερώνει κάθε ποιοτικὴν ἀξιολόγησιν.

Ἐπεναντίας τὸ ἔργον τοῦ Kierkegaard χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν σύνθεσιν ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης. Δὲν εἶναι ἐπιστημονικῶν ἀπαιτήσεων, ἀλλὰ ἀποτελεῖ μίαν προσπάθειαν θεμελιώσεως τῶν περὶ ζωῆς ἀπόψεων ἐπὶ «ποιοτικῆς θάσεως», εἶναι μίᾳ «θέσει τῆς ὑπάρξεως» ὅπως ὁ ἴδιος τὸ χαρακτηρίζει.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΑΛΑΧΑΜΗΣ

ΤΑ 70 ΧΡΟΝΙΑ

ΤΟΥ

PAUL TOURNIER

εις την περιοχὴν τοῦ ἔργου τοῦ Ἑλβετοῦ συναδέλφου μας.

Ὡς συγγραφεὺς ὁ Paul Tournier ἐδημοσίευσεν ἀπὸ 30 ἐτῶν σειρὰν βιβλίων καὶ πολλὰ ἄρθρα, κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν γαλλικὴν μητρικὴν του γλῶσσαν, ἀργότερον εἰς μεταφράσεις, καὶ ἔγινεν ἔτσι γνωστός εἰς πολλὰς χώρας. Τὸ στίλ του ἔχει ἕνα ἰδιαιτερόν ἀποτύπωμα. Εἰς τὰ ἔργα του ὁ Paul Tournier περιλαμβάνει πολλὰ ἀπὸ τὴν ζωὴν του καὶ τὴν ἰατρικὴν του πράξιν. Συχνὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Βίβλον, ἀλλ' ἐπίσης αἰσθάνεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἀξιοποιοῦνται εἰς μεγάλον βαθμὸν τὰ δεδομένα τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ ψυχοθεραπείας. Ἀκόμη, ὁ Paul Tournier εἶναι ὁ ἀριστοτέχνης τοῦ λόγου, τῶν ἀποχρώσεων καὶ τοῦ τονισμοῦ τῆς φράσεως. Προστίθεται καὶ τὸ θέλημα τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος. Ὡς συζητητῆς ἔχει ἐτοιμότητα καὶ λεπτὸν χιούμορ.

Ὡς ἐπιστήμων ὁ Paul Tournier εἶναι μία φύσις με δυναμικὸν θρησκευ-

μὰ των», Rascher-Verlag, Zürich κ. Stuttgart 1961.

(2) Paul Tournier: «Ἐξέλιξις καὶ πλήρωσις τῆς ζωῆς», Furcher-Verlag 1960.

(3) Paul Tournier: «Βίβλος καὶ Ἰατρικὴ», Rascher-Verlag, Zürich 1953.

(4) Paul Tournier: «Τὸ προσωπεῖον καὶ ἡ προσωπικότης», Rascher-Verlag 1955.

(5) Paul Tournier: «Ἐπικράτησις ἢ ὑποχώρησις», Rascher-Verlag, Zürich κ. Stuttgart 1962.

Τὴν 12ην Μαΐου 1968 ἐώρτασε ὁ Paul Tournier εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, τὴν Γενεύην, τὴν 70ὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων του. Πῶς θὰ πρέπει νὰ τὸν εὐχηθοῦμε; Προσφέροντες ἕνα δῶρον με τὴν σκέψιν εἰς τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ δώρου; (1). Ἡ μήπως, τὸ στάδιον τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ἡ ἐφετεινὴ ἐπέτειος, θὰ εἶναι εὐκαιρία νὰ θέσωμεν τὸ ἐρώτημα διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς; (2). Θ' ἀκουσθῇ τὸ βασικὸν μοτίβο τοῦ ἔργου τοῦ Paul Tournier: «Ἡ Βίβλος εἶναι διὰ τὸν ἱατρὸν ἀναντικατάστατον καὶ ἀνεξάντλητον θεμέλιον»; (3). Θὰ τιμήσωμεν τὸν Paul Tournier κάτω ἀπὸ τὴν μορφήν τοῦ ψυχολόγου, ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἔργον του: «Τὸ προσωπεῖον καὶ ἡ προσωπικότης»; (4). Ἡ, μήπως, θὰ τὸν ἐμψυχώσωμεν καὶ θὰ τὸν προτρέψωμεν με τὰ ἴδια του τὰ λόγια; (5). Καὶ με αὐτὰ εὐρισκόμεθα ἤδη

(1) Paul Tournier: «Τὰ δῶρα καὶ τὸ νόη-

τικόν βίωμα' ήδη ως νεαρός Ιατρός δέν ικανοποιεῖτο μέ τήν τυπικήν Ιατρικήν. Ἐπό αὐτήν τήν στάσιν ὀρμώμενος ἐδημιούργησε τήν «Ιατρικήν τῆς Προσωπικότητος», τήν ὁποίαν πρέπει νά θεωρήσωμεν ὡς τὸ κέντρον τοῦ ἔργου του. Διά τόν Paul Tournier αἱ μαρτυρίαι τῆς Π. καί τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι τόσον παροῦσαι καί ἀληθεῖς, ὥστε θά ἤθελε πάντοτε νά τὰς ὑπενθυμίζῃ εἰς τοὺς συνανθρώπους του. Βαθεῖα γινώσις τῆς Βίβλου καί τὸ δῶρον νά ἐπεξεργάζεται ὠρισμένας ἀπόψεις, τὸν κάμνουν ἕνα ξεχωριστό κήρυκα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Μία φράσις θά μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τήν οὐσίαν τῆς «Ιατρικῆς τῆς Προσωπικότητος». «Ἡ ἐνέργεια τῆς χάριτος ἐκτείνεται εἰς ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον· μεταβάλλει τόσον τὰς φυσιολογικάς λειτουργίας τοῦ σώματος ὅσον καί τὰ ψυχικά φαινόμενα». Αὐτὴ ἡ πρότασις περιέχει μίαν ἔννοιαν ψυχοσωματικῆς ἐνότητος, ἡ ὁποία σπανίως ἔχει διατυπωθῆ μέ τόσῃ σαφήνειαν.

Ὁ Paul Tournier ἀνήκει εἰς τὰς προσωπικότητας τοῦ 20οῦ αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι ἐγεφύρωσαν τήν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς ἐπιστήμης καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί ἐπέτυχον, ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν νέων βιολογικῶν καί ψυχολογικῶν γνώσεων, τήν διεύρυνσιν τῆς εἰκόνας περὶ τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν θεραπευτικῶν δυνατοτήτων.

Μέ τὸν ὄρον «Ιατρικῆ τῆς Προσωπικότητος» νοεῖται ὅτι ἡ σχέσις ἰατροῦ-ἄρρώστου διαμορφώνεται μέ θρησκευτικὴν θεώρησιν, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄρρώστος ὅπως καί ὁ ἰατρός, θασίζόμενοι εἰς τήν σωματικὴν ἰατρικήν, στρέφονται

πρὸς τήν ψυχικὴν καί πνευματικὴν θεώρησιν, ἡ ὁποία τοποθετεῖ τήν ἄρρώσθειαν, τήν μοῖραν καί τὸν θάνατον εἰς τὰ χέρια τοῦ Κυρίου τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου.

Ἐπὸ τοῦ 1947 λαμβάνουν χώραν αἱ συσταθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Paul Tournier Διεθνεῖς Ἰατρικαὶ Ἑβδομάδες, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν εἰς τὸ Bossey πλησίον τῆς Γενεύης εἰς τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης ὀργανώθησαν ἐτήσια συνέδρια· τὸ 20ὸν ἔχει προγραμματισθῆ διὰ τὸ τέλος Αὐγούστου 1968 εἰς τήν Β. Ἰταλίαν. Κατὰ τὰ συνέδρια αὐτὰ συναντῶνται ἰατροί, καί αἱ σύζυγοι των, ἀπὸ διαφόρους εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἀνεξαρτήτως ὀμολογίας εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκουν, διὰ ν' ἀκούσῃ εἰσηγήσεις καί συζητήσεις, νά πλουτίσῃ με προσωπικάς συζητήσεις τὰς γνώσεις των καί νά ἐνισχύσῃ τὰς φιλικὰς των σχέσεις. Ἰατροὶ ὄλων τῶν εἰδικότητων εἶναι εὐπρόσδεκτοι, καί κάθε τέτοια ἑβδομάς προσφέρει μέγαλο κέρδος μέ τὰς νέας γνώσεις καί τήν ἐμβάθυνσιν τῆς φιλίας.

«Τὸ μεγάλο μᾶς προνόμιον ὡς ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ὑποδέχονται κατὰ τήν γέννησίν του τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον, εἶναι νά τὸν συνοδεύωμεν πιστὰ μέχρι τῆς τελευταίας του ἀναπνοῆς εἰς τήν θύραν τοῦ θανάτου, ἐνῶ γνωρίζομεν, ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ δρόμος ἔχει ἕνα νόημα, ὅτι ὀδηγεῖ κάπου, εἰς τήν γεμάτην μυστήριον πληρότητα, ἡ ὁποία μᾶς ἔχει ἐπαγγελεθῆ».

Καθηγητὴς Δρ. **K. VOGELSANG**

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

Ἐδῶ καὶ ὀκτώ περίπου χρόνια λειτουργεῖ στὴ «Χριστιανικὴ Ἑνωσις Ἐπιστημόνων» ὁ Τομεὺς Προνοίας Κρατουμένων, μὲ σκοπὸ τὴν ἐκδηλώση ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ βρισκονται στὴ φυλακὴ. Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ Τομεὺς ἀποβλέπουν στὴν παροχὴ πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ἐσθλείας καὶ ἐνισχύσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ περνοῦν μιὰ τόσο δύσκολη φάση τῆς ζωῆς τους. Οἱ μεγάλες δυσκολίες ποὺ παρουσίασε τὸ ἔργο ὠδήγησαν σιγά-σιγά τὰ μέλη τοῦ Τομεὺς νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀνάγκη τῆς μελέτης πάνω στὸ θέμα, παράλληλα μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ συνεχοῦς πνευματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ καθ' ἑνὸς καὶ ὅλων μαζί. Στὸ παρακάτω ἄρθρο ἐπιχειρεῖται ἡ παρουσίαση ἐνὸς πολὺ ἐνδιαφέροντος βιβλίου μὲ θέμα τὰ προβλήματα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κρατουμένων, ταυτόχρονα δὲ διατυπώνονται μερικὲς σκέψεις γύρω ἀπὸ τὴ σημασίαν τῆς συμβολῆς τῶν Κύκλων Συζητήσεων, μᾶς συγκεκριμένης δηλαδὴ ἐκδηλώσεως τοῦ Τομεὺς Προνοίας Κρατουμένων τῆς ΧΕΕ. Οἱ σκέψεις αὐτὲς πηγάζουν ἀπὸ τὴν προσωπικὴ πείρα τῶν μελῶν ποὺ ἀσχολήθηκαν πέρουσι (1966 - 1957) μὲ τὸν Κύκλο Συζητήσεων Φυλακῶν Βουλιαγμένης, ὅπως ἡ πείρα αὐτὴ φωτίστηκε καὶ διευρύνθηκε ὕστερα ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ παραπάνω βιβλίου.

Τὸ βιβλίον τοῦ H. Clare «Anatomy of Prison» ἀποτελεῖ πολύτιμο βοήθημα γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν πρόνοια τῶν κρατουμένων. Τὸν ὄρο ἀποκατάσταση — rehabilitation — χρησιμοποιοεῖ ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς ὄχι ἀπλῶς μὲ τὴν ἔννοια τῆς οἰκονομικῆς, ἐπαγγελματικῆς ἢ κοινωνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀναστηλώσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ κρατουμένου. Αὐτὴ ἡ θαυτέρη ἔννοια κατὰ τὸν Clare βρίσκεται στὴ ρίζα κάθε ἄλλης ἔννοιας τοῦ ὄρου.

Στὴ μελέτη τοῦ ὁ Clare ἐξετάζει τὸν μέσο κρατούμενο, τὶς οἰκογενειακὲς του συνθήκες, τὸν τρόπο ποὺ μεγάλωσε, τὰ κοινωνικὰ τὸν χαρακτηριστικά καὶ τὴν ψυχολογία ποὺ ἔχει διαμορφώσει. Ἐπιχειρεῖ ἀκόμη μιὰν ἀνάλυση τῆς κοινότητος τῆς μεγάλης φυλακῆς, περιγράφοντας τὶς ὁμάδες ποὺ δημιουργοῦνται, τὰ συστήματα ἀξιών ποὺ διαμορφώνουν, τοὺς ρόλους ποὺ τείνουν νὰ υἱοθετήσουν τὰ ἄτομα μέσα σ' αὐτὲς καὶ τὶς ἐπιδράσεις ποὺ ἀσκεῖ ἡ μιὰ ὁμάδα πάνω στὴν ἄλλη. Ὅλα αὐτὰ,

φυσικά, ἐπηρεάζουν σοβαρὰ τὸν κρατούμενο καὶ τὶς ἐπιρροὲς αὐτὲς προσπαθεῖ ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐξηγήσῃ.

Ἐποῦτα, στὸ φῶς τῆς παραπάνω ἀναλύσεως, ἐπιχειρεῖ νὰ διατυπώσῃ τὰ κύρια προβλήματα ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἡ ἀποκατατατικὴ προσπάθεια, εἴτε κρατικὴ, εἴτε ἰδιωτικὴ. Στὸ τέλος ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις του σχετικὰ μὲ τὸ τί μπορεῖ καὶ τί πρέπει νὰ γίνῃ στὸν τομέα τῆς ἀναμορφωτικῆς πολιτικῆς καὶ ἰδιαίτερα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ὀργάνωση τῆς κοινότητος τῆς φυλακῆς, σὰν προϋπόθεσι γιὰ τὴν καρποφορία τῆς ἀποκαταστατικῆς προσπάθειας.

***

Ὁ μέσος κρατούμενος εἶναι, κατὰ κανόνα, ἄτομο ἀντικοινωνικό. Ἡ ἀντικοινωνικότης του πηγάζει ἀπὸ πολὺ μακρὰ, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ νήπιο ἀκόμη στερήθηκε τὴν ἱκανοποίηση θεμελιωδῶν γιὰ τὸ ἄτομο ἀναγκῶν, ὅπως ἡ στοργὴ καὶ ἡ σταθερότης τοῦ περιβάλλοντος. Στὴν ἡλικία τοῦ σχολείου

οί στερήσεις αυτές του έχουν δημιουργήσει ήδη τόσα έσωτερικά προβλήματα, ώστε να μη μπορεί να διαθέσει τον έαυτο του άπερίσπαστα στη σχολική άμιλλα, με αποτέλεσμα να μένει στο περιθώριο της σχολικής κοινωνίας. Σχηματίζεται έτσι μέσα του ένα αίσθημα έχθρότητας προς την κοινωνία αυτή, ενώ η ανάγκη του για κοινωνική προβολή και εκτίμηση γίνεται τόσο μεγαλύτερη όσο περισσότερο μένει ανικανοποίητη. Τείνει τότε, μη έχοντας άλλη άμεσώτερη διέξοδο, να ήγηθη ομάδων άνταρσίας, γιατί μπορεί έτσι να ικανοποιήσει ταυτόχρονα και την ανάγκη προβολής και την τάση για έχθρότητα.

“Όλα αυτά φυσικά γίνονται έντελως μηχανικά. Το περί ου ό λόγος άτομο δεν έχει διαμορφώσει ήθική συνείδηση, γιατί είναι γνωστό πώς ή τελευταία προϋποθέτει πολλήν αγάπη, ένα είδος που ό μέσος κρατούμενος δεν συνάντησε ίσως ποτέ. Άκόμη είναι σίγουρο πώς ή εξέλιξη θά ήταν διαφορετική άν π. χ. τύχαινε να ενδιαφερθή κάπως περισσότερο γι’ αυτόν ένας δάσκαλος, ή άν θρίσκονταν μεμονωμένοι έστω συμμαθητές με αγάπη και κατανόηση. Άλλά δεν θρέθησαν και ή εξέλιξη άκολουθεί το δρόμο της φυσικής φθοράς. Τόν αποβάλλουν από το σχολείο και αυτό αυξάνει την αντικοινωνικότητα της συμπεριφοράς του. Από την άνταρσία γρήγορα περνά στο έγκλημα και τότε τον κλείνουν στο άναμορφωτήριο ή την φυλακή.

Οί κρατούμενοι χωρίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες, τους «καθ’ έξιν» και μή. Την πρώτη τροφοδοτούν κυρίως άτομα του τύπου που περιγράψαμε παραπάνω, με κύριο χαρακτηριστικό την έγκατεστημένη έχθρότητα προς την κοινωνία, που για τόν καθ’ έξιν κρατούμενο παίρνει πιά την έννοια του συνόλου των ανθρώπων που βρίσκονται έξω από τη φυλακή. Ό κρατούμενος της δευτέρας κατηγορίας θεωρεί ότι ανήκει στην έξω κοινωνία, οί έξω άπο-

τελούν το «εμείς» του και οί μέσα το «οί άλλοι» του, γι’ αυτό αισθάνεται στενόχωρα και ύποφέρει. Ό καθ’ έξιν, αντίθετα, θεωρεί τους έξω σαν «τους άλλους», σαν κάποιους που δεν ύπηρεξε ποτέ όμιό τους, κάποιους που τόν έκλεισαν πίσω από πανύψηλους τοίχους γιατί τόν φοβούνται και τόν μισούν, ή γιατί άδιαφορούν γι’ αυτόν, που είναι περίπου το ίδιο. Και είναι, φαίνεται, αλήθεια πώς ό μέσος άνθρωπος θέλει στη φυλάκιση των έγκληματιών πολύ περισσότερο τη δική του ασφάλεια και πολύ λιγώτερο εκείνων την άποκατάσταση, όσο κι’ άν συχνά ακούγεται από όλους σχεδόν το αντίθετο.

Γιά τόν καθ’ έξιν κρατούμενο δεν ύπάρχει αληθινό «εμείς», γιατί ύποπτεύεται τους πάντας. Η όμάς των φυλάκων έκπροσωπεί γι’ αυτόν την τιμωρό κοινωνία, ενώ από τους συντρόφους του δεν έμπιστεύεται κανένα. Του λείπουν συνεπώς οί «οικείες σχέσεις», δεν μπορεί να άνακοινώσει σε κανέναν ένα πρόβλημά του και τελικά μένει μόνος με το «εγώ» του. Στην άπελπισμένη του προσπάθεια να σώση αυτό το «εγώ», λέει ό Clare, όργανώνεται πίσω από τά άντιεξουσιακά του αισθήματα, σαν να ήταν αυτά ή σανίς σωτηρίας της ύπάρξεώς του.

★ ★ ★

Οί «οικείες σχέσεις» — intimate relations — μεταξύ των ατόμων, οί σχέσεις αυτές που έχουν τόση σημασία για την ψυχική ανάπτυξη του ατόμου όση ίσως έχει ή τροφή για το σώμα, άναπτύσσονται μόνο μέσα σ’ εκείνα τά ανθρώπινα σύνολα που οί κοινωνιολόγοι όνομάζουν μικρές ομάδες, ή ομάδες άνεπίσημες, ή στοιχειώδεις, όπως ή οικογένεια, ή όμάς της γειτονιάς, ή όμάς του παιγνιδιού και γενικά οί άνεπίσημες ομάδες που σχηματίζονται καθ’ έπιλογήν μέσα από μεγαλύτερες ανθρώπινες συναθροίσεις. Βασικός ρυθμιστικός παράγων στους σχηματισμούς αυτούς είναι ή έγγύτης μεταξύ των ά-

τόμων. Κι' αυτό είναι ζήτημα διατάξεως του χώρου όπου δρουν τὰ άτομα, ἐπειδὴ αὐτὴ ρυθμίζει τὶς σχετικὲς θέσεις καὶ κινήσεις τῶν ατόμων καὶ ἐπομένως καὶ τὶς παθητικὲς ἢ τυχαῖες ἐπαφές μεταξὺ τους, ἐνῶ ἄλλοι παράγοντες, ὅπως ἡ ὁμοιογένεια, ρυθμίζουν τὴν ἐπιλογὴ μεταξὺ τῶν τυχαίων ἐπαφῶν πρὸς τὴν δημιουργία μιᾶς πῶς μόνιμης οἰκείας σχέσεως π. χ. φιλίας. Φυσικὰ ἢ ἐπιλογὴ συμβαίνει περισσότερο σὲ μεγαλύτερες ἀνθρώπινες συναθροίσεις π. χ. Πανεπιστήμιο, ἐργοστάσιο, λιγώτερο στὸ σχολεῖο καὶ καθόλου στὴν οἰκογένεια πού εἶναι ἡ θεμελιώδης μικρὴ ὁμάς καὶ πού ἡ σύνθεσή της εἶναι δεδομένη.

Βλέπουμε τὴν ἐπίδραση τῆς διατάξεως τοῦ χώρου στὴν ὀργάνωση τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων. Ἡ διάταξη τοῦ χώρου τῆς φυλακῆς τοῦ κλασσικοῦ τύπου, ἢ «μεγίστης ἀσφαλείας», ὅπως χαρακτηρίζεται, εἶναι ἐκεῖνη ἀκριβῶς πού χρειάζεται γιὰ νὰ ἀποθαρρύνῃ ἐντελῶς τοὺς σχηματισμοὺς μικρῶν ομάδων. Οἱ κρατούμενοι εἶτε ἀπομονώνονται στὰ κελλιὰ τους, εἶτε κινοῦνται ὅλοι μαζί στὴν κεντρικὴ αὐλὴ, ἕνα χῶρο καταθλιπτικὸ, πού οἱ τοῖχοι του ἔχουν κάποτε ὕψος μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ πλάτος του.

Ἡ διάταξη αὐτὴ εὐνοεῖ τὸ σχηματισμὸ τῆς ἀπροσώπου μεγάλης ὁμάδος. Ὁ κάθε ἕνας μπορεῖ νὰ ἔρθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ οἷονδήποτε ἄλλον, ἀνεξέλεγκτα καὶ τυχαῖα. Ἡγετικὲς φυσιολογικὲς, κατὰ κανόνα ἐγκληματικὲς, ἀναφύονται μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὰ σύνολα καὶ ἐπιβάλλονται εὐκολὰ στὴ μάζα τῶν κρατουμένων, καθὼς ἀντικατοπτρίζουν τὶς ἀντικοινωνικὲς καὶ ἀντιεξουσιακὲς τους τάσεις.

Τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτοὺς πρέπει νὰ τοὺς ξεχωρίσουμε ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους ἀρχηγοὺς πού ἐκλέγει ἡ ὕπηρεσία μὲ τὸ κριτήριον π. χ. τῆς καλῆς διαγωγῆς, γιατί οἱ τελευταῖοι ὄχι μόνο δὲν ἀπολαμβάνουν τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν κρατουμένων ἀλλὰ γίνονται στὰ μάτια τους ἐκπρόσωποι τῆς ἀντιθέτου παρατάξεως, τῆς ἐχθρικής δηλαδὴ ἐξουσίας.

Οἱ ἀνεπίσημοι λοιπὸν ἀρχηγοί, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, συντελοῦν ἀποφασιστικὰ στὴ δημιουργία μιᾶς πολὺ ἰσχυρῆς κοινῆς γνώμης, μὲ ἔντονο ἀντιεξουσιακὸ χαρακτήρα, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ξεφύγῃ ὁ μέσος κρατούμενος.

Πράγματι ὁ τελευταῖος ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἕνα χαρακτηριστικὸ «δίλημμα», ἢ νὰ προσχωρήσῃ στὴ μεγάλη ὁμάδα τῶν κρατουμένων, ἐκδηλωνόμενος ἀντιεξουσιακὰ, ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ ἕνα δρόμο προσωπικῆς θελιώσεως, πράγμα πού θὰ τὸν φέρῃ αὐτομάτως πλησιέστερα πρὸς τοὺς στόχους τῆς ἐξουσίας, ἔχοντας κατὰ συνέπειαν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομόνωσή του ἀπὸ τὴ μεγάλη ὁμάδα. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κοινωνικὲς του ἀνάγκες θρῖσκονται, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ ἔλλειψη ἱκανοποιήσεως, στὸ πρῶτο πλάνο, ἐπισκιάζοντας τὶς ἀνάγκες τοῦ προσώπου καὶ ἐπειδὴ ἡ μεγάλη ὁμάδα τῶν κρατουμένων εἶναι ἡ μόνη διαθέσιμη γι' αὐτὸν κοινωνικὴ περιουχία πού μπορεῖ νὰ τοῦ παράσχῃ συντροφιά, οἰκειότητα καὶ «ἐκτίμηση», ὁ μέσος κρατούμενος τείνει, κατὰ κανόνα, νὰ διαλέξῃ τὴν πρώτη θέση, παρέχοντας φυσικὰ σὰν ἀντάλλαγμα, ἔναντι τῆς οἰκειότητος καὶ τῆς ἐκτιμῆσεως πού ἀπολαμβάνει, τὴν ἀνεὺ ὄρων ὑποταγὴ τοῦ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς μάζας, τὴν ἀρνησὴ δηλαδὴ οὐσιαστικὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διατάξεως τῆς φυλακῆς «μεγίστης ἀσφαλείας» θῆλησαν νὰ διορθώσουν διάφορες κατὰ καιροὺς προσπάθειες, εἰσάγοντας τὸ θεσμὸ τῶν ἀτομικῶν κελλιῶν. Ἡ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος ὅμως αὐτὴ ἀποψηναὶ μὲν προφύλαξε τὰ άτομα ἀπὸ τὶς κακὲς ἐπιδράσεις τῆς μεγάλης ὁμάδος, ἦταν ὅμως ἀπάνθρωπος καὶ ἀναμορφωτικὰ ἀτελής γιατί παραθεώρησε ὀλόκληρα τὸ σοβαρῶτατο ζήτημα τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς ἀνάγκης τῶν κρατουμένων γιὰ συντροφιά καὶ θαλπωρὴ ὡς μέσου ἀποκαταστάσεως.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὰ ψυχοκοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμάδος τῶν

δεσμοφυλάκων δὲν δημιουργοῦν γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν κρατουμένων προϋποθέσεις εὐνοϊκώτερες ἀπὸ ἐκεῖνες πού περιγράψαμε. Ἄν οἱ κρατούμενοι βλέπουν στὸ δεσμοφυλάκα ἕναν ἐκπρόσωπο τῆς «τιμωροῦ κοινωνίας», ἕναν ἐχθρό, οἱ δεσμοφύλακες, μὲ τὴ μειονεκτικότητα πού τοὺς ἐδημιούργησε ἢ μακροχρόνιος καὶ ἐπίπονος, χωρὶς ἀναγνώριση καὶ χωρὶς προοπτικές προαγωγῆς, ἐργασία τους, τείνουν νὰ βλέπουν στὸν κρατούμενο ἕνα κατώτερο ὄν. Κυριαρχοῦνται λοιπὸν ἀπὸ μίαν ἀσυνειδήτη ἀπροθυμία γιὰ ἀποκατάσταση τῶν κρατουμένων, ἀφοῦ κάθε θελτίωση τῶν τελευταίων θὰ ἐσήμαινε γιὰ τοὺς δεσμοφύλακες ὕψωση ἀπὸ κεῖνο ἀκριβῶς τὸ ἐπίπεδο ὅπου αὐτοὶ τείνουν ἀσυνειδήτητα νὰ τοὺς τοποθετοῦν.

Ἀπὸ τὴ φύση του ἄλλωστε ὁ ρόλος τῶν δεσμοφυλάκων ἀποκλείει τὸ πλησίασμα καὶ τὴν οἰκειότητα πρὸς τοὺς κρατουμένους. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ρόλους τῶν ὑπολοίπων διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τοῦ διευθυντοῦ.

Δυνατότητες γιὰ πλησίασμα τῶν κρατουμένων ὑπάρχουν στὰ μέλη τοῦ μὴ διοικητικοῦ προσωπικοῦ, ὅπως ὁ γιατρός, ὁ ψυχολόγος, ὁ κοινωνικὸς λειτουργός, ὁ ἱερεὺς. Τὸ πλησίασμα ὅμως ἐξακολουθεῖ καὶ ἐδῶ νὰ ἔχη μεγάλες δυσκολίες ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἂν καὶ τὰ ἄτομα αὐτὰ εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι, ἄσχετα ἀπὸ κάθε διοικητικὴ ἢ πειθαρχικὴ ἐξουσία, στὰ μάτια τῶν κρατουμένων δὲν παύουν νὰ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ προσωπικοῦ τῆς φυλακῆς.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ περισσότερες δυνατότητες γιὰ τὸ πλησίασμα τῶν κρατουμένων ἔχουν οἱ ἰδιωτικὲς προσπάθειες ἀποκαταστάσεως ἀφοῦ εἶναι σαφῶς διαχωρισμένες ἀπὸ κάθε ἔννοια ἐξουσίας. Ἐκεῖνο πάντως πού ἔχει ἀπείρως μεγαλύτερη σημασία εἶναι ὁ τρόπος πού θὰ τοὺς πλησιάσει κανεὶς. Ἄν τοὺς πλησιάσει σὰν δάσκαλος, κριτής, ἢ κάποιος ἀνώτερος θὰ προσκρούσῃ κι' αὐτὸς στὸν πάγο τῆς ἀντικοινωνικότητός τους, σὰν ὄλους τοὺς ἄλλους. Καὶ θὰ πρέπει νὰ κατορθώσει νὰ νοιώ-

σῃ ἄπειρο πόνου κι' ἄπειρη πίστη καὶ σεβασμὸ γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ κρατουμένου, θὰ πρέπει νὰ κατορθώσει νὰ ἰδῇ μέσα στὸν κρατούμενο τὸν ἴδιο τὸ Χριστό, — «ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με» — γιὰ νὰ μπορέσει ὁ πάγος νὰ λυώσῃ. Κι' ἂν μπορῇ κανεὶς νὰ πῆ κάτι ἀκόμη γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἴσως εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ κρατούμενος ἀντιμετωπίζει τότε γιὰ πρώτη φορὰ ἕνα γεγονὸς πού τοῦ ἀνατρέπει τὴν ἐγκατεστημένη ἀντίληψη ὅτι οἱ «ἄλλοι» δὲν εἶναι παρὰ ἕνα σύνολο ἀπὸ ὄντα πού τὸν περιφρονοῦν καὶ τὸν φοβούνται, ἢ πού — χειρότερα ἴσως — ἀδιαφοροῦν γι' αὐτὸν, ἀντιμετωπίζει γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ κοινωνία ἀγνώριστη, μιὰ κοινωνία πού ἔρχεται συντετριμμένη καὶ τοῦ ζητεῖ συγγνώμη γιὰ τὴν ἀδιαφορία της, κι' αὐτὸ τὸν συγκλονίζει συνθέμελα καὶ τὸν ἐλευθερώνει.

***

Τὰ κύρια προβλήματα πού ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει μιὰ ἀναμορφωτικὴ προσπάθεια μὲ στόχο τὴν ἀποκατάσταση τῶν κρατουμένων διατυπώνει ὁ Clare στὴ συνέχεια τῆς μελέτης του. Καὶ πρῶτα τὸ πρόβλημα τῆς πειθαρχίας. Ἡ πειθαρχία τότε μόνον μπορεῖ ἀπὸ μέσον ἐκδικήσεως ἢ ἀσφαλείας νὰ μεταβληθῇ σὲ μέσον ἀποκαταστάσεως, ὅταν χαλαρώσῃ ἢ ἔντασις μεταξὺ τῶν «κοινωνικῶν τιμωρῶν» πού τὴν ἐπιβάλλουν καὶ τῶν ἀντιεξουσιακὰ συγκροτημένων ἀτόμων πού τὴν ὑφίστανται.

Παρεμφερές εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀμοιβῶν - τιμωριῶν ὡς ἀποκαταστατικοῦ μέσου. Τὸ σύστημα αὐτὸ τότε μόνον μπορεῖ νὰ ἔχη ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ὅταν ἡ ὑφισταμένη ὁμάς ἀποδέχεται καὶ μοιράζεται τὶς ἀξίες τῆς ἐπιβαλλούσης ὁμάδος. Εἶναι γνωστὲς οἱ περιπτώσεις ὁμάδων μὲ ἀντιδιαμετρικὲς ἀξίες, ὅπου τὰ μέλη τῆς ὑφισταμένης ὁμάδος ὄχι μόνον δὲν φρονηματίζονται ἀπὸ τὴν τιμωρία, ἀλλὰ τὴν ὑφίστανται μὲ ἐκδηλώσεις καὶ αἰσθήματα ἠρώως πού πάσχει γιὰ τὶς ιδέ-

ες της ομάδος του. (Παράδειγμα: νέγροι και άστυνομία στην 'Αμερική).

Ἡ ἐργασία ὡς μέσον ἀποκαταστάσεως εἶναι δυνατόν νά ἐμπλουτίσῃ τόν κρατούμενο μέ δημιουργική χαρά καί αὐτοεκτίμηση. Ἡ συνεργασία, ἀκόμη περισσότερο, μπορεῖ νά τόν ὀδηγήσῃ σέ θετικές σχέσεις μέ τούς ἄλλους, δημιουργώντας σ' αὐτόν αἰσθήματα προσφορᾶς καί συμβολῆς σέ μιὰ κοινή προσπάθεια. Τό πρόβλημα ἐδῶ ἔγκειται στό γεγονός ὅτι τὰ μέσα αὐτά προϋποθέτουν μικρές ἐλεγχόμενες ομάδες καί προσωπικό μέ ἐνδιαφέρον γιά τόν κρατούμενο. Οἱ προϋποθέσεις αὐτές, ὅπως εἶδαμε, μέ τίς σημερινές συνθήκες — φυλακές «μεγίστης ἀσφαλείας», μεγάλη ἀπρόσωπος ὁμάς κρατουμένων, ψυχολογία φυλάκων κλπ. — δέν μποροῦν νά ὑπάρξουν.

Τελευταῖο θίγει ὁ Clare τὸ σεξουαλικὸ πρόβλημα τῶν κρατουμένων. Πίσω ἀπὸ τίς διάστροφες καί ἔντονες ἐκδηλώσεις τοῦ ἐνστίκτου μέσα στίς φυλακές — ὁμοφυλοφιλία, ἀντανισμός — βλέπει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἴδια ἀνικανοποίητη ἀνάγκη τρυφερότητος καί συντροφικότητος ποῦ τυραννεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ κρατουμένου ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια. Ἡ ἔλλειψη οἰκείων σχέσεων καί ἡ πλήρης φυλάκιση τοῦ ἀτόμου στό ἐγώ, ἀποτελέσματα στερήσεων καί θητείας στὴ μάζα, ὅπως εἶδαμε, δέν εἶναι δυνατόν παρά νά ὀδηγήσουν καί σέ παρόμοιες διάστροφες ἐκδηλώσεις, ἐκφραστικές αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς φυλακίσεως.

★ ★ ★

Τί μπορεῖ καί τί πρέπει νά γίνη;

Ἡ κεντρικὴ πρόταση τοῦ συγγραφέως διατυπώνεται στό τελευταῖο μέρος τοῦ βιβλίου ἀπερίφραστα: Μικρές φυλακές 120 ἀτόμων καί ὀργάνωση τῶν κρατουμένων σέ μικρές ομάδες τῶν 12 τὸ πολὺ ἀτόμων μέ κατάλληλη ἐπιλογή. Κάθε ὁμάδα νά ἔχῃ δικούς της χώρους ὕπνου, φαγητοῦ, ἐργασίας καί ψυχολογίας.

Τὰ πλεονεκτήματα τῆς προτάσεως αὐτῆς εἶναι τόσα ὥστε νά φαίνεται ὅτι πρόκειται πράγματι γιά ἀληθινὴ προϋπόθεση. Ἡ ἔννοια τῆς κοινότητος — κοινωνικῆς ομάδος ποῦ ζῆ σέ συγκεκριμένο χώρο — μέ τὸ μικρὸ ἀριθμὸ μελῶν καί τὴν ἐπιλογή τῶν ἀτόμων, παρέχει δυνατότητες γιά ἐξισορρόπηση τῶν προσωπικοτήτων, γιά ἀγωγή τῆς κοινῆς γνώμης καί γιά ἱκανοποίηση τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν — οἰκείων σχέσεων — τοῦ κρατουμένου μέσα σ' ἓνα ἐλεγχόμενο περιβάλλον, μέ ἀποτέλεσμα τὴν ἄρση τοῦ «διλήμματος» ποῦ περιγράψαμε, καί συνεπῶς τὴν ἐνίσχυση τῆς προσωπικότητος του· παρέχει ἐπίσης δυνατότητες γιά προσωπικὴ ἐπαφή καί συνεργασία μέ τούς φύλακες· γιά προσωπικὴ συμμετοχὴ τοῦ κρατουμένου στὴν ἔννοια τῆς πειθαρχίας μέ τὴ βοήθεια ἑνὸς συστήματος κανόνων συμπεριφορᾶς ποῦ θά προέκυπταν ἀπὸ κοινὲς ἀποφάσεις τῶν μελῶν, πράγμα ποῦ θά ἠῤῥξανε στὸν κρατούμενο τὸ αἶσθημα τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης· δυνατότητες γιά σωστὴ λειτουργία τοῦ μέσου τῶν ἀμοιβῶν - τιμωριῶν, ἀφοῦ δημιουργηθοῦν κοινὲς ἀξίες μεταξὺ φυλάκων καί κρατουμένων· δυνατότητες γιά ἀνακάλυψη τῆς χαρᾶς τῆς ἐργασίας διὰ τῆς συνεργασίας, μέ συνέπεια τὴν αὐξηση τῆς αὐτοεκτιμήσεως καί τοῦ αἰσθήματος τῆς προσφορᾶς στὸν κρατούμενο· δυνατότητες, τέλος, γιά ἐρωτικὴ ἀγωγή μέ τὴ δημιουργία ὑγιῶν σχέσεων μέ τούς ἄλλους, μέσα σ' ἓνα κλίμα οἰκειότητος, πράγμα ποῦ θά ὠδηγοῦσε σέ σταδιακὴ ἔξοδο τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὸ ἐγώ καί σέ ἀμβλυνση τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἐνστίκτου.

Ἡ σημασία τῆς συμβολῆς τῶν κύκλων συζητήσεων μεταξὺ τῶν κρατουμένων, ποῦ λειτουργοῦν τὰ τελευταῖα χρόνια στίς φυλακές τῶν Ἀθηνῶν, μέ τὴ βοήθεια μελῶν τῆς ΧΕΕ, φαίνεται, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τοῦ Clare, νά εἶναι ἴσως τούτη, ὅτι πολὺ πέρα ἀπὸ τὴν διδακτικὴ ὠφέλεια τοῦ θέματος οἱ κύκλοι αὐτοὶ μποροῦν νά ἐξελιχθοῦν σέ μικρὲς ομάδες μέσα στίς ὁποῖες εἶναι

δυνατόν νά ἀναπτυχθοῦν οἰκείες σχέσεις.

Μέσα σ' ἓνα κλίμα ἐμπιστοσύνης τὰ ἄτομα ἀνοίγουν τὸν ἑαυτό τους καὶ ψηλαφοῦν τὰ πραγματικά τους προβλήματα. Αὐτὴ ἡ ὀδυνηρὴ συνάντηση, γιὰ πρώτη ἴσως φορά, μὲ τὴν πραγματικότητα, εἶναι συγχρόνως καὶ εὐεργετική, γιατί εἶναι προσωπική. Τὰ ἄτομα ἀνακαλύπτουν τὸν ἑαυτό τους καὶ τὸ «ἐ-μεῖς», δυὸ ἔννοιες ποὺ ἀποτελοῦν, ἡ μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη, προϋπόθεση καὶ συνέπεια, ταυτοχρόνως.

Αἶρεται δηλαδὴ, μέσα στὴ μικρὴ κοινότητα, ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν προσωπικὴ ἐξέλιξη καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀνάγκη, ποὺ χαρακτηρίζει τὴ θητεία τοῦ κρατουμένου στὴ μάζα τῆς μεγά-

λης ομάδος. Ὅπως εἶδαμε, ἡ ἱκανοποίηση τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν στὸν κρατούμενο ἔχει τόση σημασία γι' αὐτόν, ὥστε νά θυσιάσῃ σ' αὐτήν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλη εὐκαιρία, τὴν ἴδια του τὴν προσωπικότητα. Τὰ μέλη τῆς μικρῆς ομάδος, ἀντίθετα, εἶναι δυνατόν νά ὀδηγηθοῦν στὴν ἀνακάλυψη τῆς χάρας τοῦ προσώπου, ποὺ δὲν ἀντικαθίσταται μὲ τίποτε, ὅπως ὁ καλὸς μαργαρίτης τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ συνάντηση αὐτὴ μπορεῖ νά ἀποτελέσῃ γι' αὐτά, ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, τὸ ἀγωνιστικὸ ὑπόβαθρο τῆς ὑγιοῦς προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελιξεῶς τους.

Κ. ΓΚΑΡΤΖΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Ὁ Μητροπολίτης Κρουτίτσης καὶ Κολύμνας Νικόλαος (Γιαρούτσεβιτς), ἐγεννήθη τὸ 1892. Γενόμενος ἐπίσκοπος εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν (1922), καθίσταται βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτου-Μάρτυρος τοῦ Λένινγκραντ Βενιαμίν. Κατόπιν γίνεται ὁ κυριώτερος βοηθὸς τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου καὶ ὑπεύθυνος διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ Πατριαρχείου. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἀναπτύσσει τεραστίαν δραστηριότητα. Συνδέεται μὲ πολλὰς προσωπικότητας καὶ ἰδρύματα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Θεωρεῖται ὡς ἡ σπουδαιότερα, μετὰ τὸν Πατριάρχην, προσωπικότης τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ βέβαιος διάδοχός του.

Ὁ Μητροπολίτης Νικόλαος διεκρίθη κυρίως ὡς ἱεροκέρυξ. «Ἡ γοητεία τοῦ κηρύγματος του — γράφει τὸ περιοδικὸν «Mmissi» — ἦτο ἀφθαστος. Ὁ λαὸς τὸν ἠγάπα διὰ τὸ κήρυγμά του τὸ ἀνιδιοτελές, τὸ εὐθὺ, πὺν ἐνήργει περισσότερον ἐπὶ τῆς καρδίας παρὰ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ...». Τὸν ὀνομάζουν νέον Χρυσόστομον τῆς Ρωσίας, καὶ φαίνεται πὺς δικαιοῦναι τὴν φήμην του αὐτήν. «Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν κηρυγμάτων του — γράφει τὸ περιοδικὸν «Irenikon» — εἶναι ἡ ἀπλότης, ἡ σαφήνεια, τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης, συνδεδεμένα μὲ πραγματικὸν πνευματικὸν βάθος... Εἶχε τὸ ἰδιαίτερον χάρισμα νὰ καθιστᾷ ἐξόχως καταληπτὰς εἰς τοὺς ἀπλοῦς πιστοὺς τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς».

Αἱ ὁμιλίαι του μεταφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας.

Ὁ θάνατος τοῦ Νικολάου ὑπῆρξε περισσότερο ἀπὸ μυστηριώδης. Τὴν 13ην Δεκεμβρίου 1961, ὁ Μητροπολίτης «ἀπέθανεν», εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν, εἰς ἓνα νοσοκομεῖον τῆς Μόσχας, παρουσίᾳ μόνον μιᾶς ἰατροῦ! Θεωρεῖται θῦμα τοῦ νέου διωγμοῦ πὺν ἐξαπελύθη εἰς τὴν Ρωσίαν κατὰ τῶν πιστῶν ἀπὸ τοῦ 1959.

Δημοσιεύομεν κατωτέρω ἓν μεταφράσει ἓνα λόγον του «Περὶ πίστεως», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ μικρὰν κατήχησιν. Ὁ λόγος αὐτὸς μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Νικολάου ὡς ἱεροκέρυκος.

***

«Περισσότερας ἀπὸ μίαν φοράν οἱ ἱεροὶ Εὐαγγελισταὶ μᾶς ἀναφέρουν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, πὺν ἀπηύθυνε πρὸς ἀρρώστους θεραπευμένους ἢ πρὸς γυναικὰς ἀμαρτωλὰς συγχωρηθείσας: «ἢ πίστις σου σέσωκέ σε» (Ματθ. 9, 22, Μάρκ. 10, 52, Λουκᾶ 6, 50 17, 19 καὶ 18, 42).

»Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Κυρίου μᾶς ὑπενθυμιζοῦν, ἀγαπητοὶ καὶ πεφιλημένοι μου ἄκροαταί, πόσον δυνατὴ εἶναι ἡ πίστις, πόσον μεγάλο εἶναι τὸ χάρισμα αὐτὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἁγίου ἔχει θέσει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ καθενὸς μας, ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

»Ἡ πίστις μᾶς φωτίζει εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς μας. Ἡ πίστις μᾶς θερμαίνει σὰν ἄλλος ἥλιος πνευματικὸς. Ἡ πίστις μᾶς διδάσκει πὺς πρέπει νὰ ζήσωμεν διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς κορυφὰς τῆς πνευματικῆς τελειότητος καὶ ὠραιότητος, ὅσον γίνεται νὰ φθάσωμεν ἐκεῖ μὲ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις.

»Ἡ πίστις εἶναι ἡ λάμψις τῆς διανοίας μας. Ὅταν ἐξετάζωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατὰ τὸ ἄπώτερον παρελθόν, ἡ πίστις μᾶς λέγει πὺς, διὰ τῆς θελήσεως τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ, ἐδημιουργήθη ὁ ἀόρατος κόσμος ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν καὶ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς μας ὑποπίπτων ὄρατός κόσμος. Ἡ πίστις μᾶς λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ὁ Ὅποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον δὲν τὸν ἐγ-

καταλείπει ούτε μίαν και μόνην στιγμήν, χάρις εις την θείαν Πρόνοιάν Του. Διά της θείας αὐτῆς Προνοίας κυβερνᾶται ἡ ζωὴ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου, ὅλων τῶν λαῶν καὶ τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἡμᾶς.

»Ἡ πίστις ἀποκαλύπτει εἰς τὰ μάτια μας τὰ πνευματικὰ — τὰ μάτια τῆς πίστεως — τὸν οὐράνιον κόσμον τοῦ πνεύματος. Ἡ πίστις μᾶς δίδει τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ — τοῦ Κυρίου τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς — ὡς Θεοῦ αἰωνίου, ἀγαθοῦ, παντοδυνάμου, παντογνώστου καὶ πανταχοῦ παρόντος.

»Ἡ πίστις μᾶς εἰσάγει εἰς τὸν κόσμον τῶν καθαρῶν πνευμάτων, τῶν φωτεινῶν, τῶν ἀναμαρτήτων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζομεν ἀγγέλους καὶ οἱ ὅποιοι κυκλώνουν τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, δοξάζοντες τὸ ὄνομά Του, ἐκτελοῦντες τὸ θέλημά Του, μεταδίδοντες δὲ εἰς ἡμᾶς τὰς θείας εὐλογίας. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἁγίους αὐτοὺς ἀγγέλους ἔχει δοθῆ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος ὡς σύντροφος τῆς ζωῆς μας, ὡς φύλαξ ἄγγελός μας.

»Ἡ πίστις, ἐπίσης, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἴδωμεν, μὲν τὰ μάτια τοῦ πνεύματός μας, ἕνα κόσμον ἄλλων πνευμάτων, κακῶν, πεπτωκότων, τὰ ὁποῖα σπείρουν τοὺς σπόρους τῆς ἁμαρτίας, τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῆς κακίας εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ἕνα κόσμον πνευμάτων ποὺ ἔχουν ἀποδοκιμασθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγωϊσμοῦ των καὶ ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

»Ἡ ἁγία πίστις τὴν ὁποῖαν ὁμολογοῦμεν, τῆς ὁποίας τὸ φῶς φέρομεν εἰς τὴν πιστὴν καρδίαν μας, μᾶς διδάσκει ὅτι ὅλοι αἱ ἀσθένειαι, ὅλοι αἱ θλίψεις, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει εἰς τὴν ζωὴν τοῦ καθενὸς μας, δὲν εἶναι ἐκδήλωσις θείας ὀργῆς, διότι ὁ Κύριος εἶναι ἄπειρος Ἀγάπη: αἱ δοκιμασίαι αὐτῶν μᾶς δίδονται διὰ τὴν ἐξαγορὰν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν σφαλμάτων μας, εἰς τρόπον ὥστε, ὑπομένοντες τὰς δοκιμασίας αὐτὰς μὲ καρτερίαν, νὰ ἀπαλείψωμεν τοῦλάχιστον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τὰ ἁμαρτήματά μας εἰς τὸν πα-

ρόντα θίον, διὰ νὰ μὴ φέρωμεν μαζί μας τὴν ἐξ αὐτῶν εὐθύνην εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

»Ἡ πίστις μᾶς διδάσκει τὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ φυσικὸς θάνατος δὲν εἶναι τιμωρία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διάβασις ἀπὸ τὴν ἐπίγειον εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, κατ' ἀρχὰς μὲν τῆς ἀθανάτου ψυχῆς μας, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, τῶν ἀναστημένων καὶ μεταμορφωμένων σωμάτων μας.

»Ἡ πίστις, μόνη αὐτῆ, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ διατί ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται ἀπείρως ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, διατί ζῆ λογικῶς, ἔχει συνειδησιν τῆς λογικότητός του αὐτῆς καὶ ἐρευνᾷ πολλὰ ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου. Καὶ τοῦτο διότι μία ψυχὴ ἀθάνατος ἔχει δοθῆ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς ἀπὸ μέρους τοῦ Δημιουργοῦ μας.

»Διὰ τῆς πίστεως γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀθάνατος ψυχὴ μας δὲν θὰ δοκιμάσῃ ποτὲ τὸν θάνατον. Ὅλοι αἱ καλλίτεραί μας σκέψεις, αἱ παρθενικαὶ πτήσεις τῆς ψυχῆς μας, ὅλοι οἱ ἄγνοι πόθοι τῆς καρδίας μας, — ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ἀτελεῦτητον ζωὴν. Πράγματι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος γνωρίζῃ ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνῃ καὶ ὅτι θὰ μεταβῆ μὲ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν του εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, τότε ὁ ἐπίγειος βίος λαμβάνει ὅλον τὸ νόημά του, πλουτίζεται ἀφαντάστως καὶ ἀποκτᾷ ἀνεκτίμητον ἀξίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐν ὄσφ ζῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διανύομεν τὸν δρόμον τῆς ζωῆς μας, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ παύωμεν νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι ἡ ψυχὴ μας ζῆ διὰ τοὺς ἀτελεῦτήτους αἰῶνας τοῦ μέλλοντος.

»Μερικοὶ λέγουν ὅτι οἱ πιστοὶ δὲν πρέπει νὰ σκέπτονται παρὰ μόνον τὸν θάνατον καὶ ὅτι αὐτὸ τοὺς ἐμποδίζει νὰ φροντίζουν καὶ νὰ ἐργάζονται διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ κόσμου τούτου, ὅτι αὐτὸ ὑπονομεῖ τὰς δυνάμεις των, ἀδυνατίζει τὴν θέλησίν των, καθόσον ὅλοι αἱ σκέψεις των εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς τὸ μέλλον, πρὸς τὴν ζωὴν τὴν μετὰ τὸν τάφον.

«Θά ἀναφέρω ἕνα μικρὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἀτελῶς, ἤμπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ κατανοήσωμεν τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ πού λέγεται διὰ τοὺς πιστοὺς. Φαντασθῆτε μίαν νεαρὰν μητέρα, ἢ ὁποῖα ἀπασχολεῖται μὲ κάποιαν ἐργασίαν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι της, μὲ ἕνα ἐπάγγελμα. Βάζει ὅλην τὴν ψυχὴν της εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ δίδεται εἰς αὐτὴν ὀλόκληρη. Ἄλλὰ ἡ γυναῖκα αὕτη ἔχει ἀφήσει εἰς τὸ σπίτι της ἕνα μικρὸ παιδί καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας της δὲν τὴν ἀφήνει ἡ σκέψις: Τί κάμνει αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸ παιδί της, ἴσως κλαίει, ἴσως ζητεῖ νὰ φάῃ, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει κανένας ἐκεῖ διὰ τοῦ δώσῃ; Ποῖος θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αἱ σκέψεις αὐταὶ τῆς μητέρας, αἱ σχετικαὶ μὲ τὸ παιδί πού ἀφησεν εἰς τὸ σπίτι, σκέψεις νόμιμοι καὶ φυσικαί, ὑποθαμιζοῦν τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας της, ἂν ἡ μητέρα αὕτη, ἀπὸ τὴν πρώτην μέχρι τὴν τελευταίαν ὥραν, ἐκτελῇ μὲ εὐσυνειδησίαν τὴν ἐργασίαν της, συμφώνως πρὸς τὸ καθήκον της;

»Αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ μία ἀσθενὴς εἰκὼν αὐτοῦ πού συμβαίνει με ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀπασχολημένοι μὲ τὸ βιοτικόν μας ἔργον, δίδοντες εἰς αὐτὸ ὅ,τι πρέπει νὰ τοῦ δώσωμεν ἀναλόγως πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας μας, δὲν παύομεν ποτὲ νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι ὑπάρχει μία ψυχὴ ἀθάνατος τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ποτίσωμεν, νὰ θρέψωμεν, νὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ τὸν βοῦρκον, νὰ κοσμήσωμεν μὲ ἔργα οὐρανοῦ ἀγάπης καὶ ωραιότητος. Αὕτη ἡ σκέψις δὲν ἠμπόδισε ποτὲ εἰς τίποτε οὔτε ἐμποδίζει τοὺς πιστοὺς νὰ εἶναι τίμιοι τηρηταὶ τῶν ἐν τῇ γῆ ταύτῃ καθηκόντων των.

»Ἡ πίστις εἶναι ἐπίσης δι' ἡμᾶς ἐκείνος ὁ πνευματικὸς ἥλιος, ὁ ὁποῖος θερμαίνει τοὺς ἀπληπισμένους, τοὺς θλιβόμενους καὶ ἐκείνους πού εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὸν πόνον.

»Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει: «Ἡμεῖς οἱ πιστοὶ ἀφίνομεν εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ ὅλας τὰς ἀνάγκας μας, ὅλας τὰς φρον-

τίδας μας, ὅλας τὰς ἀνησυχίας μας, ὅλας τὰς θλίψεις μας». Φέροντες τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς φροντίδας αὐτάς, στρεφόμεθα, μὲ ὅλην τὴν πιστὴν καρδίαν μας, πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς μας ἀποκαλύπτομεν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου πᾶν ὅ,τι ζῆ καὶ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ μας, ὁμιλοῦμεν διὰ τὶς χαρὲς μας διὰ τὰς ὁποίας εὐχαριστοῦμεν τὸν Κύριον ὁμιλοῦμεν διὰ τὶς λύπες, μας καὶ Τοῦ ζητοῦμεν τὴν βοήθειάν Του. Πιστεύομεν ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει: «Πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήψετε» (Ματθ. 21, 22). Καὶ πιστεύομεν ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν πᾶν ὅ,τι ζητοῦμεν, πᾶν ὅ,τι μᾶς εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν αἰώνιον σωτηρίαν καὶ τὴν ἐπίγειον εὐτυχίαν μας. Ὁ οὐράνιος Πατὴρ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀκούσῃ τὸ παιδί του. Ὅταν ζητῶμεν κάτι ἀπὸ τὸν Κύριον, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀμφιβάλωμεν ὅτι ὁ παντοδύναμος Θεὸς δύναται τὸ πᾶν νὰ κάμῃ, καὶ ὅτι, σπογγικὸς πατὴρ καθὼς εἶναι, θὰ κάμῃ χάριν ἡμῶν τῶν παιδιῶν του πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπίγειον καὶ αἰώνιον ζωὴν μας. Συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, ὁ ἄνθρωπος πού διστάζει τὴν στιγμὴν πού ζητεῖ κάτι ἀπὸ τὸν Θεὸν «ἔοικε κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ριπιζομένῳ» (Ἰακ. 1, 6).

»Ὁ Κύριος περιμένει ἀπὸ ἡμᾶς μίαν πίστιν δυνατὴν καὶ ζῶσαν. Ἐνθυμείσθε τί εἶπεν εἰς τὸν Ἰάειρον ὅταν ἡ κόρη του ἀπέθανε; «Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε» (Μάρκ. 5, 36). Καὶ εἰς τὴν προσευχὴν μας, συνδεδεμένοι πάντοτε μὲ τὴν πίστιν ὅτι ὁ οὐράνιος Πατὴρ εἰσακούει τὸ τέκνον του, εὐρίσκομεν παρηγορίαν καὶ πνευματικὴν ἀνάπαυσιν ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν, τῶν δυστυχιῶν καὶ τῶν ἀσθενειῶν πού συνεπάγεται ἀναποφεύκτως δι' ὄλους μας ἡ παρούσα ζωὴ. Αὐτὸς πού προσφέρει μίαν προσευχὴν ἀπὸ τὸ θάθος τῆς πιστῆς καρδίας του αἰσθάνεται πάντοτε ἀνακουφισμένος. Εἰς τὴν καρδίαν αὐτὴν κατέρ-

χεται ἡ ἀγάπη, ἡ παρηγορία, ἡ ἀνάπαυσις· ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ τὴν γεμίζει. Ὡ! Ποία χαρὰ καὶ ποία γλυκύτης εἰς αὐτὴν τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς!

»Ἡ πίστις μᾶς διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ζῶμεν διὰ νὰ γίνωμεν ἀξιοὶ τοῦ δόνατος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χριστιανοῦ. Ἡ πίστις μᾶς διδάσκει πάντοτε τὸ ὑψηλόν, τὸ εὐγενές, τὸ καθαρόν, τὸ φωτεινόν. Διαγράφει, διὰ τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ καθήκον νὰ τηρῇ τὴν καθαρότητα εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, νὰ εἶναι πρόθυμος εἰς τὴν ἐργασίαν, νὰ κάμῃ τὸ καλὸν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπαιτεῖ τὴν ταπεινώσιν, τὴν μετριοπάθειαν, τὴν ἀνοχήν, τὴν εὐμένειαν καὶ τὴν ἐπιείκειαν τῶν μὲν πρὸς τοὺς δέ. Ἡ πίστις καταδικάζει τὸν φθόνον, τὸν ἐγωϊσμόν, τὴν ἀσωτείαν, τὴν μέθην, ὅλας τὰς κακίας εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἀσθενὴς ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε ἐπιρρεπὴς. Καὶ μόνον ἡ πίστις ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ μᾶς δίδει τὰ διδάγματα ἐκεῖνα τῆς ζωῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ φθάσῃ τὰς κορυφὰς τῆς πνευματικῆς τελειότητος.

»Μέσα εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὁ Σωτὴρ μᾶς δεικνύει ὄλην τὴν οὐρανίαν ὠραιότητα τοῦ θείου προσώπου Του καὶ μᾶς παραγγέλλει νὰ τὸν μιμηθῶμεν. Εἰς τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου βλέπομεν ὅλας τὰς ὁψεις τῆς ἀσυγκρίτου πνευματικῆς τελειότητος τοῦ Κυρίου μᾶς Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὕψος τῆς ἀγάπης Του, τὸ βάθος τῆς ταπεινώσεώς Του· τιμῶμεν τὴν ἀκηλίδωτον καθαρότητά Του, ὑποκλινόμεθα πρὸ τῆς ἀπείρου εὐσπλαγχνίας Του, τὴν ὁποίαν δεικνύει πρὸς ἐκείνους ποὺ ζητοῦν τὴν θείαν βοήθειάν Του.

»Ἐκεῖνος ποὺ θαδίζει τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ θείου Λόγου Του, αὐτὸς μόνον ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τοιοῦτον ὕψος πνευματικόν, νὰ περιβληθῇ τοιαύτην πνευματικὴν ὠραιότητα, ὥστε

νὰ ἠμποροῦν ὄλοι νὰ λέγουν — καὶ τὸ λέγουν — ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνας «ἄγγελος ἐν σαρκί».

»Εἴμεθα ὄλοι κεκλημένοι νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν δρόμον αὐτὸν κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μας καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ!

»Ἡ πίστις μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ ἱερὸν καὶ ὑψηλὸν νόημα τῆς θραχείας ἐπιγείου ζωῆς μας: νὰ ἐτοιμάζωμεν δηλαδὴ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν μας διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, διὰ τὴν συνάντησίν μας μὲ τὸν Κύριον, μὲ τὸν οὐράνιον πνευματικὸν κόσμον καὶ μὲ τὴν ὑπερευλογημένην Παρθένον Μαρίαν, τὴν ἄγρυνον μεσίτριάν μας.

»Ὁ Κύριος ἔλεγε πρὸς τὰς μετανοούσας ἁμαρτωλάς: «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε». Ἔλεγε δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ καθέννας ἀπὸ ἡμᾶς θὰ ἤθελε νὰ ἀκούσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς πιστευσῆς καρδίας του ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου.

»Ὁ Κύριος μᾶς ἔπλασεν ὄλους ἐλεύθερους. Ὁ καθέννας ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ πιστεύσῃ ἢ νὰ μὴ πιστεύσῃ, νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Κύριον ἢ νὰ μὴ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ὁ Κύριος δὲν μᾶς πιέζει. Περιμένει ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἐλευθέρως, συμφῶνως πρὸς αὐτὸ ποὺ τοὺς ὑπαγορεύει ἢ καρδία των, καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν καλεῖ καὶ τὸν παρακαλεῖ: «Υἱέ μου, δός μοι σὴν καρδίαν» (Παροιμ. 23, 26). Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δίδει τὴν καρδίαν του εἰς τὸν Κύριον, αὐτὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίου σωτηρίας.

«Ὅσον περισσότερον πλησιάζομεν τὸν Κύριον διὰ τῆς πίστεως, τόσοσιν καὶ Ἐκεῖνος εὐρίσκεται πλησιέστερον ἡμῶν. Ὅσον περισσότερον πλησιάζομεν Αὐτὸν διὰ τοῦ πνεύματός μας, τόσοσιν περισσότερον ἢ θεία δύναμις καὶ χάρις κατέρχονται εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεώς μας. Ὅσον περισσότερον ἀνοίγομεν τὴν διάνοιάν μας διὰ τῆς πίστεως, τόσοσιν περισσότερον ἀποκαλύπτονται εἰς ἡμᾶς τὰ μυστήρια τῆς θείας Σοφίας.

»Γνωρίζομεν ὄλοι, ἀγαπητοί μου ἅ-

δελφοί, ἢ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἡ πίστις πού μᾶς σώζει καὶ μᾶς ἐτοιμάζει διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, δὲν εἶναι μία πίστις νεκρά· πίστις δὲν εἶναι μόνον ἡ ὁμολογία τῶν ἀληθειῶν τῆς θρησκείας μας, οὔτε ἡ συμμόρφωσις πρὸς ἐξωτερικοὺς θρησκευτικοὺς τύπους· ὄχι, ἡ πίστις πρέπει νὰ εἶναι ζωντανή, νὰ διαποτίζει ὁλόκληρον τὸ εἶναι μας, ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματός μας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πρώτη σκέψις τοῦ πνεύματος αὐτοῦ νὰ εἶναι σκέψις Θεοῦ, ἡ πρώτη ἐπιθυμία τῆς καρδίας μας νὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία νὰ εἴμεθα πιὸ κοντὰ εἰς τὸν Κύριον, καὶ ἡ πρώτη κίνησις τῆς θελήσεώς μας νὰ εἶναι ἡ λαχτάρα μας ὅπως ἐκπληρώμεν παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

»Αὐτὴ ἡ ζωντανὴ πίστις εἶναι ἐκείνη πού ἐκδηλώνεται εἰς τὰς σχέσεις μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Μία τοιαύτη πίστις μᾶς παρακινεῖ ὄχι μόνον νὰ κάμωμεν τὸ καλὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ, συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, νὰ βιαζώμεθα νὰ κάμωμεν αὐτό, ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καὶ καλλίτερον κατὰ τὴν θραχεῖαν ἐπίγειον ζωὴν μας. Αὐτὴ ἡ ζωντανὴ πίστις ἔσωσε, σώζει καὶ θὰ σώξῃ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν κλήσιν τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἀκολουθοῦν καὶ θέλουν νὰ εἶναι πραγματικοὶ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου των, ζωντανοὶ καὶ δραστήριοι.

»Ω! Πόσον εὐγνώμονες πρέπει νὰ εἴμεθα ἀπέναντι τοῦ Κυρίου, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, διότι μᾶς ἐδίδαξε τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας καὶ ἐνεφύσησε μέσα μας τὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, πού εἶναι τὸ φῶς μας καὶ ὁ ἥλιός μας καὶ ὁ παιδαγωγός μας καὶ ὁ ὁδηγός μας εἰς τὸν δρόμον τῆς παρουσίας ζωῆς. Πόσον πρέπει νὰ προφυλάττωμεν τὸ ἱερὸν αὐτὸ πῦρ τῆς πίστεως τὸ ὁποῖον ἀνήφθη μέσα μας ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον!

»Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ Ἅγία μας Ἐκκλησία μᾶς καλεῖ κάθε πρωτὶ καὶ κάθε ἑσπέρας νὰ συγκεντρωνώμεθα εἰς προσευχὴν, εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ

τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς αὐτῆς νὰ ἐκδηλώνωμεν τὴν πίστιν μας καὶ διὰ τῆς προσευχῆς πάλιν νὰ σταθεροποιώμεν τὴν πίστιν μας αὐτήν. Δι' αὐτὸ ἡ Ἅγία μας Ἐκκλησία μᾶς προσκαλεῖ εἰς τὰς ἱεράς Ἀκολουθίας ἐντὸς τῶν ναῶν, εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὰς ἱεράς ὥρας τῆς προσευχῆς αὐτῆς νὰ ἐκδηλώνωμεν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τὴν πίστιν μας καὶ νὰ τὴν σταθεροποιώμεν, μεταδίδοντες ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὴν πίστιν αὐτήν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ Ἅγία μας Ἐκκλησία ὀρίζει καὶ ἐιδικὰς περιόδους νηστείας καὶ μετανοίας καὶ μᾶς παραγγέλλει νὰ καθαρίζωμεν τὰς ἁμαρτωλὰς ψυχὰς μας, διότι οἱ ρῦποι τῆς ἁμαρτίας, καὶ προπαντὸς ἐκεῖνοι πού ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἔχουν δηλητηριάσῃ τὰς καρδίας μας, ἔξασθενοῦν τὰς δυνάμεις τῆς πίστεώς μας καὶ σθῆνουν τὴν ἁγίαν τῆς φλόγα, αὐτὸ τὸ μεγάλο δῶρον τοῦ Θεοῦ.

»Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ Ἅγία μας Ἐκκλησία, εἰς κάθε ἱεράν Ἀκολουθίαν, ἀναγινώσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν διδάσκει, μᾶς παραγγέλλει ἐπίσης νὰ τὸν διαβάζωμεν εἰς τὸ σπίτι, ὅσοι ἔχομεν τὴν Ἅγιαν Γραφήν, ἢ νὰ ἐνθυμούμεθα καὶ νὰ ἐπιαναλαμβάνωμεν αὐτὰ πού ἠκούσαμεν εἰς τὸν ναόν, εἰς τρόπον ὥστε, μὲ τὴν χάριν τοῦ θείου λόγου, ἡ πίστις μας νὰ αὐξάνῃ καὶ ἡ φλόγα τῆς νὰ δυναμῶνῃ.

»Ἐὰν ἡ πίστις μας εἶναι ἀδύνατη, ὀφείλομεν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, νὰ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν νὰ τὴν στερεώσῃ Ἐκεῖνος μέσα μας. Γνωρίζομεν πῶς προσηύχοντο οἱ Ἀπόστολοι: «Κύριε πρόσθεσις ἡμῖν πίστιν». Διὰ νὰ στερεώσωμεν καλλίτερα τὴν πίστιν μας, πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα πάντοτε τὸν παρελθόντα χρόνον τῆς ζωῆς μας καὶ νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὸν μεγάλον ἀριθμὸν τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι μας. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ τυχαῖον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε εἰς τὴν ζωὴν τοῦ σύμπαντος ὁλοκλήρου· ὅλα γίνονται συμφώνως πρὸς τὰς ὁδοὺς τῆς θείας Προνοίας καὶ συμφώνως πρὸς τὸ θέ-

λημα του Θεού. Και εξετάζων τὸ παρελθὸν τῆς ζωῆς του, ὁ καθέννας μας δὲν ἔμπορεῖ νὰ μὴ ἐνθυμηθῆ πῶς ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐθεράπευσεν ἀπὸ ἀσθενείας, μᾶς ἐπροφύλαξεν, εἰς ὥρας κρίσιμους διὰ τὴν ζωὴν μας, ἀπὸ πολλὰς καταστροφὰς καὶ δυστυχίας, καὶ μᾶς ἔδωσεν, εἰς στιγμὰς θλίψεως καὶ δοκιμασίας, σωματικὴν δύναμιν καὶ χριστιανικὴν ὑπομονήν.

»Πεφιλημένοι καὶ ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί, ζήσατε μὲ πίστιν, ἀποθάνετε μὲ πίστιν. Εὐχομαι θερμότατα εἰς ὄλους νὰ ἔχετε τὴν πίστιν ποὺ σώζει ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον, ποὺ προφυλάσσει ἀπὸ τὰς πτώσεις τῆς ἀμαρτίας, ποὺ διατη-

ρεῖ ἄγρυπνον τὸ πνεῦμα τῆς μετανοίας, ποὺ παρηγορεῖ εἰς ὄλας τὰς θλίψεις καὶ τὰς δοκιμασίας.

»Ὁ Κύριος ἄς ἀξιῶσῃ, ὅπως ἡ καρδιά τοῦ καθενός μας ἀκούῃ ἐδῶ κάτω, ἐν ὅσῳ ζῶμεν εἰς τὴν γῆν, νὰ ἀκούσῃ δὲ καὶ ἐκεῖ ἐπάνω, ὅταν θὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, τοὺς παρηγορητικούς λόγους τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ: «Ἡ πίστις σου σέσωκῆ σε».

† *Μητροπολίτης Κρουτίσης*

Νικόλαος

Βιογραφικὰ καὶ μετάφρασις τοῦ λόγου ὑπὸ Σόλωνος Γ. Νινίκα.

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἦταν μιὰ ὁμορφὴ προσπάθεια, ἓνα ξέχασμα γιὰ λίγο τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἓνα δόσιμο στοὺς ἄλλους, αὐτὸ ποὺ ἔγινε τὴν 1ῃ ἐβδομάδα τοῦ Φεβρουαρίου. «Ἐβδομάς πονεμένου ἀδελφοῦ» ὀνομάσθηκε, κι' ἦταν ἀληθινὰ δική του.

Ἡ καθημερινὴ μελέτη τῶν καταλλήλων ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία «Ἄν ὁ Χριστὸς χτυπήσῃ τὴν πόρτα σου...» καὶ «ἓνας ἄνθρωπος μιλάει στὸ Θεό» μᾶς βοήθησαν νὰ νοιώσουμε καὶ νὰ πλησιάσουμε τίς διάφορες μορφές πόνου, στίς ὁποῖες ἦταν ἀφιερωμένη ἡ κάθε μέρα.

Συγκινημένες φεύγαμε ἀπὸ τὸ Γηροκομεῖο, ὅπου ἡ παρουσία μας ἔδωσε ἀληθινὴ ζεστασιά καὶ ἀγάπη στοὺς ἡλικιωμένους. Οἱ ἐπισκέψεις ποὺ ἀκολούθησαν σὲ νοσοκομεῖα καὶ ἄλλα ἰδρύματα καθῶς καὶ σὲ πονεμένες οἰκογένειες ἦταν μιὰ ἀληθινὴ εὐλογία Χριστοῦ γιὰ μᾶς, καὶ πα-

ρουσία δική Του γιὰ ἑκείνους.

Μέσα στὸ πρόγραμμα τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς ἦταν καὶ ἡ ἐξόρμησις ποὺ ἔγινε σ' ἓνα ἀπομακρυσμένο χωριὸ τῆς πατρίδος μας στὰ Βρυτά... Δὲν μποροῦμε μὲ λόγια νὰ περιγράψουμε πάντοτε τίς καταστάσεις, ὅταν αὐτὲς ξεπερνοῦν κάθε μας προσδοκία. Ἦταν ὅμως ἀρκετὸ νὰ δῆ κανεὶς τὰ πρόσωπα τῶν ἀδελφῶν τῆς ὑπαίθρου καὶ τὰ δικά μας γιὰ νὰ καταλάβῃ πόση μεγάλη ἦταν ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ σ' ὅλη τὴν προσπάθεια.

Ἴσως ἦταν κάτι ἐλάχιστο, κάτι πολὺ λίγο αὐτὸ ποὺ ἔγινε ὀλόκληρη τὴν ἐβδομάδα μπροστὰ στὸν ἀμέτρητο ἀνθρώπινο πόνου.

Μὰ δὲν θὰ σταματήσουμε, δὲν πρέπει νὰ σταματήσουμε. Αὐτὸ ἦταν μόνο μιὰ ἀρχὴ ἔπεται ἡ συνέχεια...

Η ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ (*)

(1901-1968)

τητος και της αγαθοποιου δρασεως αυτου. Ευγενες τεκνον συμπαθεστατης και πολ- λαχως δοκιμασθεισης εθνικης περιοχης ο Ιατρος Δημ. Ε. Χαροκοπος, μετα ουσια- στικως λαμπρας σπουδας και εξαντλητικην πρακτικην ασκησιν ανεδειχθη και εις την γενικην Ιατρικην και εις τον τομεα της Ιδι- κότητος του, την Φυματιολογια, θετικος και σοβαρος επιστημων, διακριθεις και εις την ελευθεραν ασκησιν του Ιατρικου λει- τουργηματος και εις τας θεσεις εις ος λο- γω της αξιας του και του εξαιρετου ηθους του ετοποθετηθη. Ίδιαιτερω δε θα επρε- πε να εξαρθη η δρασις του ως Διευθυντου μι- ας των Κλινικων του Νοσοκομειου «Η Σωτηρια».

Αλλ' ο Χαροκοπος ενεφανισθη εις τον επιστημονικον και επαγγελματικον οριζον- τα εις μιαν εποχην, καθ' ην εφαινετο οτι η αρνησις ειχεν επικρατησει και καθ' ην τινες ενομιζον η τουλαχιστον υπεστηριζον οτι η επιστημη εινα αντιθετος και ασυμ- βιβαστος προς την θρησκεια και η επιστη- μονικη ερευνα οδηγει εις συμπερασματα δυσμενη διο την πιστιν την χριστιανικην. Ειχε τότε αρχισει μια σοβαρα προσπαθεια, αποβλεπουσα εις το να καταδειξη το α- θασισμον της αποψεως ταυτης. Εις την προσπαθειαν ταυτην, αναγνωρισας την σο- βαρότητα και την αξιαν αυτης, εταχθη εγ- καίρως μετα νεανικου δυναμους ενθουσιασμου και πιστεως ο Ιατρος Δημ. Ε. Χαροκοπος. Ένταχθεις αρχικως εις την «Χριστιανικην Ένωσιν Επιστημόνων» και εις την ολην προσπαθειαν των Συνεργαζομένων Χριστι- ανικων Σωματειων και εν συνεχεια εις το εργον του Συλλογου «Ελληνικόν Φως» και της Ένώσεως «Ελληνικός Πολιτισμός», αφιερώθη με όλας του τας δυνάμεις εις το διεξαγόμενον εργον και διηκόνησεν εις αυτό ψυχρή τε και σώματι μέχρι της τε- λευταίας του πνοης. Πολλά και ποικίλαι εινα αι μελέται και τὰ άρθρα, τὰ όποια ε- δημοσίευσεν αυτοτελώς και στα περιοδικά «Ακτίνες» και «Συζητήσεις» και εις τὰ ό- ποια μετ' επιστημης, αλλά και μετά ζήλου

«Ο κόσμος παράγεται και η επιθυμία αυτου, ο δε ποιων το θέλημα του Κυριου μένει εις τον αιώνα».

Το απόφθεγμα τουτο της Αγίας Γραφης αυτομάτως ερχεται εις τον νουν επί τω άγγέλματι της εις Κυριον εκδημίας προσώ- πων της ζωής και του εργου του προσφι- λους συνεργάτου και αγωνιστου εις τον καλόν αγώνα Ιατρού Δημ. Ε. Χαροκοπου. Ουτε ο τόπος, ουτε ο χρόνος επιτρέπουν να εκτεθη έστω και εις γενικας γραμμάς το εργον του εκλιπόντος, ανεξαρτήτως του οτι εκτός των άλλων λόγων και η ανθρωπίνη εκ της οδύνης και της θλιψεως αδυναμία θά καθίστα και τον όμιλητην αναρμόδιον προς τουτο. Δεν είναι όμως δυνατόν να μη τονισθουν έστω και επιγραμματικως ση- μειά τινα, χαρακτηριστικά της προσωπικό-

(*) Επικήδειος έκφωνηθεις κατά την κη- δείαν του άεμνήστου, μέλους της «Χρι- στιανικής Ένώσεως Ακτίνες» και έκλε- κτου συνεργάτου του περιοδικού μας Δημ. Ε. Χαροκοπου, υπό του Πρυτάνεως του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γ. Θ. Ράμμου.

και ενδιαφέροντος διεπραγματεύθη σπουδαιότατα ζητήματα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἰατρικὴν τῆς προσωπικότητος καὶ τὴν κοινωνικὴν ἰατρικὴν. Ὑποδειγματικὴ ἦτο ἡ καλωσύνη καὶ ἡ προσήνεια, ἦν εἰς πάντας ἐπεδείκνυε καὶ ἦν ἰδιαιτέρως ἡσθάνοντο οἱ καταφεύγοντες εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν συνδρομὴν του, τὴν ὁποῖαν παρεῖχε συνεχῶς καὶ πάντοτε καὶ κατὰ κύριον λόγον ἀφιλοκερδῶς.

Συνδέσας τὴν ζωὴν μετὰ ἀνταξίας συζύγου εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ δημιουργήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰς προϋποθέσεις τῆς κατ' Οἶκον Ἐκκλησίας καὶ τὴν χαρὰν νὰ ἴδῃ

τὰ τέκνα του, ἐπαξίως κατὰ θεῖον θέλημα προαγόμενα καὶ σταδιοδρομοῦντα καὶ δημιουργοῦντα ἰδίας οἰκογενεῖας καὶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἰδιαιτέρας στοργῆς παριστάμενα κύκλῳ τῆς Τραπεζῆς του καὶ προσπαθοῦντο μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς νὰ ἀπαλύνουν τὸν πόνον καὶ τὴν δοκιμασίαν. Ἐπομένως δύναται νὰ λεχθῆ «ὅτι τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσται, τὴν πίστιν τετήρηκε».

Ἐκ μέρους ὄλου τοῦ Κόσμου τῶν Συνεργατῶν του ἀπευθύνω πρὸς αὐτὸν τὸν ὑστατον χαιρετισμόν.

Γ. Θ. ΡΑΜΜΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ (1892-1968)

Ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Παναγιωτίδης ἦταν μιὰ ἀγνή φυσιογνωμία, ἕνας ἀνιδιοτελὴς ἐργάτης τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ. Τριάντα ὀκτῶ χρόνια δίδαξε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ὕστερα ἀπὸ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ σπουδὰς στὴν Εὐρώπῃ καὶ στὴν προεπαναστατικὴ Ρωσία. Δάσκαλος γεμάτος στοργὴ καὶ θερμὴ πίστι, μετέδιδε στὶς ἑκατοντάδες τῶν μαθητῶν του μαζί μετὰ τὶς γνώσεις καὶ πνεῦμα ἱεραποστολικὸ καὶ ἀγάπῃ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Παραλλήλως καλλιέργησε καὶ τὸ κήρυγμα, μιλῶντας τακτικὰ στοὺς ναοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔδιδε διαλέξεις ἀπὸ τὸ Βῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐνώσεως καὶ διαφόρων ἄλλων μορφωτικῶν συνδέσμων.

Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο παρουσιάζει μιὰ πολυμορφία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐναίσιμες διατριβὰς του πάνω σὲ εἰδικὰ θεολογικὰ θέματα, τὰ ἔργα του εἶναι κοινωνικὰ καὶ μεταφράσεις καὶ διασκευές. Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ προσφορά του πρὸς τὴ νεότητα τῶν ἔργων τοῦ Οὐγγρου συγγραφέως Τ. Τόθ: «Τὰ Ἄγνὰ Νειάτα», «Χρι-

στιανικὴ πίστις καὶ ἐπιστήμη», «Οἱ νέοι καὶ τὸ ἀλκοόλ», «Μέσα στὸν ὄμορφον κόσμον», «Ὁ Δεκάλογος» κ. ἄ. Ἐπίσης συνεργάσθηκε σὲ πολλὰ περιοδικά: Στὸν «Ἱερό Πολύκαρπον» (Σμύρνης), στὸν «Πλάτων» (Χίου), στὴν «Θεολογία», στὴν «Ὁρθοδοξία», στὸν «Ἀπόστολο Ἀνδρέα», καὶ στὶς «Ἀκτίνες». Στὸ περιοδικὸ μας ἔδωσε καὶ τὸ κύκνενο ἄσμα του, μετὰ τὸ ἄρθρο του: «Ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ θαῦμα», ποὺ δημοσιεύθηκε τὸν περασμένο μῆνα.

Μετὰ πάνω ἀπὸ τὸ ἔργο του ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Παναγιωτίδης μᾶς ἀφησε ζωντανὴ τὴν ἀνάμνησιν ἑνὸς ὠλοκληρωμένου ἀνθρώπου. Ὅσοι τὸν γνωρίσαμε, ἐκτιμήσαμε τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, μετὰ τὴν σωστὴ ἔννοια τοῦ ὄρου. Ἡ εὐσέβειά του, ἡ ταπεινώσυνή του, ὁ ἐνθουσιασμός του, ἦταν τὰ κύρια γνωρίσματά του. Συνεδύασε ἄριστὰ τὴν μόρφωσιν μετὰ τὴν πίστιν. Ἐδωσε μιὰ μαρτυρίαν στὴν ἐποχὴ μας. Ἄς ὑποκλιθοῦμε στὴ μνήμη Του.

Ι. Γ. Α.

ΜΙΑ ΔΥΣΚΟΛΗ ΕΚΛΟΓΗ

Συχνά ή πνευματική πορεία του νέου, μετά τις πρώτες διακιμάνσεις, επανευρίσκει την 'Ο δ ό. Κατατάσσεται τότε στην παράταξη της 'Αλήθειας. Μιλάει για τον παραμελημένο και λησμονημένο Συμπαραστάτη της ανθρωπότητας. Ξεδιπλώνει την Σημαία του ξεχασμένου Βασιληά. Καταγγέλει με παρρησία την φιλοχρηματία, τον υλισμό, την ήθικη κατάπτωση του ανθρώπου και υπερασπίζει με όλη τη δύναμή του το «πρωτείο του πνεύματος».

Ζητάει μιάν Ισορροπία ανάμεσα στις αξίες πνευματικής καλλιέργειας και στις αξίες του πολιτισμού. Μιάν Ισορροπία ανάμεσα στην κατάκτηση του κόσμου από τον άνθρωπο και στην άλλη εκείνη κατάκτηση του ανθρώπου από τον ίδιο τον έαυτό του. Κηρύττει τον ιερό πόλεμο έναντιόν κάθε σάπιου. Έναντιόν τών συμβιθασμῶν, τών παραχωρήσεων και τών παραχαράξεων, που σήμερα από πολλούς επιχειρούνται. 'Αγωνίζεται με όλες του τις πνευματικές δυνάμεις σ' όποια έπαλξι κι' αν θρίσκειται ώστε από το σημερινό χάος να δημιουργηθή ένας πιό αρμονικός, πιό ανθρώπινος πολιτισμός. Συμφωνεί με τόν Ντανιέλ Ρόπς, που γράφει στο βιβλίο του «τραγούδια για τις άβυσσους»: «Υπάρχουν στοιχεία γύρω μας που είναι αὐταπάτη, ψευτιά, σαπίλα. Υπάρχουν όμως και άλλα, που κρύβουν τις αιώνιες αξίες της ζωής. Το ζήτημα είναι να διαλέξουμε έγκαίρως τὰ δεύτερα και ν' αγωνισθοῦμε με σθένος για τὴν διάδοσί τους, ἔστω κι' αν φαινομε-

νικά δὲν ἔχουμε ἐπιτυχία. Πρέπει με κάθε θυσία να διατηρηθοῦν οἱ ἀρχές, που κάνουν ὥστε ὁ ἄνθρωπος να εἶναι ἄνθρωπος: ὁ σεβασμὸς τοῦ συνανθρώπου, ἡ λαχτάρα τῆς δικαιοσύνης, τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀλήθειας και τῆς εὐσπλαγχνίας».

'Η ἐκλογή δὲν εἶναι εὐκόλη στὴν ἐποχή μας. 'Ο «παλαιὸς» ἄνθρωπος, με τὴν βιβλικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου, και τὸ σύγχρονο περιβάλλον σὲ μιὰ περιεργη συμμαχία φέρνουν χίλια - δυὸ ἐμπόδια. Προτείνουν ἄλλωτε εὐκόλες λύσεις, συμβιβασμοὺς και ὑποχωρήσεις και ἄλλωτε ζητοῦν ἀπὸ τὰ νειάτα ν' ἀποφεύγουν κάθε ἐκλογή. Τὰ νειάτα εἶναι φτερό στὸν ἄνεμο, κι' ἄς ἀνεμίζουν ὅπου φυσάει ὁ ἄνεμος τῆς μόδας και τοῦ κάθε εἶδους κοσμοπολιτικοῦ ρεύματος.

Γ' αὐτό, ὅσοι νέοι ἐπιχειροῦν, παρ' ὄλες τις δυσκολίες, μιὰ στράτευσι στὴν παράταξη τοῦ Πνεύματος εἶναι οἱ ἀληθινὰ γενναῖοι. Τὸ θάρρος να ζῆ κανεὶς με ἀρχές, σύμφωνα με τὴν φωνὴ τῆς φωτισμένης χριστιανικῆς συνειδήσεώς του, εἶναι λιγώτερο θεαματικὸ ἀπὸ τὴν τόλμη που ἀπαιτεῖ ἡ συμμετοχὴ σὲ μιὰ μάχη ἢ ἓνα ἄλλο ἀνδραγάθημα, δὲν εἶναι ὅμως λιγώτερο ἀξιέπαινο. Χωρὶς να θέλουμε να μειώσουμε τὴν ἀνδρεία με τὴν ὁποία πολλοὶ νέοι πέθαναν, ἄς μάθουμε να ἐκτιμοῦμε και τὴν πνευματικὴ ἀνδρεία με τὴν ὁποία ἄλλοι νέοι ἔζησαν και ζοῦν στὸν τόσο ἠθικὰ πεσμένο αἶωνα μας.

'Ι. Γ. 'Αλεξίου

ΧΑΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

*Τότε
ήρξατο ονειδίζειν τὰς πόλεις
ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλείσται δυνάμεις
αὐτοῦ,
ὅτι οὐ μετενόησαν.*

(Μαθ. ια' 20).

Τοῦ χαλασμοῦ ὁ δαίμονας, δὲν πέρασε καταλυτῆς ἀπ' τὶς χαμένες πολιτείες!

Δὲν ἦρθε ὁ Ἄγγελος, νὰ σαλπῖσει τὴν πύρινη σάλπιγγα, νὰ γκρεμιστοῦν τὰ τείχη. Ὁ ἥλιος δὲν ἔγινε μαῦρος πάνω ἀπὸ τὰ σπῖτια. Στὶς στέγες δὲν ἔβρεξε αἶμα τὸ φεγγάρι. Κι' ὁ οὐρανὸς δὲν στροβιλίστηκε σάν φύλλα ἀπὸ τετράδιο σὲ ἀλὼν-νὰρι ἀγέρα. Κι' οὔτε ἀνέβηκε σεισμός, ν' ἀφανίσει τοῦτες τὶς πολιτείες...

Πόλεμος δὲ σηκώθηκε, ν' ἀστράψουν τὰ κανόνια, νὰ ξεράσουν φωτιά καὶ θάνατο. Ἡ πυρηνενέργεια δὲν ἦρθε νὰ κάψει τὰ κορμιά καὶ τὸ χῶμα νὰ σθῆσει τὸ χαμόγελο ἀπὸ τὰ παιδικὰ χεῖλη, νὰ πεθάνουν οἱ ἀνεμῶνες καὶ τὰ ὄνειρα. Δὲν πέσανε ἀκρίδες στὰ σπαρτά, νὰ φάνε τοὺς καρπούς, ν' ἀφανίσουνε τ' ἀμπέλια, νὰ ριμάξουνε τὰ δέντρα νὰ μαυρίσει ὁ τόπος. Οἱ ἄνεμοι δὲν σταματήσανε νὰ δίνουνε ζωὴ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα. Τὸ σύγνεφο δὲν κίωτεψε νὰ φέρνει τὴ βροχὴ, νὰ ξεδιψᾷ τὰ φρουγμένα χεῖλη. Κι' οἱ ἄνθρωποι δὲν καταραστήκανε τὴ μοῖρα τους δὲν πήρανε τὰ φαράγγια, νὰ κρυφτοῦνε στὶς σπηλιές δὲν ἀποζητήσανε τοὺς τάφους.

Ὅχι, σὲ τοῦτες τὶς χαμένες πολιτείες δὲν ἄνοιξε ἡ ἔκτη σφραγίδα τῆς Ἀποκαλύψεως, νὰ βρέξει φωτιά καὶ θειάφι, καθὼς τότε στὰ Σόδομα. Ὁ Οὐρανὸς ἔχυσε πάνω τους ὀλάκερο τὸ φῶς, κι' αὐτὲς ἀφανιστῆκαν!

***

Κάποτε, ζούσανε μέσα στὸ φόβο καὶ στὸ σκοτάδι, ποὺ φέρνει ὁ θάνατος. Λατρεύανε τὸ Διόνυσο, τὸ κρασί καὶ τὴ σάρκα. Τρώγανε, πίνανε καὶ χορεύανε γύρω ἀπὸ τὴ θράκα. Ποδοπατούσανε τὴ φλοῦδα τῆς γῆς φτύνανε τὸν οὐρανὸ, μουτζῶνανε τ' ἀστέρια. Κάνανε πολέμους κυριεύανε θάλασσες, ἀφανίζανε στεριές. Γίνονταν ἀφέντες, κι' ὕστερα ξαναγυρίζανε στοὺς δούλους ποτὲ στὸ ἀπάνω σκαλί, ποτὲ στὸ θάραθρο.

Γράφανε νόμους πάνω σὲ ἀσάλευτους ὀγκόλιθους, νὰ φέρνει τρόμο ἡ δύναμή τους. Δὲν εἶτανε κάστρα τὸ περιτείχισμα μὲ τὰ μπεντένια καὶ τὶς πολεμίστρες, εἶτανε νόμοι τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐκδίκησης. Δὲν τοὺς γράφανε οἱ νομοθέτες, τοὺς ἔγραφε ἡ καταπαχτὴ τοῦ μέσα τους ἀνοίγε καὶ πετάγονταν τὸ λιοντάρι καὶ ἡ ὕαινα.

Οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ζούσανε σὲ τοῦτες τὶς πολιτείες, δὲν εἶτανε γενναῖοι εἶτανε σκληροί, γεμάτοι θυμὸ καὶ ἐκδίκηση. Γεννάγανε παιδιά, ν' αὐξάνουνε τὴ δύναμή τους καὶ νὰ σθῆνουνε τὴν πείνα τῆς σάρκας. Δὲν πιστεύανε στὸ Θεό, παρά μόνο στὸ χῶμα. Πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους δὲ θάζανε σκοπὸ. Γυρίζανε στὸ μαγγανό-πῆγαδο τῆς ἀνάγκης, δίχως εὐθύνη καὶ ντροπὴ.

Ἐδῶ, ἡ ζωὴ τέλειωσε στὸν τάφο. Πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κόσμου δὲν ὑπῆρχε τίποτε. Στὴν ἀντίπερα ὄχθη συναντάγανε τὸ χάος. Κι' αὐτὸ τὸ χάος τοὺς γέμιζε φόβος τοὺς ἔκανε δειλοὺς κι' αἰμοδόρους! Ζούσανε λαίμαργα τὴ ζωὴ, σπαταλώντας τὴ στοὺς πέντε ἀνέμους!

Κι' ὁ φόβος κυλοῦσε στὶς φλέβες τους, στροβιλίζονταν στοὺς δρόμους, χόχλαζε καὶ μούγκριζε κι' ἔσπαγε τὰ σύνορα τοῦ νοῦ κι' ἀνέβαζε τὴν ἀβυσσο στὶς καρδιές καὶ στὰ κάστρα.

Κάποτε, ἦρθε κι' ἡ συνήθεια κι' ἔκαμε βολικὴ τὴ ζωὴ στὶς πολιτείες. Ἡ κόλαση φάνταζε καρπὸς ἀπὸ ἀσκούληκο δέντρο. Ἡ νύχτα, ποὺ περιφέρονταν ἀτέλειωτη πάνω ἀπὸ τὶς στέγες τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, σκέπαζε τὴ λάσπη. Κανείς δὲν ἔβλεπε τὴ πραγματικὴ ὄψη, ποὺ εἶχαν οἱ δρόμοι καὶ τὸ περιτείχισμα. Ἡ συνήθεια σκότωσε τὴν ὄραση, ἀφάνισε τὴ διάθεση, κι' ἔδωξε τὴ ντροπὴ. Ἡ συνήθεια ὁ θάνατος τῆς εὐθύνης!

Κι' οἱ πολιτείες βλαστημοῦσαν ἀτελῶ-νιστα τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο!...

Ὡστόσο, ὁ Οὐρανὸς δὲν ὀργίστηκε, νὰ ρίξει τ' ἀστροπελέκι νερθεῖ ἐκδικητῆς στὶς διεφθαρμένες πολιτείες. Δὲν ἀποζητήσε τὴν ἄκρα δικαιοσύνη, παρά τὴν ἄκρα εὐσπλαχνία. Κι' ἔστειλε τὴ Φωτιά, νὰ κάψει τὰ σκοτάδια, ποὺ σκεπάζανε τοὺς δρόμους καὶ πλακῶνανε τὶς καρδιές. Ἡ Δόξα, ἔλο ἄσθεστο φῶς, τύλιξε τὶς πολιτείες μὲ τὸ Οὐράνιο Φῶς. Ἐκείνες, συνηθισμένες στὸ σκοτάδι, τρομάξανε ἀπ'

την πολλή λάμψη κι' «έφοβήθησαν φόβο μέγα»!

Κι' ή Δόξα έσυρε φωνή, και είπε: Μή φοβάστε, ευαγγελίζομαι χαρά! Χαρά μεγάλη σ' όλη τη γής' σ'ας φέρνω την Ευθύνη!

Οί άνθρωποι, είδαν τη Δόξα, να μπαίνει στις πολιτείες τους κρατώντας μαχαίρι δίκοπο· να τους άνοιγει δρόμο μέσα στο σκοτάδι. Να τους δείχνει την κορφή του Χρέους. Ν' άντριάει την καρδιά, κι' από το νού να διώχνει την άβουλη ύπομονή. Να σπάξει τ'ά σύνορα· και να τους λυτερώνει άπ' τη συνήθεια.

Η Φωτιά μετουσίωσε τη λάσπη, την έκαμε άγάπη και χρέος. Έφερε τον ήρωισμό, την ιδέα που φυσάει κι' ανασταίνει τ'ά σωθικά μας. Έδωσε νόημα στη ζωή· να ξεπεράσει τον τάφο, να δρασκελίσει τ'ό θάνατο. Έσπασε τις θιτρίνες, που καμάρωνε ή άρετή· κι' έκαψε τ'ό γιοφύρι, που φέρνει στην ευχαρίστηση. Άπλωσε παλαιστρος για τ'ό Μεγάλο Όραμα, κι' έκαμε τ'ό θυμό άγάπη. Έδωσε νόημα στην άπεραντωσύνη, και περιεχόμενο στις ιδέες. Έσπασε τις φλέβες, να ξεπηδήσει χοχλαστό τ'ό αίμα, να ξεπλύνει την άδράνεια και τ'ό φόβο. Άνοιξε διάπλατα την πόρτα, που φέρνει στην λύτρωση την πράξη!

Κι' ή Φωτιά όλο φούντωνε, κι' έφτανε ίσαμε τ' άστέρια. Την έπαιρνε ό Ούρανός, την έκανε φώς και λάμψη. Κι' όλο πορεύονταν μπροστά, κι' έβαλε τάξη στο χάος!

Κι' οί άγγελοι, που θλέπανε άπ' τ' ουρανού τ'ό παραθύρι, μακαρίζανε τις πολιτείες, που χύθηκε πάνω τους τ'ό Φώς...

★ ★ ★

Κι' είτανε τ'ό Φώς πιό λαμπερό κι' άπό

τ'όν "Ηλιο! Πασίχαρη μαρμαρυγή, που τύλιξε τις πολιτείες!

Οί άνθρωποι νιώσανε μέσα τους χαρά, μιά άπέραντη ευτυχία. Όμως δέν άντεξαν τ'ό Φώς, γιατί είχαν συνηθίσει τ'ό σκοτάδι. Ρουφήξανε λαίμαργα τούτη τη Μεγάλη Χαρά. Κι' έτσι πέσανε στο πρώτο άμάρτημα· την ευχαρίστηση!

"Υστερα, ήρθε τ'ό δεύτερο άμάρτημα· ή συνήθεια!

Κι' άκολούθησε τ'ό τρίτο· οί μικρές άρετές!

Κι' ύστερα τ'ό τέταρτο άμάρτημα· οί λεπτομέρειες, ή σκλαβιά του νού και της καρδιάς.

Και μετά τ'ό πέμπτο· ή επίδειξη της άρετής!

Και τ'ό έκτο· ή προσευχή, που γίνηκε τεφτέρι έμποράκου.

Κι' άκολούθησε τ'ό έβδομο, τ'ό πιό θανάσιμο άμάρτημα· ή προσμονή της πληρωμής!

Οί πολιτείες ζητούσαν άμοιβή για τις μικρές άρετές τους. Κι' έτσι χάθηκε ή ευθύνη που ώριμάζει τ'όν άνθρωπο. Και ξανάρθε τ'ό χάος. Και ξεπρόβαλε ή κόλαση του έγώ. Κι' άφανίστηκε τ'ό Μεγάλο Όραμα, τ'ό Όραμα που θάκανε την καρδιά παλαιστρα· ν' αλλάξει τ'όν θυμό σε άγάπη, να δώσει νόημα στην άπεραντωσύνη και στις ιδέες...

Και τότε, άκούστηκε ή Φωνή τ' Ούρανού, να πέφτει κατάρας άστροπελέκι πάνω στις πολιτείες: «Ουαί σοι, Χοραζίν, ουαί σοι Βηθσαϊδά... Άλλοίμονο στις πολιτείες που δέν άντέχουνε τ'ό Φώς και έμπορεύονται τ' "Όνομά μου»!

Και χάθηκαν κείνες οί πολιτείες άπ' τής Φωτιάς τη λάμψη· και ξαφανίζονται τής γής οί πολιτείες, που δέν άντέχουνε τ'ό Ούράνιο Φάος...

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Ἐπιστολαὶ

ΟΔΗΓΟΙ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτίνες»,

Τὰ παλιότερα χρόνια ὁ ὀδηγὸς αὐτοκινήτου «ταξί» ἐθεωρεῖτο ἀπὸ πολλοὺς ὅτι ἀντιπροσωπεύει ἕνα «κατώτερο» ἐπάγγελμα. Ἔτσι περίπου εἶχε διαβληθῆ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὀδηγοῦ αὐτοκινήτου.

Τώρα τὰ πράγματα ἔχουν ἀρκετὰ μεταβληθῆ. Οἱ ὀδηγοί, τῶν «ταξί» ἰδιαίτερος, εἶναι οἱ ἄνθρωποι μὲ τούς ὁποίους ἐρχόμεθα κάθε ἡμέρα σὲ ἐπαφή. Διαπιστώνει κανεὶς ὅτι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλοὶ νοικοκυραῖοι. Καλοὶ οἰκογενειάρχαι. Ἐλληνες μὲ ἰδανικά καὶ πίστι στὸν Χριστὸ καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ συμπέρασμα αὐτὸ δὲν τὸ βγάνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ὅτι βλέπει σὲ κάθε αὐτοκίνητο ἕνα εἰκόνημα τῆς Παναγίας ἢ ἕνα Σταυρὸ. Τὸ σημαντικό εἶναι ὅτι ἔκοψαν μιά κακὴ συνήθεια, τὴν βλαστήμια, πού ἐσχημάτιζε τόσο πολὺ τὸ ἐπάγγελμα τους. Τώρα εἶναι σπάνιο νὰ ἀκούση κανεὶς ὀδηγὸ «ταξί» νὰ θλασφημῆ. Καὶ κάτι ἐξ Ἰσοῦ σημαντικό. Ἐκτελοῦν μὲ συνείδησι ἕνα σκληρὸ ἐπάγγελμα.

Σπεύδουν νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν ὁποιοδήποτε ἄνθρωπο καὶ σὲ ὅποιαδήποτε ὥρα τοῦ εἰκοσιετραώρου. Ἀγρυπνοῦν, κρυώνουν τὸν χειμῶνα, κουράζονται, ὑποφέρουν. Καὶ ὅμως δίδουν τὸ «παρὼν» στὸ καθήκον τους. Δὲν ξεετάζουν τὴν ποιότητα τοῦ πελάτου. Πρὸς ὄλους ἀνοίγουν τὴν θύρα τοῦ αὐτοκινήτου των, πού μπορεῖ κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ καὶ λιγώτερο, νὰ εἶναι ἰδικό τους, καὶ λέγουν στὸν καθένα «περᾶστε κύριε». Καὶ τὸ κατὰ πόσον θὰ πληρωθῆ ἢ ὄχι, αὐτὸ τὸ ἐμπιστεύονται στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἀκόμη καὶ τὸ ἂν ὁ πελάτης αὐτὸς εἶναι καλὸς ἄνθρωπος ἢ ὄχι. Καὶ κάτι τὸ ὠραῖο. Δὲν ἀκούονται τώρα φωνές καὶ καυγάδες στοὺς διάφορους σταθμούς πού περιμένουν τὸ ἀγῶγι. Παρουσιάζουν μιά πολιτισμένη ἀτμόσφαιρα καὶ ἕνα ἀνώτερο ψυχικὸ πολιτισμὸ.

Ἐδῶ στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπως κάθε χρόνο, ἔτσι καὶ ἐφέτος, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου, ὅλοι οἱ ὀδηγοὶ «ταξί» συγκεντρώθηκαν στὸν Ναὸ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας γιὰ νὰ γιορτάσουν τὸν δικό τους Ἅγιο. Ἐχουν προστάτη τὸν Ἅγιο Χριστοφόρο. Παρηκολούθησαν τὴν θεῖα Λειτουργία μὲ εὐλάβεια καὶ ὑποδειγματικὴ ἡσυχία. Μάλιστα ἐχοροστάτησε καὶ ὁ Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Λεωνίδας, ὁ ὁποῖος καὶ τούς

ὠμίλησε μὲ πολλὴ ἀγάπη. Γέμιζε ἡ ψυχὴ μας ἀπὸ τὸ ὠραιότατο αὐτὸ θέαμα. Εἶναι μιά ἐμπειρία πού μας λέγει ὅτι ὁ λαὸς μας, τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ἔχει μιά βαθειὰ καὶ ἀγνή καὶ ἄδολη πίστι, πού σὺν ἰσχυρὸ ἠθικὸ ἔρεισμα συγκρατῆ ἀπὸ τὴν σήψι τὴν σημερινὴ κοινωνία.

Καὶ ὅτι ἕνα ἐκλεκτὸ κομμάτι αὐτοῦ τοῦ λαοῦ εἶναι καὶ οἱ ὀδηγοὶ «ταξί». Εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀληθινὰ ἀχθοφόροι τῆς ἀγάπης, πού δίνουν τὸ «παρὼν» στὶς ἀνάγκες τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Μήπως κάτι εἰδικώτερο θὰ μπορούσε νὰ γίνεταί κατὰ καιροὺς γιὰ μερικὲς τάξεις ἀγωνιστῶν τῆς ζωῆς, ὅπως οἱ ὀδηγοὶ «ταξί»;

Μετὰ τιμῆς

Λ. ΚΑΡΠΕΝΗΣ ΙΩΤΗΣ

***

ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΟ

Κύριε Διευθυντά,

Μὲ ἀφορμὴ τὴν σειρά τῶν ἄρθρων τοῦ π. Ἰωάννου Ἀλεξίου, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ κενὸ πού αἰσθάνονται οἱ σημερινοὶ νέοι (τεῦχος 284) σᾶς στέλνω μιά ἐπιστολή μου. Εἶναι ἀπὸ μιά ἐπίσκεψι πού ἔκανα στὸ νοσοκομεῖο τῆς Βούλας. Εἶναι μιά ἐπίσκεψι πού τὴν ἔκανα γιὰ νὰ δειξῶ στὸν ἑαυτὸν μου ὅτι δὲν πρέπει νὰ αἰσθάνομαι ἄδεια τὴ ζωὴ μου!

Ἄντι δὲν πρέπει νὰ λέω «νοιώθω κενόν».

Δύο φορές ἐπεσκέφθηκα τὸ νοσοκομεῖο τῆς Βούλας, καὶ ἦταν ἀρκετές γιὰ νὰ μὲ θάλουν σὲ ἀμέτρητες σκέψεις. Δὲν ξέρω τί ἦταν ἐκεῖνο πού ἔνοιωσα μόλις μπήκα στὸ θάλαμο τῶν παιδιῶν, ἐκεῖνο τὸ ἠλιόλουστο πρωῖνό. Ἀμέσως μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό μου ἡ σκέψις: Γιατί ἐκεῖνα καὶ ὄχι ἐγώ; Γιατί ἐκεῖνα νὰ στεροῦνται τὴν χαρὰ μιᾶς βόλτας, τὴν χαρὰ νὰ τρέξουν, νὰ κολυμπήσουν, καὶ ὄχι ἐγώ;

Καὶ ἐγὼ πού τὰ ἔχω ὅλα, ὑγεία, γονεῖς, ἀδελφάκια, χαρὰ γιὰ τὸ μέλλον, νὰ αἰσθάνομαι ἀμέτρητες φορές θλίψι καὶ ἀπογοήτεσι. Γιατί ἄραγε;

Τί ἤθελα νὰ εἶχα παραπάνω γιὰ νὰ ἤμουν εὐτυχισμένῳ; Αὐτὰ ὅλα μοῦ πέρασαν ἀπὸ τὸ μυαλό μου, μόλις εἶδα ἐκεῖνα τὰ ἄθῳα ματάκια νὰ μὲ φωνάζουν μαμά—γιατί ἴσως δὲν γνώρισαν ποτὲ μητέρα—καὶ νὰ ζητοῦν νὰ τὰ πάρω ἀγκαλιὰ. Καὶ σὲ ἀγκαλιάζου, σὲ φιλοῦν καὶ θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εἶναι εὐτυχισμένα μὲ τὴν σοκολάτα ἢ τὸ παιγνιδάκι πού τούς δίνεις.

“Όλα αυτά έγιναν αίτια να ευχαριστώ τον Θεό για το κάθε τι. Να τον ευχαριστώ για το ότι ζω.

Και ζη κανείς για να κάνει το καλό στους γύρω του. Για να γεμίσει την ζωή του, για να μην αισθάνεται τις μέρες να κυλούν άδειες χωρίς κανένα νόημα.

Μετά τιμής

ΚΑΤ. ΑΛ. ΑΔΑΜΤΖΙΛΟΓΛΟΥ

★ ★ ★

«ΕΝΑ ΜΗΝΥΜΑ»

‘Αγαπητές μου «‘Ακτίνες»,

Κι’ είπε στο Στάδιο, ο Μακαριώτατος: «ή ‘Εκκλησία μας θα βοηθήσει τον νεαρό φυγάδα από τη Βουλγαρία». Όλοι θυμώμαστε την Ιστορία του... για την ώρα έχει χάσει το ένα του πόδι... Χωρίς τους δικούς του... Ποιός θα τον πλησιάσει ψυχικά, ποιός θα δικαιώσει και πνευματικά την «Έξοδόν» του;

Εύτυχως στο Μεγάλο Μήνυμα του ‘Αρχιεπισκόπου μας, έγινε δέκτης ή Κυβερνήσις άμεσα, δραστήρια και με «Έργα»...

‘Εμείς, όμως, όλοι μας ανεξάριετα τί κάνουμε; ‘Από πέρυσι, κι’ οί άμύητοι ξέρουμε, πώς θρισκόμαστε «έμπρός εις την κρίσιμον καμπήν». Να το ξεχάσαμε κιόλας;

Το παιδι αυτό, τυπικά είναι ορθόδοξος Χριστιανός. Ποιός θα τον κατηχήση; Το ότι αισθάνεται πολύ θαθείά, πώς είναι “Ελληνας, το έδειξε με λεβεντιά, μ’ άξιώσυνη περίσσια. Ποιός θα το καλλιεργήση, από την μία, να νοιώση πώς είναι τιμή να είναι “Ελληνας, κι’ άπ’ την άλλη, πώς ή έλληνική γλώσσα είναι από τις πιό όμορφες του κόσμου;

‘Αναλογίζομαι άκόμα, τί πρέπει όλοι μας να κάνουμε, ώστε αυτός ο νεαρός, που και οικογένεια τώρα δέν έχει και που μάθαινε τον θεσμόν αυτό, να μη τον έχη σε ύπόληψι, τέτοια ν’ άποκτήση...

“Εχω την ύποψία, πώς οί άνθέλληνες, αυτό περιμένουν’ το διάθημα του παιδιού, που έγινε για χάρι της πατρίδος, με τόση λαχτάρα και άφοσίωσι, με τόσον αυθορμητισμό κι’ άγνότητα, να το άντιστρέψουν σε θάρος, όλων μας, που λεγόμαστε ορθόδοξοι Χριστιανοί... Είναι ζήτημα ευαισθησίας. Τόσο πολύ πιά την χάσαμε;

Θά ήθελα να μου έπιτραπή να πιστεύω πώς το μήνυμα του ‘Αρχιεπισκόπου μας δέν θα μείνη «φωνή βοώντος εν τη έρήμω»...

‘Εμπρός λοιπόν...

ΑΡΗΣ ΙΠ. ΣΕΝΤΟΥΚΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ 55η Σύνοδος τῶν Semaines Sociales de France, θὰ συνέλθῃ στὴν Ὁρλεάνη τὴν 9-14 Ἰουλίου 1968. Τὸ θέμα τῆς θὰ εἶναι: «Ὁ ἄνθρωπος στὴν μεταβαλλομένη κοινωνία».

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀνωτέρω θέματος, δίδει τὸ γεγονός ὅτι παρατηρεῖται σήμερον μίᾳ ραγδαία καὶ θαθεῖα ἀλλαγὴ εἰς τὸ οἰκονομικόν, πολιτικόν, κοινωνικόν, πολιτιστικόν, καὶ θρησκευτικόν ἀκόμη πεδίων. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀνωτέρω ὀργανώσιν, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ τὸ θέμα τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς κοινωνίας, ἐν συναρτήσῃ μὲ τὴν «μεταβολὴν» πού παρατηρεῖται εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τῆς σημερινῆς ζωῆς, νὰ κατατάξῃ συστηματικῶς τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα θέτει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸν Χριστιανὸν ἢ παρατη-

ρουμένη ἀλλαγὴ, καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον, καὶ ὑπὸ ποῖον πνεῦμα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαινισθοῦν οἱ τρόποι σκέψεως καὶ δράσεως, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ κυριαρχήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω στὴν ἐποχὴν του.

Εἰς τὰς ἀναζητήσεις ἐπὶ τοῦ σπουδαιότητος αὐτοῦ καὶ φλέγοντος θέματος θὰ λάβουν μέρος ἐπιστήμονες εἰδικευμένοι εἰς τὰς ἀνθρωπιστικὰς μελέτας, φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι.

Ὡς τόπος τῆς προσεχοῦς συναντήσεως ἐξελέγη ἡ Ὁρλεάνη, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι εὐρίσκεται γεωγραφικῶς εἰς τὸ κέντρον τῆς Γαλλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα πόλεως ὑπὸ διαρκὴ «μεταβολὴν» καὶ κέντρον μεγάλης πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος.

«Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

I. ΟΥΦΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ.

1. Ὁ μεταβαλλόμενος κόσμος: συνειδητοποίησις αὐτοῦ.
2. Ἡ μεταβολὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν.
3. Τὸ νόημα τοῦ φαινομένου τῆς ἀλλαγῆς.

II. Η ΒΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ

4. Διάφοροι στάσεις: πῶς ζῆ κανεὶς τὶς μεταβολές;
5. Αἱ ἐπιστήμαι, πρόξενοι τῶν μεταβολῶν: στρογγυλὴ τράπεζα.
6. Ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει τὶς ἀλλαγές.

III. ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ ΔΟΜΩΝ

7. Μεταβολαὶ δομῶν καὶ δυναμικὴ τῆς κοινωνίας.
8. Ἡ γαλλικὴ βιομηχανία καὶ οἱ ἐργάται ἐμπρὸς στὴν ἀλλαγὴ: στρογγυλὴ τράπεζα.

Μὲ συμμετοχὴν τῶν κ. κ. Alain Barrère, Jean Boissonnat, Etienne Borne, Abbé Jacques Caryl, Aline Coutrot, Jacques Delors, Philippe Farine, Georges Hahn, Père

9. Αἱ μεταβολαὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν θεσμῶν.

IV. ΣΚΕΨΙΣ ΕΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ

10. Ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου σχετικὰ μὲ τὸν ἄνθρωπον.
11. Ἡ μεταβαλλομένη πολιτικὴ κοινωνία: Στρογγυλὴ Τράπεζα.
12. Αἱ θεωρίαι καὶ αἱ ἰδεολογίαι ὑπὸ κρίσιν.

V. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΔΙΕΡΩΤΑΤΑΙ

13. Αἱ ἀλλαγαὶ καὶ τὸ ἀπόλυτον.
14. Αἱ μεταμορφώσεις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν τρόπων σκέψεως: Στρογγυλὴ Τράπεζα.
15. Μεταβολαὶ καὶ παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν ἱστορίαν.

VI. ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

16. Ἡ κυριάρχῃσις τῶν μεταβολῶν.

Bernard K. Lambert, Robert de Montvalon, M. Jean Remy, René Savatier.

Καθημερινῶς: Διάλογος Καθηγητῶν-Ἀκροατῶν. Ὁμάδες ἐργασίας.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Μισραλιώτου 13 Ἀθῆναι (402). Ἐτησίαν συνδρομὴ δεχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.